

ВІСТІ

ОРГАН ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ
КРАЙОВОЇ УПРАВИ БРАТСТВА КОЛ. ВОЯКІВ 1 УД - УНА В НІМЕЧЧИНІ

Рік XV.

Листопад 1964 р.

Ч. 115

Тим, що впали під Бродами

Час проходить невідклично повз нас у безвісті минулого, і з ним відходять даліше і даліше дні нашої юності, нашої боротьби і щораз важче нам викликати в пам'яті великі і малі речі, що становили зміст нашого життя і нашого змагання. Щораз важче викликати нам в пам'яті обличчя наших Товаришів Зброї, що разом із нами ці минулі давні дні переживали. Доля поділила нас ще тоді, без нашого відома, без нашої свідомості. Їм присуджено було впасти на полі слави, на тому самому полі побіч нас, побіч тебе і мене, на тому самому полі, що з нього було нам присуджено вийти живими.

Ми можемо, при деякому зусиллі, вичарувати в пам'яті це поле. Над ним пекло гаряче, літне сонце і в його проміннях купались навколишні ліси так, ніби й не війна жорстока котилась землею. Та перший зрив ворожої гранати зараз же пригадував, що ми не в раю української вільної землі, а на полі бою, як наші батьки, як їхні батьки і прадіди. Сонце пекло нас всіх, але дехто з-поміж нас, за вільним вибором долі оглядав його тоді востаннє. Ніхто з нас не знав, хто буде наступний, але всі ми леліяли надію пережити це пекло і дожити хвилини, що мала бути логічним закінченням нашого змагання: перемога і звільнення України. На жаль, ще одне зусилля нашого народу пішло на густо записані кров'ю сторінки нашої історії. Нам не вдалось! Ці, що їх немає сьогодні з нами, впали там, а ми залишились, щоб собі, дивлячись в очі сказати: шож, друже, ми пробували, як пробували наші батьки і дай Боже пробуватимуть наші діти — але нам не вдалось.

І в цьому аспекті, в аспекті цієї невдачі ми несемо довг перед Тими, що Впали на нашому кривавому шляху. Вони падали з твердою вірою, що ми дійдемо, бо тільки такий змісл має всяка боротьба, і наша боротьба зокрема. Чи можемо ми сьогодні стати над їхніми могилами і розкласти безрадно руки, мовивши: Дорогі наші товариші зброї, ви впали даремно, бо нам не вдалось дійти.

Ніколи! Ми не можемо цього зробити, бо ми зрадили б їх найгіршим родом національної зради: бездонною зневірою у це все, що ми робили і за що ми воювали. Ми не можемо їм сказати, що вони впали даремно, навіть коли перед нашими видючими очима сьогодні немає звільненої України. Ми мусимо наше думання перенести в інший світ, у світ того самого духа, духа України, що дав нам в останній майже хвилині великого Шевченка. Він теж умер, не доживши своєї вільної Батьківщини, але ніхто не скаже, що він жив і вмер даремно. Він дав із себе Україні щось тривке і вічне, і, коли ми, у наш великий час, відпалювали на рідних землях гармати, коли гарячі дула скорострільів пекли нам долоні, може несвідомо, але, безперечно, ми виконували його безсмертний Заповіт. Ми рвали кайдани і ворожою злою кров'ю рясно кропили наші степи. І в тому є змісл, коли подумати, що наш бій — це тільки етап на нашому шляху і не наша доріжка могла увінчатись успіхом, коли ми на великому шляху цілої нації, і на цьому шляху ми поставили з успіхом наші придорожні камені. Якщо під кожним з них сьогодні лежить наш товариш зброї, то це вже не даремна втрата у безвихідній ситуації: — це вже свідомо жертва бойового народу, що йде до своєї мети твердо, вій-

"Wlsti"

Mitteilungsblatt für Bruderschaft der ehemaligen Angehörigen der 1. Ukr. Division.
Jahrgang XV, November 1964, Nr. 115

Postverlagsort München.

Herausgeber:

Bruderschaft der ehemaligen Angehörigen der 1. Ukr. Division

ськовою ходою, від етапу до етапу, від бою до бою, від зриву до зриву. Час іде і з ним проходить минуле. Ми щораз ближче майбутнього і мусимо сьогодні усвідомляти, що ми маємо своє місце у великому маршу нашого народу до волі і незалежності. Ми це місце позначили виразно і голосно, на весь світ і ми горді сьогодні з того, що світ нас переслідував.

Однак доля не залишила нас живими тільки на те, щоб спочити на лаврах записаних нами в історії України. Ми несемо довг і цей довг нам треба віддати. Якщо доля ще раз дасть нам змогу взяти зброю в руки, ми сплатимо його в цілості і зараз, і принесемо наші серця в поклони Тим Товаришам, що Впали в наших боях. А коли доля не дасть нам такої змоги? Тоді ми мусимо вже сьогодні нашу боротьбу посилити на всіх полях, що нам сьогодні доступні і в тому є тільки одинокий змісл нашого існування. Сам факт, що ми існуємо і діємо, хоч це

ІЗ ЗМІСТУ:

Любомир Ристичський
БРАТЕРСТВО ЗБРОЇ

Фелікс Кордуба
НАШЕ МИНУЛЕ З ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОСТІ

Карло Манківський
ПІД БРОДАМИ!

В. Харів
ВИМАРШ ДИВІЗІЇ ПІД БРОДИ

Володимир Стечишин
ЛЬВІВСЬКО-САНДОМИРСЬКА ОПЕРАЦІЯ

Василь Тожків
КОСМІЧНІ ДОСЛІДИ США ТА ЇХНЕ МІЛІТАРНЕ ЗНАЧЕННЯ

Лев Шапковський
ЦИФРИ, ФАКТИ, ВИСНОВКИ

Володимир Гоцький
ВЕСНА 1945 РОКУ В АВСТРІЇ

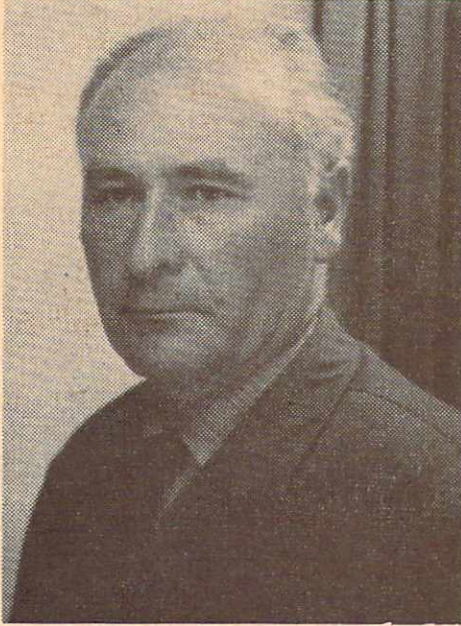
З життя колишніх українських воєнків. — Оголошення і військові вістки.

Бл. пам. мґр. Ярослава Бенцаля

21 липня 1964 року, о год. 12,10 несподівано перестало битися серце молодого, енергійного, життєрадісного, великого патріота України Ярослава Бенцаля.

Покійний народився 26 лютого 1916 року в Тернополі на Західних землях України в сім'ї великих українських мистців-акторів Миколи і Теодосії Бенцалів.

Батько Покійного Ярослава, Микола Бенцаль був відомим українським режисером і театральну діяльність почав дуже рано. Вже десь 1907 року виступав на сцені у Львові. Протягом 20-30-х рр. очолював різні театральні

гуртки. Актор багатогранного обдарування — М. Бенцаль створив визначні сценічні образи.

Успадкувавши від батьків мистецькі здібності, Покійний Ярослав Бенцаль, після гімназійного навчання і студій в Духовній Семінарії, пішов також слідами своїх батьків до праці на українську національну культурну ниву, щоб власними здібностями і життєрадісною активністю збагачувати театральне мистецтво.

Та не довго працював Пок. магістер Бенцаль на шляхетній культурній ниві. В часи гітлерівсько-московської війни (1941-1945 рр.) молодий Ярослав бере до рук зброю, щоб «через шаблі здобути права» українській нації, виз-

ТИМ, ЩО ВПАЛИ ПІД БРОДАМИ

і величезний заклик нашому відвічному ворогові, та це ще не все для нас. Ми мусимо діяти на довгу мету так, як в бою це все зосереджується на коротку хвилину. Ми мусимо зусилля нашої святої війни перенести в наше життя, в плекання всього, що наше рідне, українське, в оборону всього українства, в атаку проти ворога всюди, де це тільки можливо, щоб підсилюючи Україну, наносити ворогові шкоди і цим шляхом сплачувати свій довг в подяку за те, що ми осталися живими.

Тоді ми матимемо чисту совість в обличчі наших Товаришів Зброї, і тоді наше життя спалахне новим змістом і новою метою. Наш час не буде проходити повз нас даремно, а буде вкладатися в історію України, у ці переважливі її місця, коли народ готується до нового зриву, а національний вулкан має видати із себе готових борців і провідників на новий всенародний зрив. Тоді ми зможемо віддати військову честь тлінним останкам наших Товаришів Зброї в почутті виконаного обов'язку, довершеної місії, за яку вони впали, щоб нам дати змогу діяти до Мети.

Любомир Рихтицький

волити Україну з-під ярма окупанта, щоб постала Українська Самостійна Соборна Держава. Покійний добровільно вступає до Української Дивізії, переходить старшинський вишкіл і в ранзі поручника піонер-батальйону бере активну участь у всіх бойових діях Дивізії проти московсько-большевицької навали, яка знову загарила і поневолювала Україну.

Наслідки війни, поневіряння по таборах на еміграції підточили його здоров'я, а тяжка хвороба на кілька років прикувала його до ліжка. Але сильний духом Покійний Ярослав перемагає хворобу, і залишає лікарню та санаторію. Хоч він і далі терпів на різні недомагання, але затамовуючи біль, Бенцаль далі активно працює для справи визволення України, для українського народу.

Ярослав Бенцаль був свідомо глибоко переконаний в тому, що прийде час, коли Україна буде вільною і самостійною державою, що тільки національно-революційною боротьбою, спільно з іншими неросійськими народами поневоленими Москвою, українці розторочать російську імперію — ССРСР.

Тому Покійний ніколи не нарікав на свою недугу і ніколи не відмовлявся від політичних і суспільно-громадських обов'язків, які накладали на нього ЗЧ ОУН та українське еміграційне суспільство.

Активний співпрацівник багатьох українських товариств та провідний член ЗЧ ОУН Покійний Бенцаль приклав багато зусиль для створення Братства кол. вояків 1 УД УНА, яке висловило йому найбільше довір'я, обравши покійного до складу Головної Управи Братства, в якій він був не тільки довголітнім членом, але і заступником голови Головної Управи. Одноразово з тим Ярослав Бенцаль активно працював у Братстві кол. дивізійників у Німеччині, а останній рік, перед несподіваною смертю, був головою Крайової Управи Братства, членом Редакційної Колегії журналу «Вісті».

Ще юнаком, за гімназійних років Ярослав Бенцаль вже брав участь у боротьбі Організації Українських Націоналістів (ОУН) за визволення України і до кінця свого життя залишався вірним українським національно-ідейним принципам. Покійний відзначався високоякісними, шляхетними прикметами характеру як в особистому, родинному, так і політично-громадському житті. Він був глибоко віруючим християнином, а його віра в Бога сполучувалася з непохитною вірою у визволення поневоленої України. Це давало йому сили, витривалості, життєрадісності та бадьорості переборювати всі життєві труднощі, а також і свою недугу, що поступово підточувала його здоров'я.

Сл. пам. Провідник ОУН С. Бандера доручає Бенцалю-Свшанові Секретаріат Проводу ЗЧ ОУН, яким від керував 10 років, працюючи одноразово і на відтинку внутрішньої політики Організації.

Маючи непересічні інтелектуальні здібності, високу інтелігенцію, внутрішню самодисципліну, чисте сумління українця, широкий світогляд, освіту та індивідуальний розсудок Покійний магістер Бенцаль був свідомо переконаний в потребі мілітарного створення і виховання українських військових національних кадрів та в konieczність збройної боротьби проти ворогів України. Тому він дуже активно працював на відтинку української молоді на еміграції, в товариствах кол. українських вояків, а останні роки свого життя в Центральному Представництві Української Еміграції Німеччини. Довгі роки, до кінця свого життя, працював Покійний на відповідальних постах, вкладаючи багато своєї енергії і праці в розбудову і зміцнення українського визвольного руху.

На відтинку праці ЦПУЕН головні напрями Покійного були в трьох площинах: в налаштуванні і розбудові шкіл українознавства, в плеканні української національної культури на еміграції та відповідна опіка над українським громадянством в Німеччині. Під його головуванням ЦПУЕН перевів 1962 року в Штуттґарті 1-й загальний

Любомир Рихтицький

Братерство зброї

В саме гаряче літо, 1914 року, український нарід, приспаний ворогами і засуджений ними на повільне конання у неволі, на повне забуття в історії, раптово дав про себе знати всьому світові. Чим? Звуком зброї.

Як сталося, що після сторіч неволі, після всіх столипінських заборон українського слова, після упадку Запорозької Січі, коли вже навіть ім'я України змазано з карти Європи, український нарід ожив неначе із довгого сну і зразу ж, своєю невисипуючою енергією виборів собі знов місце у світі?

Великі, здорові і сильні народи не гинуть так легко. В найважчий для України час Бог послав їй Тараса Шевченка і цей геній своїм полум'яним словом, своїм всім життям і своєю боротьбою поклав підвалини під відродження України. Під зверхнім накривалом чужої окупації український народ помалу, але вперто будував своє майбутнє. Його культура зростала вгору і вширш, народні українські маси проковтували кожне українське слово, і, коли вдарив великий дзвін історичної нагоди, Україна була готова видати із себе — вперше за-понад двісті років — знов українську збройну силу.

Не прийшло це так легко. Довгі роки неволі таки за-

лишили свій слід на душах людей. Треба було великої відваги і великої посвяти, щоб переконати в першу чергу себе самих до збройної боротьби, до її доцільности і майбутніх перспектив. Як звичайно, для здорового народу, українська молодь перша підхопила полум'я боротьби. І хоч з різних боків сунули застереження, відраджування, махання рукою на безнадійність — у своєму корені українська нація доказала свій здоровий інстинкт.

І так сталося, що гаряче літо 1914 року стало свідком вимаршу перших українських військових частин в новій, модерній історії України.

Українські Січові Стрільці, що сьогодні святкують величаву дату 50-річчя цієї події, можуть бути горді на своє діло і на свій чин. Їхнє серце подиктовало їм правильний шлях і все те, що сталося пізніше, зріст українських збройних сил, проголошення державности, виховання нових поколінь вже у душі безоглядної боротьби було їхньою заслугою. Ще раз підтвердилася в історії елементарна засада, що тільки зброєю нарід може добути для себе права і тільки збройний шлях веде до остаточної перемоги.

Новітньої історії України не можна собі уявити без

БЛ. П. МІР. ЯРОСЛАВА БЕНЦАЛЯ

з'їзд — зустріч української спільноти в Німеччині. Магістер Бенцаль був також співтворцем Фондації для дослідів життя і діяльності полк. Євгена Коновальця та членом Президії Управи цієї Фондації.

Покійний втішався симпатіями і приязню не тільки своїх найближчих співпрацівників та серед кол. воєндивізіоників, але також і серед представників німецького народу, мовою якого він бездоганно володів.

Життерадісна вдача, інтелігенція, свобідна поведінка в товаристві, бистра орієнтація під час розмов, знання справи приєднали йому багато приятелів-чужинців, які завдяки праці Покійного стали також приятелями українського народу.

Треба ствердити, що навіть найбільші противники серед українських політичних кіл, з якими мав справу Покійний Бенцаль, не були ніколи його ворогами. Усі цінили його розум, в усіх він мав глибоку пошану, бо цьому завдячував його патріотичний підхід до всіх проблем.

Передчасна смерть Ярослава Бенцалья завдала дуже великої шкоди в громадському, товариському і воєнському житті, яка відчуватиметься довгі роки.

Невимовний біль завдала передчасна смерть Бенцалья його дружині та малолітньому синові, бо Покійний був найдорожчим мужем і батьком. Він дуже сильно був прив'язаний до своєї родини і завжди старався зробити їх життя щасливим. Свідомий того, що має слабе, підірване недугами здоров'я, кожну вільну хвилину він присвячував своїй сім'ї.

Серцевий припадок, що поклав кілька місяців тому Ярослава Бенцалья до ліжка, пригадав усім про дійсний стан його здоров'я. Побувши деякий час у шпиталі, Покійний пробув кілька тижнів у санаторії, а, повернувшись до Мюнхену, з пригнанним йому оптимізмом, Покійний готовив пляни на майбутнє, і кожного дня, хоч на короткий час відвідував ЦПУЕН, Секретаріат ЗЧ ОУН, знайомих, товаришів по зброї, членів Крайової Управи Братства, відбував з ними розмови, ділився плянами майбутньої праці.

... 21 липня 1964 року на 48-му році життя Ярослав Бенцаль несподівано помер, проживши хоч і коротке, але велике і багатогранне життя.

25 липня в суботу чисельні друзі з усіх кінців Західної Європи та велика кількість українців супроводила бл. пам. Ярослава Бенцалья в останню дорогу.

Величавий похорон Покійного на «Вальдфрідгоф» у Мюнхені, багато промовців, що прощали Його у Вічність, численні вислови співчуття, глибокий жаль і смуток української громади — яскраво засвідчили, що український народ утратив вірного сина, великого патріота, незламного борця, що повністю присвятив своє життя боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу.

Мовчки схилилися голови жалібної громади над могилою Покійного, невимовне горе і біль затамувала вдова по Покійному пані Надія — дружина Ярослава Бенцалья. Сумно прогомоніли останні слова «Вічная Пам'ять»...

Численна кількість промовців від різних громадських і політичних організацій української еміграції, від баварського міністерства праці й соціального забезпечення, від ЦПУЕН у Німеччині, від ЦК АБН схилили чоло перед Покійним і своїми щирими словами підкресливали бойовість, одвертість і політичну виробленість Покійного.

Від ЗЧ ОУН прощали Покійного д-р Г. Васьковий; як поручника піонерського батальйону, голову Крайової Управи Братства 1 УД УНА в Німеччині, воєка Дивізії і члена Редакційної Колегії Покійного прощав у своїм слові над могилою п. В. Стечишин. Голова Головної Управи Союзу Українських Воєнних Інвалідів п. полковник Микола Стечишин попрощав Покійного, як товариша по зброї.

Замовкли слова прощання останнього промовця. Глухо стукнули грудки землі, що посипалися в глибоку могилу, де лежала труна. Ще одна свіжа могила виросла на чужині, на Мюнхенському цвинтарі «Вальдфрідгоф», де поховані сл. пам. Провідник ОУН С. Бандера, багато інших українців, а серед них і кол. воєнки-українці.

І вкрили могилу бл. пам. Бенцалья вінки від приятелів, знайомих, політичних угруповань, українських і чужинецьких інституцій, від Крайової Управи Братства 1 УД УНА в Німеччині та від Редакційної Колегії журналу «Вісті».

Крайова Управа Братства кол. воєнків 1 УД УНА в Німеччині та Редакційна Колегія журналу «Вісті» висловлюють на сторінках цього числа журналу глибоке співчуття пані Бенцаль Надії та синові Ігореві, які передчасно втратили незабутнього дорогого чоловіка і батька — бл. пам. магі. Ярослава Бенцалья.

Крайова Управа Братства
Редколегія «Вістей»

Українських Січових Стрільців і їхнього чину, а проте скільки чорнила пролито у нас протягом минулих 50 років на критику і «розважання», потрібно було чи ні, треба проливати кров у боротьбі, чи ні. Хоч сам факт, що всі ці, хто критикують боротьбу за волю, завдячують своє існування власне цій же боротьбі — проте до сьогодні ще не вгаває «дискусія» на цю тему.

Українські Січові Стрільці не вдавалися в дискусії. На Маківці, на Лисоні, над Золотою чи Гнилою Липою, у Листопадові Дні у Львові і при здобутті Києва не було дискусій. Та й ці, що дискутують й так не беруть участі в таких подіях. Кожний нарід, як комета: має свій авангард, свою голову, що йде вперед, але має й хвіст, що тягнеться позаду своїми отруйними газами. Ще ніхто з астрономів не заархівував, щоб голова комети оглядалася на свій хвіст.

Українські Січові Стрільці почали писати нову історію України в 1914 році і на її численних сторінках золотом слави і кров'ю святої жертви розвивається образ нової України, нового народу, що зростає в міць і силу, гартується в найгіршому пеклі світу до майбутніх завдань, що їх величі сьогодні годі передбачити. І на Українських Січових Стрільцях історія не замикається. Вони дали початок новій епосі, новому розділові в житті українського народу. Вони показали нам шлях, що ним сьогодні вже йде вся Україна і тому не диво, що їхній почин знаходить і знаходитиме наслідників.

Гарячим літом 1943 року новий збройний авангард ук-

ПРОЩАЛЬНА ПРОМОВА ВІД Б-ВА КОЛ. ВОЯКІВ І УД УНА В. СТЕЧИЩИНА НАД МОГИЛОЮ Бл. Пам. Мр. ЯРОСЛАВА БЕНЦАЛЯ

Високоповажана Пані, Жалібна громадо!

Мені припав дуже сумний обов'язок попрощати на вічний спочинок нашого дорогого і всіма улюбленого голову КУ Б-ва колишніх вояків 1 УД УНА в Німеччині від імені наших генералів П. Шандрука і М. Крата, від Головної Управи Б-ва і КУ Б-ва Німеччини, Америки, Аргентини, Австралії, Бразилії і Канади та від тисячі товаришів зброї Покійного, які особисто не могли взяти участі у похороні.

Покійний — вихований в національному дусі — від ранньої молодости бере активну участь в підпіллі. Ми його бачимо в рядах ОУН, в похідних сотнях, а коли розпочалося формування дивізії «Галичина», то він вступає до неї, як доброволець.

В дивізії він перейшов твердий вояцький шлях і в її рядах бере участь у всіх бойових діях. По закінченні війни він попадає до полону, з якого виходить зі знищеним здоров'ям, яке пізніше відбилося на все його життя.

Але, по mimo тяжкої недуги, він тим не заломлюється, а бере активну участь в громадському, політичному і комбатантському життю.

Покійний був активним організатором нашого Братства, довголітнім членом Головної Управи — останньою — головою Крайової Управи і членом Редакційної Колегії «Вістей».

Як людина, він був кришталіної вдачі, джентльменом, товариським, обов'язковим і не відмовив нікому допомогти у потребі. Хоч не раз на нього падали тяжкі удари в житті, але він назовні цього не показував, хоч глибоко переживав це у своєму серці.

Був глибоко релігійною людиною і віруючим християнином.

Працуй, Дорогий Друже, і хай чужа земля, яка Тебе сьогодні приймає, буде легкою і сні про Україну, яку Ти любиш безмежно, для якої Ти присвятив все і готов був кожної хвилини віддати за неї своє життя.

Вічна Тобі Пам'ять!

раїнського народу ступив на терези історії. Шляхом своїх батьків, шляхом української слави пішли нові тисячі і тисячі молоді на великий бій. Одні вибрали форму регулярної армії, інші створили підпілну, партизанську армію і ніхто не міг тоді знати, що одного дня Українська Національна Армія і Українська Повстанська Армія не обіймуться на визволених спільною, фронтовою і підпільною акцією, українських землях. А якщо — без нашої вини — ще так не сталося — то ніхто не може сьогодні сказати, що так не станеться завтра, чи післязавтра. Може наше покоління перейде у вічність без нової історичної шанси, але наші діти або їхні діти підуть цим самим шляхом — бо збройний шлях, це єдиний шлях до здійснення наших національних ідей.

У гаряче літо 1944 року сини Українських Січових Стрільців зустріли ворога України на своїй, новішій Маківці, під Бродами. Як і Маківка, ця битва для історії України не мала вирішного значення, але в цій битві найбільший ворог України зустрівся знов з українською збройною силою. І хоч це була тільки одна дивізія, Росія добре знає, як котиться лавина і як вона постає. Щоб її не було, треба оминати самого народження, бо спинити її руху ніхто вже не може. Тому Москва так скажено поборює кожний збройний відрух України, тому вона запрягає наш нарід до посівних і жнивних кампаній, згідно із своєю ціллю: перемінити нас у націю невільників-хліборобів для підтримки московських імперіальних амбіцій. Тому україномовна советська преса переповнена тракторами і їхніми клопотами, буряковими і пшеничними проблемами, тому україномовна преса на поневолений Україні звітує тільки про рішення київського уряду в сільсько-господарській ділянці, начебто уряд України був тільки на більшу скалю подуманим керівником колгоспу. Зрештою так воно і є. У плянах Москви Україна і є тільки великим колгоспом і тому кожне українське заперечення приводить Росію до скажености. Всі її світові пляни спираються на Україну. Якщо ми вирвемо Україну з орбіти російського впливу, тоді все, що залишиться з московського набувдочення, трісне, як проколений баллон, а Московщина стане знов передуральським князівством без жадного впливу на світові події.

В такому власне аспекті треба розглядати історію нашої збройної боротьби. Не даром Сталін затирав руки з утіхи, коли дізнався, що Німеччина не плянувала допомогти Україні до самостійного існування, навпаки, що Третій Райх йшов з такими самими «мудрими плянами», як їх мають і москалі по відношенні до нас. Третій Райх свою заплату за історичну глупоту і короткозорість вже отримав. Москалі на черзі і будьмо певні, що заплата їх не оминє.

Український активний, свідомий своєї історичної місії, світ сьогодні може з гордістю глядіти на пройденій шлях. П'ятдесят років нашої збройної боротьби не пішло на марне. Сьогодні світ про нас знає, сьогодні на картах Європи ім'я України існує і воно нічим там не гірше, від імені Польщі, Чехословаччини та цілої низки інших держав. А факт його існування в такій власне формі свідчить, що наша боротьба ще не закінчена і що нашим збройним силам прийдеться ще перемальовувати офіційне обличчя України, але вже України, а не малоросійських губерній.

Тому сьогодні, як і пристало на вояків, ми свідомо оцінюємо наші здобутки і ставимо перед нами наші дальші цілі, знаючи, що так, як ми досягли перших, так досягнемо і наступних.

Сьогодні ми клонимо голови в пошані перед живими свідками нашої минулої історії — Українськими Січовими Стрільцями, клонимо голови у гордому смугку перед могилами наших Бойових Друзів, що впали під Бродами, на українській землі, там, де у боях падали їхні Батьки.

Ми знаємо, що якщо доля принесе зміну, якщо повіє вітер з України, ми підемо ще раз докінчувати розпочате діло і у цій свідомості відзначаємо сьогоднішні свята — свята української національної зброї.

Ф. Кордуба

Наше минуле з перспективи сучасности

(У 20-РІЧЧЯ БИТВИ ПІД БРОДАМИ)

Українська визвольна боротьба, як похідна форма виявила себе під час 2-ої світової війни в збройній боротьбі проти двох окупантів — комуністичної Москви і III-го Райху. Вона розгорталася в поході за руном свободи нації, за відновлення української державності, як історичної спадщини революції 1917-20 рр., яка не була ніколи перекреслена, ні відкинена, ні анульована. Як історична ідея, вона була найбільшою силою, а її джерелом залишилася українська нація. Поневолений нарід зберігаючи традиції державної форми свого останнього етапу незалежності, під час 2-ої світової війни він відновив невмирущого духа боротьби за свободу. Заповіт меча даліше кристалізував характер народу і стиль його організованого життя. Збройна боротьба українського народу проти цілеспрямованості обох окупантів вирощувала і збільшувала незалежницькі сили нації, усвідомлювала і зміцнювала їх політичну волю. Коли йдеться про характер цієї боротьби, він проявлявся у двох напрямках: — підпільно-партизанському і в формально легальній формі. Підпільно-партизанською формою боротьби керувала ОУН, тоді, коли формально легальну форму боротьби проти Москви продовжувала Дивізія Галичина, як складова частина німецьких збройних сил. Обидві форми боротьби йшли шляхом здійснення історичної програмовості українства, бо для них існувала тільки одна й та сама безспірна програмовість, бо Україна є одна. Тому одність і цілість української історичної програмовості були головним рушієм для обох діючих визвольних сил. Дивізія Галичина мала стати основою для відродження збройних сил України, бо вона, як кадрова військова формація відповідала всім правилам зав'язку такої сили. Рівночасно ця Дивізія мала започаткувати відродження військової сили, без якої здобуття держави є неможливе. Як відомо справа організації збройної сили даної держави, це дуже тяжка і складна проблема, яка є узалежнена не тільки від рівня розвитку промисловості країни, але також в меншій мірі від військового фахових кадрів. Маючи на увазі складність проблеми організації збройної сили, українці-організатори Дивізії Галичина розраховували передусім на вишколення фахівців, які б потрапили під час сприятливих умов забратися до організації української національної армії.

Кожна держава, а особливо держава, яка доперва твориться завдячує факт свого постання сприятливим внутрішнім і зовнішнім чинникам. Перші з них, це внутрішня консолідація даного народу, його національно-політична свідомість, воля і здібність до об'єднаної дії, що у великому ступні залежить від самої політичної ідеї, структури господарського потенціалу і культурних традицій. Все це здобуває кожний нарід під час еволюційного процесу, який викликає внутрі нації зміни.

Чинники другої категорії впливають з окресленої міжнародної кон'юнктури, заінтересування провідних потуг постанням або непостанням самостійної держави даного народу. За приклад може послужити постання багатьох самостійних держав в Африці вже після 2-ої світової війни, та бажання заінтересованих потуг Заходу боронити їх самостійності перед комуністичною агресією. Україна такого щастя під час 1-ої і 2-ої світових війн немала. Вона була залишена на поталу собі супротивних окупантів, які у своїх воєнних планах вважали Україну за одну з головних стратегічних цілей.

У внутрішньому житті українського народу є багато додатних і від'ємних факторів, які впливали на вислід наших змагань. Після жовтневої революції 1917 р. в найширших верствах українського народу проявилася здичидована воля зорганізувати власну державу. Однак та воля не була спонтанною і масовою, бо особливо серед українців під російською окупацією не було розвиненої національної свідомості, що стверджують усі наші істо-

рики. Глибокі процеси з-перед 1-ої світової війни, які відбувалися зусиллями політичних і суспільних організацій внутрі українства не змогли переорати свідомості всіх верств народу, тому національна революція 1917-1920 рр. прийшла заскоро, бо до грядучих подій ані українська провідна верства, ані нарід не були підготовані. Абсолютистичний царський режим не допустив до відродження широких мас і зорганізування їх під національним прапором. А втім, і не було кому їх організувати, бо свідомої інтелігенції не було багато. Не було ще провідної верстви, що спиралася б на ширших колах громадянства та мала б якусь вироблену національну програму, в ім'я якої вела б свою працю. Старше покоління, що винесло на своїх плечах увесь тягар національно-культурного відродження, не мало жадного контакту з масами. Його ідеалом була найвище федерація України з Росією. Знову молодша інтелігенція, замість залишитися при постулятах української державної незалежності, прилучилася до модного тоді в Росії інтернаціонального соціалізму в переконанні, що розвиток української національної культури і політичне самоврядування буде в майбутній соціалістичній Росії цілком забезпечене. Вона вважала ідею державної самостійності України ідеєю реакційною і шкідливою для українських мас. Такому наставленню сприяла також українська історіографія народницького напрямку, що не могла здобути в освіченій верстві почуття національної гордості і непоборне бажання власної державності. Були, правда, на Україні і самостійницькі течії (М. Міхновський із своїми прихильниками, братство Тарасівців), але до них належали тільки одиниці. Безперечно, що вони, коли вибухла російська боротьба австрійських українців і ширені ними самостійницькі кличі були б поволі впливали на розвиток і кристалізацію політичної думки на Наддніпрянщині, але до цього треба було часу. Передчасна війна не дала розвинутися тому процесові. Тому, коли вибухла російська революція в 1917 р., то революційна інтелігенція, яка очолила український рух, не була політично підготована до завдання, що його накинув їй цей пригожий момент. Вона не використала початкового національного підйому українських мас, і не створила всеукраїнської ідеї, довкола якої могли б згуртуватися державотворчі верстви народу. Були занедбані незалежницькі стремління, що єдино могли стати основним фундаментом сили і авторитету Центральної Ради, яка не могла в соціалістичних кличах витримати конкуренції з більшовиками, майстрами в демагогії, та втратила симпатії мас, що в подавляючій більшості перейшли на сторону більшовиків. (За В. Кучабський: «Die West-Ukraine im Kampfe mit Polen und dem Bolschewismus in den Jahren 1918-23». Berlin 1934, стор. 24).

Рівночасно на українських землях під Австро-Угорською монархією відбувався невпинний ріст сили і значення українського народу. Коли в 1912 р. відносини між Австро-Угорщиною і Росією загострилися до крайности, на нараді з 7. 12. 1912 р. галицькі українці зайняли на випадок війни свої становища. Вони одногослосно вирішили, що в разі збройного конфлікту між Австрією і Росією, ціла українська суспільність стане однозгідно і рішуче по боці Австрії, проти російської імперії, як найбільшого ворога України. Коли почалася війна, створили дня 1. 8. 1914 р. три українські партії Головну Українську Раду, яка видала маніфест до українського народу в дні 3. 8. 1914 р., в якому заявлялася по боці Австро-Угорщини проти російської імперії. В цьому маніфесті було сказано: «Побіда Австро-угорської монархії буде нашою побідою! І чим більше буде поразення Росії, тим швидше виб'є година визволення України. Український народе! Тільки той нарід має право, що вміє її здобути. Тільки той нарід має історію, що вміє її творити рішучи-

ми ділами. Головна Українська Рада кличе Тебе до діла, яким Ти здобудеш нові права, утвориш період в своїй історії, займеш належне місце в ряді народів Європи... До бою — за здійснення ідеалу, який в теперішню хвилину з'єднує ціле українське громадянство! Нехай на руїнах царської імперії — зійде сонце вільної України!» (К. Левицький: Історія політичної думки галицьких Українців 1848-1914, Львів 1926, стор. 720-722).

Починаючи від другої половини XIX ст. будівничі українського національного відродження на зах. укр. землях безперервно і послідовно лупали скалу, що стояла на шляху розвитку й поступу народу. Вони не дозволили, щоб геній українського народу розгубився, вони піднімали прапор віри у справедливість української справи, орієнтуючись на сили власного народу. Дослівно на всіх відтинках українського народного життя вони витиснули своє знам'я на протязі відносно короткого часу перетворивши темну, безпросвітну масу в національно свідомий, зорганізований і дисциплінований український національний актив. На ґрунті цієї проробленої на національній ниві роботи зродилась українська стрілецька ідея, організовано Легіон УСС в 1914 р., опісля, коли Австро-угорська монархія хилилася до упадку дійшло до Листопадового Зриву і проголошення Західнь Української Народньої Республіки. Вправді встоятись ЗУНР не було сили, бо перевага сил ворога була завелика, однак переораний ґрунт і засіяний національною свідомістю вже після програних Визвольних Змагань не змарнувався. Український політичний світ далі кристалізувався. Цей розвиток відбувався в ідейній, програмовій та політичній площинах так на Батьківщині, як і на еміґрації. Основні заложення залишилися незмінні — незалежна соборна держава і активна визвольна боротьба за всяких умов. Основним девізом покоління став клич: «Хто прагне свободи мусить бути готовий до праці і боротьби, до поту й крові».

Минуло 50 років від вибуху 1-ої світової війни і наближаємося до 20-річчя закінчення 2-ої світової війни. На протязі того п'ятдесятиліття відбулися великого значення переміни в політичній констеляції світу, неменші переміни зайшли на Україні. Маючи на увазі процес затяжної кристалізації українського національного переродження, який прибрав гострих форм в періоді між 1-ою і 2-ою світовими війнами, він зродив динаміку, яка під час війни знайшла своє оформлення в українському партизанському рухові і в організації Дивізії Галичина. І в тому не було б ніякої трагедії, коли б це оформлення було іспроване одним керівним українським центром. На жаль, під тим оглядом друга світова війна нас заскочила негідготованими. До 2-ої світової війни українство не було навіть так далеко підготоване, як до 1-ої. Це є факт і над ним варто глибоко застановитися. А коли ми призадумуємося над різними «підготовками» до війни, про що писалося в деяких українських виданнях, мусимо прийти хіба до одного висновку, — все це було неповажне! В нас не було економії крові, ми не потрапили досягнути найкращих політичних успіхів при найменших жертвах. Коли в нас не було одного керівного центру, не могло бути також і плянкової стратегії боротьби, за це ми заплатили морем крові. Також в нас не було передбачливості, ми надіялися, що доля буде ласкава і нас чимсь винагородить. Ми не здавали собі справи з того, що собою представляє найбільша, дотепер записана в історії ідеологічна війна! Ми надіялися на послаблення обох супротивників — СССР і III-го Райху і на цьому будували наші майбутні пляни. Дивізія Галичина мала стати основою українських збройних сил для боротьби згл. прогнання рештків окупанта. Глибоко застановімся над цими плянами і самі даймо собі відповідь на питання, чи вони були до здійснення, враховуючи міжнародно політичну ситуацію під час 2-ої світової війни.

*

У 20-річчя битви під Бродами, на яку то подію глядімо й її оцінюємо з перспективи часу, нам треба дати відповідь на поставлені вище питання. Нам конечно призаду-

матися над романтикою нашого минулого і грізною сучасністю. Водночас наша цілеспрямованість не сміє зійти на манівці. Вона, після глибокої застанови над нашим пройденим 50-річчям мусить ще більше скріпитися. Ситуація на Україні загрозлива. Український нарід живе під обухом «злиття націй» і посиленої русифікації. Він ставить пасивний спротив Москві. В такій ситуації, нам на еміґрації треба закріплювати чудотворну міць соборницької ідеї в нашому народі, ідеї тісної приналежності всіх поокремлених віток українського народу до одного спільного, рідного, матернього пня ген там, де Дніпро і Дон, де Київ золототерхий і могили блакитний степ криють, в Україні милій, нашої вітчизні святій... Нехай буде нашим наймогутнішим засобом повного — нехай лиш духового — об'єднання народу під стягом одної любови й одної ненависти, одної посвяти й одного змагання, як саме обожання спільних святощів, од рода в род шанованих традицій народу. До дальшої боротьби, до відпору, до конечної розправи на життя і смерть з лютим московським наїзником на нашу землю завзивали і завзвляють нас нині водно страхіття тих пекол, що їх тепер витворює окупант на землях України. Тому наші серця мусять далі палати вогнем любови до рідної Батьківщини з тим, що кожен заклик до бою з ворогом, і до жертв на наш оконечний і рішальний бій, відгукнуться у наших серцях, в серцях усе жертвенної української політичної спільноти на еміґрації. А коли треба нам гартувати душі вцерт, коли треба, щоб міць хотіння, міць слова і міць визвольного чину були в нас з заліза і з криці, і коли треба, щоб кожен з нас почував радісну готовість орудувати зброєю, то мусимо все наново звертатись до героїських подвигів у нашому власному минулому, в історії України, щоб надихуватися тут подихом віковичної сили рідного народу.

ВІЗЬМИ, НЕНЕ, ПІСКУ ЖМЕНЮ...

Тобі, моя, наша, Тобі українська Мамо ті рядки... Далеко Ти, а так близько... Бачу Твоє поморщене чоло, Твої рапаві, спрацьовані руки, вдихаю рідний запах Твого волосся... Я так близько Тебе, що прямо, дотикаю Твоє плече рукою. Я забуваюсь, хочу поцілувати, хочу приголубити Тебе, хочу заплакати, заскавуліти мізерним щеням на Твоїй груді і стямлююся... Мені ніяк, неможу, мене не пускають до Тебе і Тебе до мене, хоч крокуємо, рам'я в рам'я, поцербленими кістками тротуару, обходимо німі, безвиразні обличчя прохожих і, озираючись, вкрадаємося у двері, що хоронять святість нутра від безнадії обдертої улиці...

Хрестимося і клякаємо перед вівтарем. Коло нас декілька страдних як і Ти, з сльозами розпачі, облич. Це теж мами...

Молимося... Я молюся за Тебе, Ти молишся за мене... Вони моляться за синів.

Я бачу біля п'яток страдниць причину їхньої молитви... Я бачу себе в п'ятикратнім помноженні. Я бачу, навколішках, п'ять одностроїв із левиком на рукаві. І в мене сіро-зелену краску забাগрянила кров.

Крізь мозаїку підкопального вікна вкрадається промінчик і, крізь нас, пестить чорну хустку і космики сивого волосу. Так... крізь нас, бо ми прозорі наче та шибка підкопального вікна. Ми є, і нас немає... Ми вислід історії клаптика хвилини й 23-літнього очікування... Ми... Хто ми?.. Для одних ми історія, для других надія, зміст і причина щоденних молитов, для третих прокляття... Ми — Пеняки, Гута... Ми — БРОДИ... Ми сини безцасної страдниць УКРАЇНИ й скованого ланцюгами ЛЕВА... Ми Дивізія ГАЛИЧИНА. Ми дивізійники.

Мамо, дорога моя Мамо... Неплач, Ти знаєш де я, що зо мною. Хоч не бачиш, то відчуваєш мене в своєму серці... Ми одна цілість, так, як тоді, 20-цять більше 16-цять літ тому назад, коли то носила Ти мене в своєму лоні.

Прошу, глянь на тих, що й зараз не знають де їхні... Глянь на тих, що не хотять, що силуються не знати, що невір'ять кривавій правді... Глянь, побачиш, що вони не-

Карло Маньківський

Під Бродами!

По тримісячному рекрутському вишколі у вишкільному таборі, так званому «Гайделягрі», біля Дембці, в листопаді 1943 року, разом із групою стрільців, виїхав я на перевишкіл зв'язківців («Нахріхтен») до вишкільного табору у Біленфельді (Німеччина). Під цю пору багато стрільців з дивізії «Галичина» виїздили до різних вишкільних таборів, щоб перейти перевишкіл спеціальних родів зброї, чи таких служб, як зв'язок, піоніри і тим інше. Переходили рівнож свій перевишкіл майбутні старшини і підстаршини дивізії.

Навесні 1944 р., розпорядженням Верховного Командування німецької армії, дивізія, як цілість, переїхала на остаточну організацію, з «Гайделягру» до вишкільного табору в Нойгамері. Туди то почали вертатися стрільці дивізії, закінчивши свої вишколи.

До Нойгамеру прибув я, по закінченню вишколу, десь в половині квітня, а там приділено мене з групою стрільців, що приїхали зі мною, до 29-го полку. Ждучи у штабі 29-го полку, на свій приділ, мав я змогу пізнати перший раз Покійного вже д-ра Любомира Ортинського, — тоді зв'язкового старшину в чині унтерштурмфюрера. Виконував він рівнож обов'язок полкового перекладача. Не сподівався я тоді в яких обставинах прийдеться мені його зустріти знову.

В штабі полку нас, зв'язківців, розподілено по куренях і сотнях. Я був приділений до першого куреня — четверта сотня. Курінним був гаупштурмфюрер-Бригідер. Сотенним 4-ої сотні — оберштурмфюрер Володимир Козак, чотим гранатометної чоти — унтершарфюрер Зачкевич (львовянин). Власне до цієї чоти я й був приділений, як «форґешобене трупенфюрер». Та недовго був на цьому становищі. Було як раз запотребування на водіїв до тягачів, т. зв. «Раубшлепер ост», в скороченні: Р.С.О. По селекції стрільців у сотні визначеного між іншими і мене на цей вишкіл, котрий перейшов там же у Нойгамері, так що на фронт під Броди виїхав вже, як водій тягача, у тій же сотні і цій самій чоті.

Десь при кінці червня 1944 року, в перших транспортках наш курінь виїхав на фронт. Спершу між стрільцями ходили чутки, що дивізія їде десь в околиці Станиславова, однак чим ближче до границь «Галицької Волості», тим більше ширились здогади, що наша дивізія їде на зайняття другої оборонної лінії в околицях Бродів.

ВІЗЬМИ, НЕНЕ, ПІСКУ ЖМЕНЮ...

щасливіші за Тебе... Я поза межами болю. Я не старіюся і не хворію, молишся Ти, за мене моляться мільйони. Передо мною відкрита книга правди і королева Воля мені за подругу. Я — спів тирси степів, я — грива тарпана. У мене думість тура й погляд беркута. Я, ми, тисячі нас, носії, сторожа нашої істини.

Я з Тобою, Мамо, в кожніську хвилюкю дня і ночі... Повір, зустрінемося знову і тоді вже не розстанемося більше... Пробач, прости, що покинув Тебе. Я мусів... Я пішов шляхом незнаних пращурів, послідував їхнім шляхом. Вони зустріли мене ласкавим усміхом і прийняли в свої незчислимі лави... Так Ти не плач, бо шляхом нашим ітимуть, уже йдуть нові дивізії, дивізії тих, що зараз могли б бути нашими синами, онуками. Вони докінчать наш правдоносний рейд, бо так написано в небесних книгах...

Прошу, повір, я тут, біля Тебе... Ти ж знаєш, що сталося... Тобі прислали карточку з чорною обвідкою і високпарними словами... Слова не говорили Тобі нічого, обвідка розказала все... Повір, прошу повір... А ти й далі ждеш... Вони, хоч і чужі, писали правду... А Ти й далі ждеш-вижидаєш...

Хочеш знати, коли?.. Крізь сльози скажу Тобі...

ВІЗЬМИ, НЕНЕ, ПІСКУ ЖМЕНЮ!..

Василь Де-Ву

І справді, по кількадемній їзді наш транспорт прибув удосвіта на станцію Ожидів, де і почалося швидке розвантаження. Станцію охороняла зенітна частина з нашої дивізії. Десь у віддалі гуркотіло, немов веснянна громова виця.

Мною оволоділо якесь дивне почуття. Не знаю чи це був страх?. Радше можна це порівняти до специфічної «треми», що то має кожний учень перед іспитом. Чи вдається мені здати його тут?..

Ще того ж самого дня прибули ми на наше місце заквартирування, до села Дуб'є. Там перебували ми майже два тижні. Наразі було спокійно і нічого не вказувало на це, що нашу прифронтову «дидилло» зустріне такий жалюгідний кінець. Сотня виходила майже щодня на розбудування другої бойової лінії. Ми, водії тягачів, як рівнож стрільці сотенного обозу, мали свої заняття; окопування машин, довіз запасної амуніції до гранатометів і т. ін.

Здається, що 16-го липня в сотні заряджено маршове поготівля і пізнім вечером цього ж дня виїхали ми з місця постою, щоб зайняти, нами розбудовану, оборонну лінію. Попереду нас гуркотіло немов би в казані. Пішли чутки, що большевики прорвали фронт та вже захопили місто Броди. Наш відтинок мав бути біля села Жарків. Дорогою, якою просувались ми в сумерках пізнього вечора, назустріч нам, безвладними гуртками відступали розпоршені відділи вермахтівців. Ми йшли зразковим порядком, і до нас посипались — ніби остерігаючи, ніби злоречеві вигуки: «Аллес капут!.. Іван комт!.. кріг іст форбай» і тому подібне. Наші хлопці відповідали насмішками та, глузуючи з німців, у відповідь «відгризувалися»: — «Фріц, де твій „бротбойтель“...» Правда, що тоді ніхто із наших, так мені здавалось, і цієї думки я сам був, не здавав собі справи з цього трагічного положення, в якому опинилась наша Дивізія.

Чим даліше ми продовжали свій марш, тим більше порожніла дорога. Щораз то менше приходилось нам зустрічати відступаючі відділи. Натомість стрічалось щораз більше покиданого військового виряду, возів і гармат. Повіяло жахом війни. Ворожий вогонь тепер вже чути було цілком виразно і сотня щораз більше зупинялась в своєму марші. Десь напереді залопотів «максим», а по хвилині почувся ще й другий, а потім все перетворилося на хаотичну стрілянину рушниць і кулеметів. Ми раптово зупинили свої тягачі.

Серед нічної темряви в незнамому терені сотня зайняла бойові становища. В найближчому лісі розмістився сотенний обоз, як також і наші тягачі. Чота гранатометів рівнож зайняла бойові становища, а протягом вже короткого часу було чути їхню приспінену стрілянину.

Я із своїм амуніційним тягачем примістився поблизу дороги, що виявилось спасенням в наступних двох днях, коли наша сотня була в бойовій лінії, а мені приходилось довозити амуніцію. Власне почав падати дощ і дороги порозмокали. В цих двох днях добре «напрівся» наш завідувач сотенної зброї («вафенкамери») — унтершарфюрер Гоїв, щоб наситити ненажерливі гранатомети чотого Зачкевича, який не заощаджував їх, відповідаючи на большевицькі навали вогню, своїм. Прийшлося мені тоді добре «нагрітися».

В цих двох днях наша сотня понесла перші втрати, і то досить поважні убитими і раненими. Мені важко було зорієнтуватися в положенні, в якому ми знайшлися. Пригноблююче враження робив вигляд наших перших ранених, що їх відвозив я на перев'язочний пункт. Там довідався, чи то радше я побачив хорунжого Ліщинського з обірваною рукою.

Десь приблизно вечером 19-го липня прийшов наказ — сотні відступати на лінію Підгірці. По кільканадцятьох кілометрах нічного маршу, сотня зайняла становища праворуч автостради Львів-Броди, на висоті Підгі-

рець. Ще одна безсонна ніч, ще один день кривавого бою, щоб під вечір 20-го липня, прийшов наказ до дальшого відступу в напрямі Підлісся. Наша сотня йшла в ар'єгарді відступаючого куреня.

Сотенний обоз 4-ої, як рівнож наші тягачі, просувався поруч відступаючих стрільців. Дорога лісова, повна глибоких вибоїв, а до цього ще й розкисла під час недавніх дощів.

З трудом виїжджаємо із цієї лісисті околиці десь аж над ранком. Через шум мотору мого тягача не чув я, що ми були цілий час під обстрілом ворожої артилерії та гранатометів. Правда, бачив спалахи, раптові спалахи десь попереду, однак був так зайнятий, що не звертав на це уваги. Трудно було проїжджати дорогою перетятою зваленими деревами, розбитими возами та з глибокими вижолобинами по вибухах. Здавалось мені, що із світанком все найгірше залишиться за нами. Однак помилявся... До дикої какофонії усіх родів зброї, що супроводжала наш нічний марш, над ранком долучились большевицькі штурмовики, які з низького польоту обстрілювали відступаючі колони.

Яким чудом вдалось мені проїхати це пекло, незнаю. На мою тягачі вивопненим амуніцією сиділо доволі воляцтва, що незважаючи на небезпеку кожночасного вибуху її, волю проїхати цей загрозливий відтінок. Біля полудня прибув я недалеко місцевості Підлісся. Дорога

Після Богослуження в Гайделяґрі

завалена різного роду «поїздами», що годі думати про дальшу їзду. Куди лише глянеш оком, всюди на полях стоять розбиті автомашини, гармати, вози, залишені на поталу коні.

Злізав з тягача та обмінююсь думками із своїми принагідними співдрузями подорожі. Від мимо проходячих вояків довідуємось, що ми в оточенні, та що одинокий напрям, яким можна прорватися — це Почапи-Білий Камінь-Княже. Я вирішив чекати на будь-якого старшину з нашої сотні. Ділимося своїми припасами харчів із друзями. Між ними декілька з моєї сотні. Десь під вечір надійшов з рештками своєї чоти унтершарфюрер Зачкевич. Після розмови з ним, рішаюсь залишити тягач, спершу розбиваючи деякі частини мотору. Ще якийсь час відпочиваємо, а опівночі просуваємось слимаковою ходою по дорозі, вивопненої відступаючими частинами. Наш відділ, якщо можна всю цю збиранину різного роду зброї так назвати, звернув з дороги наліво, та полями прямує в південному напрямку. Вже досить розвиднілося, коли наш відділ увійшов у якесь село. Цивільних людей нема. Вулиці його завалені залишеними військовими возами. У придорожних ровах лежать трупи вояків нашої дивізії, вермахтівців, червоноармійців. Видно, що тут відбувся бій, і що цим напрямом проривались наші відділи на Княже. Із-за крайних хат бовваніє таємничий ліс. Це праворуч. Наш напрямок прямо туди, де в сірому тумані ранку зарисовуються контури села Княжого, — мета нашого маршу.

Нагло з того таємничого лісу почулись постріли. Поспішно відступають ті вояки, що були найближче до нього. По кільканадцятьох хвилинах із лісу виривають ворожі танки. Без наказу займаємо становища.

Широкою лавою танки сунули на село. Одні рухались, інші стріляли; потім вони рушались вперед, а ті, що перед тим сунули на село, зупинялись і відкривали вогонь. Таким чином, ми стало знаходились під обстрілом.

Ворог не знав, що в селі криється, тому стріляв запальними кулями понад нашими головами. Протягом хвилини хати і стодоли позаду нас охопило полум'я. Горіли, немов куча ялівцю.

Я приліг за товстою деревиною. Побіч мене ще декілька незаних вояків. Звідси добре видно, як ворожі танки маневрують — розділюються. Отже будуть оточувати село, а нас в мішок замкнуть.

Раптом десь ліворуч нас гримнули три характерні вистріли з т. зв. «панцершрек-ів» і в цьому самому моменті два ворожих танки спалахнули вогнем ніби свічки. Чорним димом заслонило простір між нами і ворогом. Хтось цієї миті крикнув: — «Відступай наліво!».. Відриваємось від землі і біжимо. Спершу рівчаком, а потім горами. Потрапивши на якесь рівне поле, зіткнулися попереду нас з ворожою розстрільною. Завертати було вже пізно. Хтось крикнув — «Г-у-р-р-а»; хтось — «С-л-а-в-а!».. З розгоном вдарлемо на зниклового ворога. Деякі підносять руки, декотрі, очунавши, підносять рушниці пробуючи відстрілюватися. Наші вояки, доведені до відчаю, грізні! Шалено, без жалю, з завзяттям нищимо ворога.

Що діялось тоді зі мною, годі мені це все описати докладно. Знаю, що стріляв, біг, кидав ручні гранати, падав на землю, ждучи їхнього вибуху, зривався знову, біг... Густо падали ранені й убиті як з нашого, так і ворожого боків...

Намент припавши до землі, враз чую голос унтершарфюрера Зачкевича:

— Хлопці! Ось туди пройдемо всі! — вказує він на палаючу стодолу ліворуч від нас.

І справді, густий чорний дим великими клубками від подиху раннього лагідного вітру стелився при самій землі. Хоч і проклинають солом'яний вогонь, однак тоді врятував він декотрому з них життя і волю. Більш, ніж кілометр, дим супроводжав нас, а вилізши з нього, переслідувані гарматними вибухами і кулеметним вогнем, добрали до села Княже. Село вивопнене військовиками. На кожному кроці видно сліди запеклих боїв. Тут проривались перші наші частини. Тепер знову перстень оточення був замкнений. Ворог інтенсивно обстрілює луку та залізничний насип — одинокий шлях до волі. Та не тільки ці пункти були під обстрілом, стрільницю було чути з усіх боків.

З наступом ночі ворожий вогонь не стихав. Рвались гарматні, гранатометні стрільна, і несли смерть тим сміливцям, які пробували дістатися через луку до залізничного насипу. Присівши біля муру, якогось розваленого дому, я раптово заснув. Побіч мене лежали такі самі як і я, стомлені цими беззастанними боями, та байдужі до всього, що діялось навколо.

Розбудив мене якийсь незвичайний рух і шарудіння багатьох чобіт. В перший момент не можу усвідомити, де знаходжусь, якось мляво приходить думка до змученої голови. Однак чую голос українською мовою: «Хлопці! Збирайтеся, йдем на пробій!» — це витверезило мене із сонного очманіння. Звичним рухом поправляю виряд на собі, підбираю кимсь залишені дві гранати, заладовую рушницю та йду на голос. Здається, що в цей час не було якоїсь одноцілої, плянної команди. Хто крикнуч перший, цей автоматично ставав командиром гуртка вояцтва.

Скорими кроками наближаюсь разом з іншими до крайніх хат села. Перед нами розлога лука, на якій в перших проблисках світанку рояться сиулети вояків. Перебіжками вони долають розмоклий терен. Наразі всюди запала тишина. Та раптом... Десь на лінії залізничного насипу замиготіла безчисленна кількість ярок проблисків, а повітрям стряснула глуха черга вибухів... То пробоевики заатакували ворога ручними гранатами... Без наказу вся ця маса вояцтва вирушає шаленим бігом з села, потягнувши і мене з собою. Біжу з усіх своїх сил, як на це дозволяє розмоклий ґрунт. Доганяю когось, — хтось переганяє мене. Рвуться густо перші гранатометні ворожі стрільна. Чути чийсь крики, стогін. Бризкає болото з під ніг, хтось падає стрімголов у сколочену сотками ніг бу-

Із споминів пол. духовника 31 пп. 1 УД

«БОЇ ПІД БРОДАМИ», НЕДІЛЯ, 16 ЛИПНЯ 1944 р.

Ранок тої неділі заповідав прекрасний, сонячний, літний день. У таборі штабової сотні 31 п.п., що розмістилася зараз на схід від села Майдан Пеняцький, в густому лісі з високими трепетами та розлогими дубами, розпочався рух. Стрільці збігали до поблизького потоку, щоб умитися та освіжити себе після недоспаної ночі. Недоспаної, бо майже цілу ніч стояли при дорозі, що вела попри табір і дивилися на стрільців 30 п.п., що пересувався на праве крило нашого полку, щоб десь там, у лісі, біля села Кругів-Нуцце зайняти першу бойову лінію від Вермахту. Цікавість стрілила друга з шкільної лавки чи односельчанина тримала їх далеко поза північ, бо дорогою все наново надходили різні частини того ж полку.

Стан штабової сотні виносив около 300 стрільців. В її складі були канцеляристи полку, польовий духовник із своїм 6 відділом, лікар, ветеринар, санітарі, направлячі зброї, кравці, полева жандармерія і вся інша «шляхта», що завжди є в складі штабової сотні, враз із полковником та його ад'ютаантами. Командиром полку тоді був полк. Гермс, білявий, поставний, бойовий, а при тім сердечний до своїх підлеглих воєнків. Його т. зв. «гефехтштанд» (бункер) містився яких 2 км. на схід від таборової сотні у лісі б. села Пеняки. Попереду, напроти села Жарків, вже від кількох днів стояв у важких боях 2 курінь полку, тому полковник не з'являвся у таборовій сотні.

Село Майдан Пеняцький було майже в цілості селом із польським населенням, а його мешканці мали на сумлінні багаті убитих ними наших людей із сусідніх сіл, а тому з нашим приходом туди, всі молоді десь позникали, а залишилися лише старці та діти. Між іншими, мешканцям того села закидали, що це вони **забили і кинули в глибоку криницю**, що знаходилася у пеняцькому лісі, **нашого українського католицького священика** із сусіднього села під час весняного большевицького прориву у ці околиці.

Сотенний штабової сотні, досвідчений старшина, отій всій штабовій братії, що сиділа по всяких канцеляріях чи варстатах, че давав забувати про військові справи.

ПІД БРОДАМИ!

ро-зелену рідину. Нестає повітря в легенях, піт струмочками стікає по обличчі, але... вже насип. Зупиняюся на хвилину, щоб відпочити, щоб хоч трішки заспокоїлось серце. Раптом до моїх вух, крізь гуркіт бою, долетів кінський хропіт. Відрухово повертаю голову в цьому напрямку, бачу коня, що не може подолати крутого насипу. Я навіть не звернув уваги хто на ньому, чи живий? Підриваюся з землі, підбіг до коня, а взявши його за поводі що сил тягну на насип. Кінь, немов би відчуваючи рятуюнок, хропучи, рвонув вперед. Ще мить і, копита дзвінко задзеленчали об сталеві рейки, ще мить і ми на другім боці насипу, а там лан збіжжя і ліс... рятівний ліс...

В лісі зустрічаємо таких самих щасливців, що видерлись з того пекла. Деякі відпочивають, відпочивши, гуртуються до дальшого маршу.

І тут вдруге прийшлося мені зустріти Покійного д-ра Л. Ортинського. Вершником, що сидів на коні, якого я перевів через насип був саме Покійний. Ослаблений — не сидів, а дослівно, висів на коні. Права нога повище коліна забинтована. Слабо усміхаючись до мене, промовив лише одне слово: «Дякую».

Проходили роки, час робив своє і людина забувала недавні труди і воєнні пригоди. Відживали спогади про них тоді, коли стрічались друзі пройдеїшніх днів. Не сподівався я, що ще стріну Покійного. Однак це мало місце аж по тринадцятьох роках, на бенкеті в честь полк. Мельника в нью-йоркському готелі «Статлер» та ще раз на прийнятті Рочестерської Станиці Б-ва в 1960 р.

Він наказав покопати зараз за дорогою окопи та спорудити кілька бункерів, а щодня виганяв тих усіх писарчуків та майстрів на вправи. На південь від табору тягнулися поля, а далі за ними розпочинався великий ліс, що десь сягав поза Кругів та Нуццу, аж до заліського ставу. Він наче передбачав, що з того лісу можуть зайти в запілля полку большевики, що й справдилося саме тієї ж неділі вечером.

Мій новий секретар 6 відділу та разом і «дяк», колись по фаху студент краківського університету, збудив мене того ранку із глибокого сну, кажучи мені, що на південь від нас, там, куди вночі пересувався 30 п.п., напевно точиться дуже важкий бій, та що гук гранатометів і навіть скорострільів наближається до нас. Збігаю до потоку, миюся, одягаюся у польову уніформу (т. зв. «тарняк») і йду до сотенного, щоб довідатися про події на фронті та одержати від полковника накази. На запитання, чи можливо буде відправити Службу Божу бодай для частини із штабової сотні, одержую відповідь, що вся штабова сотня перебуває в стані «алярму», а полковник якраз дзвонив з «гефехтштанду», щоб я з'явився до нього негайно. Гук гармат щодаї сильнішав, який ми чули з нашого південного крила полку, тому сотенний здогадується, що там «етвас штгінкт». Вибігаю від сотенного, біжу до свого шатра, щоб взяти епітрахиль, наказую «дякові» спакувати церковні прибори у польову валізочку і всякі папери, що знаходилися у 6 відділі та бути на поготові. Сідаю на мотоцикль і йду до полковника. По дорозі, в лісі зустрічаю наших селян, які у великому переполосі жемуть перед собою худобу та з клунками на плечах втікають на захід. Десь там на половині дороги поміж штабовою сотнею та бункером полковника, містився наш санітарно-перев'язочний пункт. Доїжджаючи до нього, бачу, як при дорозі стоїть наш полковий лікар-українець. Побачивши мене, він зупиняє мене і питає, що діється біля нас. Я спішуся, не маю часу на «балачку», та він мене намовляє, щоб я вступив на хвилиночку до нього, бо йому з села дівчата принесли свіжі пироги, недільне «меню» наших селян і він дуже радо хотівби мене ними погостити. На згадку свіжих пирогів робиться мені приємно, але не можу зараз з тої гостини скористати, бо командир на мене жде. Обіцяю, якщо неможливо мені буде відправити Службу Божу, то постараюся до нього вступити і вже присмажені пироги (а казав, що має і сметану) «скомасувати».

Прийжджаю до бункеру полковника, голошуся в ад'ютаанта та входжу до кімнати. Полковник мене повідомляє, що большевики дуже великими силами, з масовою тяжкою артилерією, включно з «каюшами» та панцерними возами почали около години 5 ранком сильний наступ на всіх відтинках фронту та що їм вдалося проломати фронт на відтинку 30 п.п., який мабуть цілковито розбитий, а наш полк кожної хвилини може дістати удар в крило», та що невідомо, коли штаб дивізії підсуне нам резерву, щоб залатати прорваний на півдні фронт. Він наказав штабовій сотні зайняти окопи, збудовані штабовою сотнею, а мені не віддалюватися від штабової сотні, а лише дбати про «гуге штмунг», і ждати на його дальші накази. Про відправлення Служби Божої нема навіть що й думати. На мій запит, як буде з раненими, де якраз моє місце, каже мені, що він вже видав наказ перенести санітарний пункт взад на терен, де знаходиться штабова сотня.

Відходжу від нього і зараз по другій стороні лісової доріжки, недалеко «гефехтштанду», бачу знайомого абсольтента нашої богословської академії, який біжить до мене, цікавий, напевно, довідатися від мене, «що нового». Спинивши мене, оповідає, що він, а з ним ще 3 наших б. питомців є при т. зв. «нахріхтендіст» і якраз тут за дорогою мають свою станицю. І справді бачу, як напроти мене вибігають наші богослови і щиро вітаються зі

мною та запрошують до себе «у гості». Сміючись, відповідаю, що на мене чекає наш полковий лікар з варениками, які в цей час там підсмажуються, а тому мушу їхати туди, а опісля — скоро назад до штабової сотні, куди перевозять ранених, а крім того, кожної хвили може мене викликати телефоном командир полка.

Стартую мотоцикл і прямую до санітарної станиці. Проїхавши яких 500 метрів, бачу як над доріжкою з вилученими моторами з'явилися большевицькі літаки і з бортової зброї обстрілюють доріжку і ліс та наближаються до мене. Кидаю з розгону мотоцикл таки на дорозі і скоренько ховуюся за розлогого дуба, що на моє щастя ріс біля дороги. Кілька куль вдаряє у дуба та я, захищений за ним, виходжу ціло. Чую, як там, де знаходиться бункер командира та відділу «нахріхтен», розриваються бомби, а чорний дим починає зноситися вгору. За якийсь час настає тиша, стартую мій неушкоджений мотоцикл і вертаю на те місце, звідкіля я щойно виїхав. Біля неушкодженого бункера бачу закривавленого ад'ютанта полку, над яким нахилився полковник. Оповідую мені, що коли несподівано з'явилися літаки, ад'ютант утік до бункера і вже при вході до нього, поцілило його большевицькі кулі. Побіч бункера — великі ями від бомб, які сягають аж за дорогу, якраз туди, де знаходився «нахріхтендіст». Затривожений долею наших б. питомців, біжу туди і бачу страшний вид. В окоп, у якому схоронилися наші вояки-богослови, попав «фольтрефер» і забив усіх 4-ох. Приходить мені на думку, коли б я був зупинився на хвилику довше з ними, був би я в дорозі до св. Петра. Порозривані тіла на кусні, «тарняки» закривавлені. Схиляюся над ними, даю їм розгрішення і заряджую, щоб тіла їхні привезли до Майдану Пеняцького, де задумую їх похоронити. Спішу до санітарного пункту, затривожений тим, що там діється? На щастя, санітарна станиця не була атакована, — медична обслуга порастається біля ранених, яких наладовує на санітарні вози, щоб перевезти в заплілля. Нема вже охоти і до пригатованої для мене лікарем їжі. Сідаю на мотоцикл та прямую назад до штабової сотні. По дорозі думаю про тих 4-ох щойно вбитих, що недавно готувались у нашій академії служити народів і так рано загинули на тій службі у пеняцькому лісі, захищаючи рідну землю від безбожного наїзника. Залишили свою «Альму Матер» у розквіті життя і чи хтось колись оцінить ту жертву, яку принесли для нашої любові Батьківщини. Скільки то молодого квіту ще впаде тої неділі? Квіту, бож у першій дивізії були найкращі сини української землі, богослови, студенти університетів. Пригадується мені перший вбитий з нашого полка над ставом студент медицини, родом із Самбора Вой..., щойно по maturi. Гімназисти, молоді сільські хлопці, виховані у «Просвітах», «Пласті», «Соколі», «Лузі» тай і ті, що вже раз у 18-ім році стояли зі зброєю в руках, а тепер знову стали на захист рідної землі, ось тут, недалеко від Маркіянового пам'ятника, на Білій горі.

По дорозі стрічаю ще більшу кількість людей, що із своїм бідним майном, втікають перелякани на захід. Рев корів, плач дітей, — все перемішане, а на обличчях страх. Приїхавши до табору, застаю всіх отих кравців, шевців, канцеляристів, з наложеними шоломами на голові, в окопах. В тому часі у напрямі було 16 скорострільів і всі ті скорострільи дуже скріпили бойову силу штабової сотні.

У таборі знаходжу о. капеляна 30 п.п., який мені оповідає, як Вермахт залишив бойову лінію, зовсім не чекаючи на зміну 30 полку, і як наші стрільці, наблизившись до окопів, застали там большевиків, які їх зустріли сильним вогнем, і стрільцям прийшлося відразу йти на «штиги». Вквортці з'являється ранений в руку сотенний із 30 п.п., пор. Богдан П. і підтверджує те, про що оповідав о. Й.

Дорогою та полями, з лісу, що простягся на південь чимраз підходять більші групи стрільців до нас і оповідають те саме — про зраду і боягузтво Вермахту. Між ними багато з забандажованими головами чи руками, з окревленими одягами. Оповідую про налет на «гефехтштанд»

полку і приходимо до висновку, чи тут, часом, не мається справа із зрадливою інформацією про наші становища большевикам кимсь із штабу 13 корпусу, в складі якої знаходилась наша дивізія. Кілька днів опісля наш «фляк, що був окопаний на горбах при вході до села Олесько, збиває большевицького літака і на парашуті спускається капітан-летун, з московським орденом-бляшкою «Богдана Хмельницького», походженням українець, і показує з ташки пляни розміщень наших частин та «гефехтштандів полків», які вони одержали перед початком офензиви. Після пробиття із оточення, коли мені вдалося з рештками стрільців свого полку добитися до Стрия, ми побачили німецькі літаки на леговищі, запитали летунів — чому нам не йшли з допомогою, коли ми кривавились у «кесселі»? — нам відповіли, що вони мали і бензину і бомби, але не було жодного наказу до вилету. Опісля ми довідалися ще і про те, що генерал 13-го корпусу німець, «попав» у полон до большевиків досить загадковим способом, не пробуючи навіть пробитись з оточення, хоча оточенці пробілися з трьохкільцевого казана.

З відділу «нахріхтен» привозять убитих б. богословів, кладуть в лісі на землю, прикривають палатками. Їду до близького села, щоб замовити домовини та викопати гроби на місцевому цвинтарі. Заходжу до заподаного мені мешканця села столяра поляка і жадаю зробити 4 домовини. Поляк відмовляється, кажучи, що в нього неділя і він не буде робити. Витягаю з кобури пістолу і питаюся його чи буде робити домовини? Побачивши пістолу у моїх руках, зараз набирає охоти і береться до роботи. Вертаю до табору штабової сотні і знаходжу ще більше мерців, яких зі собою привезла евакуйована санітарна частина. Не маю часу вже їхати у село і замовляти більше домовин, бо число ранених збільшується і треба ними заопікуватися.

Десь коло години 4-ї по полудні, з лісу, що простягався перед нами, відозвалися перші стріли в наш бік. За якийсь час вогонь набирає насилі, починають відзиватися легкі гранатомети, а опісля ціла злива силється на наш табір. З наших окопів, — обсада з штабової сотні, що там засіла, — починає сильний вогонь, скріпленій 16 скорострільами, що були вже направлені та не відобрані сотнями. Оті всі «шевці, кравці, писарі», нароби такої «музики», що большевики не відважилися висунутися з лісу. Большевики підтягають міномети, які з переразливим вереском експлодують над лісом, ломлять галуззя та стинають верхки дерев. Я, разом з дентистом полку пор. Лушн, що вже був на фронті в польській армії в 1939 р., і має фронтний досвід, збігаємо під цементовий міст і там ховаємося від куль. Перед наступом вечора прибуває нам на допомогу 1-а сотня з 29 п.п. Сотенний, походженням з Коломиї, — також абсолювент нашої академії — пор. П. Його сотня окопується направо від нас, зараз за дорогою, напроти села Майдан Пеняцький. Поручник, що примістився недалеко каплички, яка стояла біля дороги, в швидкому часі був ранений в руку.

Помаду залягає сумерк ночі. «Мельдер» прибігає до мене і передає мені наказ від полковника, що я маю вивезти т. зв. «трос» та ранених до села Ясенів, а все решта остається в окопах. Рівнож каже, що нам на допомогу надходить сотня «фізілярів» з пор. Стефаном Г. та пор. Б. родом із Золочева. Дорога, яка веде на Ясенів та Підгірці — під сильним большевицьким обстрілом мінометів та гранатометів і нема мови, щоб туди можна було дістатися обозові. На моє щастя, поки ще настала большевицька офензива, я часто їздив у «гості» до артилерії, що була окопана на полях за Майданом П., і тому знав ті польові доріжки, якими їздив до знайомих артилеристів. На ті доріжки випроваджую обоз і пізно, після півночі, в'їжджаю до села Ясенів. Поза нами багровіло небо від горючих сіл, стрясалася земля від вогню гармат та переразливого виття «катуш», які вже встигли большевики підтягнути за нами. Час до часу долітав рев тисячі людських голосів — «У-р-р-а-а, у-р-р-а-а».

Ось такою залишилася в моїй пам'яті неділя 16. 7. 1944 р.

М. Ф. Харів

Вимарш Дивізії під Броди

На протязі другої світової війни, коли на теренах України йшла завзята боротьба між двома потугами — націонал фашизмом і московсько-більшевицьким імперіалізмом, і Україну вкрили чорні хмари, бо кожний з поневолювачів мав на меті загарбати для себе українські молоко і медом текучі землі, та вже було цілком ясно, що гітлерівська Німеччина програє війну, в українському народі зродилось бажання дістати в руки зброю, щоб здобути своє Богом дане право на життя і свободу.

Старання українського політичного проводу zorganizувати армію увінчалися успіхом і 28. 4. 1963 офіційно проголошено творення дивізії і видано заклик до нашої патріотичної молоді та бувших військовиків голоситись в ряди цієї дивізії.

На цей заклик з усіх-усюдів землі української почали напливати добровольці, завершенням чого перших декілька тисяч щасливців зібрались 18 липня 1943 року перед оперним театром в княжому городі Льва — Львові на апель добровольців і маніфестаційний похід улицями Львова аж до Святоюрської Гори, де відряджено спеціальну делегацію, в якій припала честь бути і авторові цих спогадів до нашого Князя Церкви покійного Митрополита Кир Андрея Шептицького по благословення для успішної боротьби проти всіх супостатів і поневолювачів землі української. Одержавши таке благословення з рук найвищого Церковного Достойника, зібрані добровольці набрали ще більшої моральної сили і охоти до боротьби та від'їхали зі Львова до призначених їм вишкільних таборів, щоб разом з прибуваючими щораз новими добровольцями відбудувати суворий вояцький вишкіл.

Вишкіл затягнувся дуже довго, бо аж цілий рік, а відносини між приділеними до вишколу німцями а добровольцями були неприхильні — майже ворожі. Ходили різні чутки про долю Дивізії, що буде розв'язана, роззброєна і вміщена за дротами, що буде вислана на французький чи балканський фронт, або Мадярщину чи Румунію тільки, не в Галичину.

Німці довго не могли рішитись в Галичину вислати Дивізію. Одною з причин, які впливали на вагання німців була думка, що Дивізія може перейти до УПА, яка в тому часі проявляла велику активність на терені Галичини.

Для оцінки боездатності і політичного наставлення дивізійників вислано весною 1944 року невелику боеву групу під команду німецького полковника Баерсдорфа в Галичину, яка мала за завдання боротьбу зі советською партизанкою. Група та повернула в повному складі до Нойгамеру, а не пішла в ліс, як того сподівались німці і була предметом пильного обслідування з боку німців, що до настроїв як і відношення до УПА.

Відомою річчю було, що до кожної частини Дивізії німці включили також своїх агентів, які пильно стежили за всіма проявами життя дивізійників, а особливо за діями протинімецькими і їм покладено за завдання дізнатись про відносини вояків, які були в «айнзаці» в Галичині, до УПА.

В тому часі один з таких агентів М. зі Львова прибув до мене як командира 2-ї батареї протилетунської артилерії з одним стрільцем, який був у тому «айнзаці», щоб той в мій прийнятності заявив, що боева частина, яка була в «айнзаці», була в тісному контакті з УПА, та що вояки тої частини передавали для УПА зброю, медикаменти та інше. Стрільць цей потвердив все повище без вагання та з великою гордістю, а зараз другого дня викликано мене до штабу Дивізії, де поставив я німцям справу відношення Дивізії до УПА ясно перед очі, а саме, що на терені Галичини ми мусимо стрінутись з УПА, що ми є синами одного українського народу, що ми ведемо війну проти одного ворога — большевиків, проти якого ведуть війну і німці, та, що німці мусять признати УПА своїм союзником, хоч би з конечности, або — своїм відкритим ворогом, бо третьої альтернативи не має.

Це ясно поставлення справи у відношенні до УПА пе-

ремогло і німці не витягали більше жадних консеквенцій у відношенні до вояків, які повернули з «айнзаці» з Галичини.

В тому самому часі, а було це в місяці травні 1944 року, відбулась інспекція Дивізії самим Гімлером, яка випала задовільно і Дивізія почала готуватись до виїзду на фронт.

28-го червня 1944 року почалося транспортування Дивізії з Нойгамеру до Галичини в район на схід від Львова. Початково проєктовано було ввести Дивізію в дію в околиці Коломиї, але опісля наказ цей відкликано і спрямовано транспорту на центральний відтинок фронту. Щодня навантажувались і відходили 4 транспорту. У кожний транспорт, з огляду на можливі летунські налети вміщувано лише частини поодиноких полків чи дивізіонів та приділено по 2 протилетунські гармати для охорони від ворожих літаків.

Мені довелося бути командантом 52 транспорту зложеного з 52 вагонів, який виїхав з Нойгамеру 6 липня 1944 по-полудні і в дуже скорому темпі покотивсь рейками на схід, везучи повних надії ентузіастів — дивізійників на оборону рідних земель від наступаючих відвічних ворогів України — московських большевиків.

Затримку мали лише на більших станціях і то на бічних товарових і вже другого дня ранком знайшлись в Перемишлі, де під час постою німецький жандарм з півмісяцем під шиєю вручив мені наказ щодо дальшої маршрути транспорту.

Було великим розчаруванням так для мене, як і всіх інших, коли ми дізнались, що їдемо не на Коломию, а на Ожидів, де маємо вивантажуватись.

З Перемишля виїхали до Львова і було дальшим черговим розчаруванням, коли спрямовано нас бічними рейками без ніякої зупинки у дальшу путь, не даючи нам тим самим можливості хоч на коротко зупинитись у давно вимріяному нашому Львові, з якого ми розпочали нашу вояцьку мандрівку. Коло полудня ми вже були на станції Ожидів.

По дорозі з Перемишля до Ожидова могли ми бачити на полі наших селян, які радо і з журбою приглядались та вітали той дивний транспорт прикрашений левиками і синьо-жовтими прапорцями.

На станції Ожидів відбулось перше бойове хрещення транспорту, а саме налет ворожих літаків. Налет цей завдяки цільній обороні нашої протилетунської артилерії відбито і ми в поспішному темпі почали вивантажуватись. Гармашні вивантажували гармати, вози, коней, колони постачання, всі припаси і амуніцію. Запрягалось по чотири парі важких коней до ляфети і по чотири парі до підстав, та приспішеним маршем з віддалю 50 метрів гармата від гармати і віз від воза, відходили в напрямі лісу, щоб як найшвидше вийти з-під повітряного спостереження. Вечером, коли запав вечірній сумерк, піхота і інші частини відійшли до призначених їм місць постою своїх частин, а артилерія відбуває важкий нічний марш польовими розбитими вже дорогами з Ожидова до Олеська, а відтак до Підгірців. Марш цей по горбкуватому терені дуже втомив коней і людей і над ранком слідуючого дня, 8 липня 1944 р., прибули на призначене місце постою в підгорецькому лісі, де по короткій передишці гармати спрямовано на бойові позиції в район Ясенева, залишивши в підгорецькому лісі валку постачання, де перебувала вона до 16 липня 1944 року.

Коли Дивізія прибула в цілості на фронт і приділена до XIII Армійського Корпусу, 4-ої Танкової Армії, то швидко була введена в дію, а вже за кілька днів Дивізія разом з цілим XIII Армійським Корпусом знайшлась в окруженню переважаючих ворожих сил.

Зводячи затяжні оборонні битви проти ворога, Дивізія, будучи в окруженню, понесла великі втрати людсьми, склавши на полі бою своїх убитих і ранених 3.000 найкращих лицарів — оборонців Землі Української.

Володимир Стечишин

Львівсько-Сандомирська операція

Під такою назвою описується бій під Бродами, зайняття Львова і цілої Західної України у липні 1944 року советською військовою літературою. З нагоди 20-ліття цієї операції були советські командири на сторінках советських журналів і газет описують тепер операцію¹⁾. Найцікавіші статті є маршала Конєва, який був того часу командуючим 1-им Українським фронтом, і командира 60-ї армії генерала Курочкина, який своєю армією оперував у районі Львова.

Дотепер советські історики завзято промовчували участь нашої дивізії на фронті, а якщо й згадували, то тільки тому, щоб її вилаяти. Про неї згадують советські командувачі, як про запасну дивізію, яка брала участь в боях під Бродами, а її частини старалися зліквідувати советський пролом. Але не пояснюється докладніше, що це була за дивізія. Подаємо скорочено найголовніші думки советських командувачів про бродський котел, і тільки у важніших місцях даємо свої коментарі. Не забули також московські командири віддати данину і колишньому червоному казикові Микиті Хрущову і вихвалити його, як одного з найвизначніших «стратегів» та «геніяльну» людину, що, ніби, також спричинилася до перемоги над німцями.

В партійно-урядовій історії, що її видано під назвою «Велика історія Вітчизняної війни советського народу», у 4-му томі, на стор. 204, московські партписакі не забули облили болотом і українських «буржуазних» націоналістів та УПА. Перошкряби-історики пишуть ніби націоналісти і УПА сіяли незгоду у «великій сім'ї советського народу», а в УПА були лише сини куркулів, буржуїв, кримінальні типи і обдурені селяни, що виступали збройно проти советської влади і червоної армії. Москва добре знала про те, що український нарід не бажав нового «визволення», бо ще добре пам'ятав визволення у 1939 р. і відворот червоної армії в 1941 році на схід. Українці не забували і про ката України Хрущова на приказ якого замордовано десятки тисяч українців. Згадується в тій партійній історії про червоних партизан на Західній Україні, які своїми діями допомагали Червоній армії. Але що ж то були за партизани, які називали себе українцями? Як відомо, це були перекинені советськими літаками московські розвідчі відділи з глибокого запілля, які мали підготувати ґрунт для приходу советської армії.

Цікавим є те, що у статтях советських генералів досить мало наклепів на українських націоналістів. Вони більше пишуть до теми. Стаття Конєва тільки коротко згадує про те, що «ми готувалися до наступу» на терени Західної України і Польщі, і як відомо, там за час окупації ворог (німці) старався розбудувати куркульство та

ВИМАРШ ДИВІЗІЇ ПІД БРОДИ

Така ж приблизно кількість попадає у ворожий полон, з якого як відомо повороту майже не має, а лише незначній частині щасливців Боже Провидіння дозволило пробитись через вороже кільце оточення, зробивши прорив в районі сіл Почапи-Княже, тих сіл-побоевищ, а рівночасно, і місцем вічного спочинку тих наших найкращих 3.000 братів-воjakів, які увійдуть у новітню українську історію, як увійшли вже попередньо Маківка, Лисоня, Крути чи Базар.

Опис бою в оточенню і під час прориву залишаю до слідуючих наших чисел, з тим, що ми, які вирвалися живими з того Брідського Бою, який слушно можна назвати пеклом на землі, як живі свідки голосили світові правду про наших героїських лицарів з під Бродів, та закликали нашу молоді і грядучі покоління бути продовжувачами ідеї, за яку полягли лицарі бою з під Бродів, ідеї — якій на ім'я Вільна, Соборна від нікого Незалежна Українська Держава.

розпалити національну ненависть. В Польщі ж місцеві буржуазні партії жваво розпалювали ненависть до Советського Союзу. В зв'язку з тим, під час політ-праці серед червоної армії, що наступала, зверталось спеціальну увагу на збільшення пильності і уваги на ті справи на західних теренах.

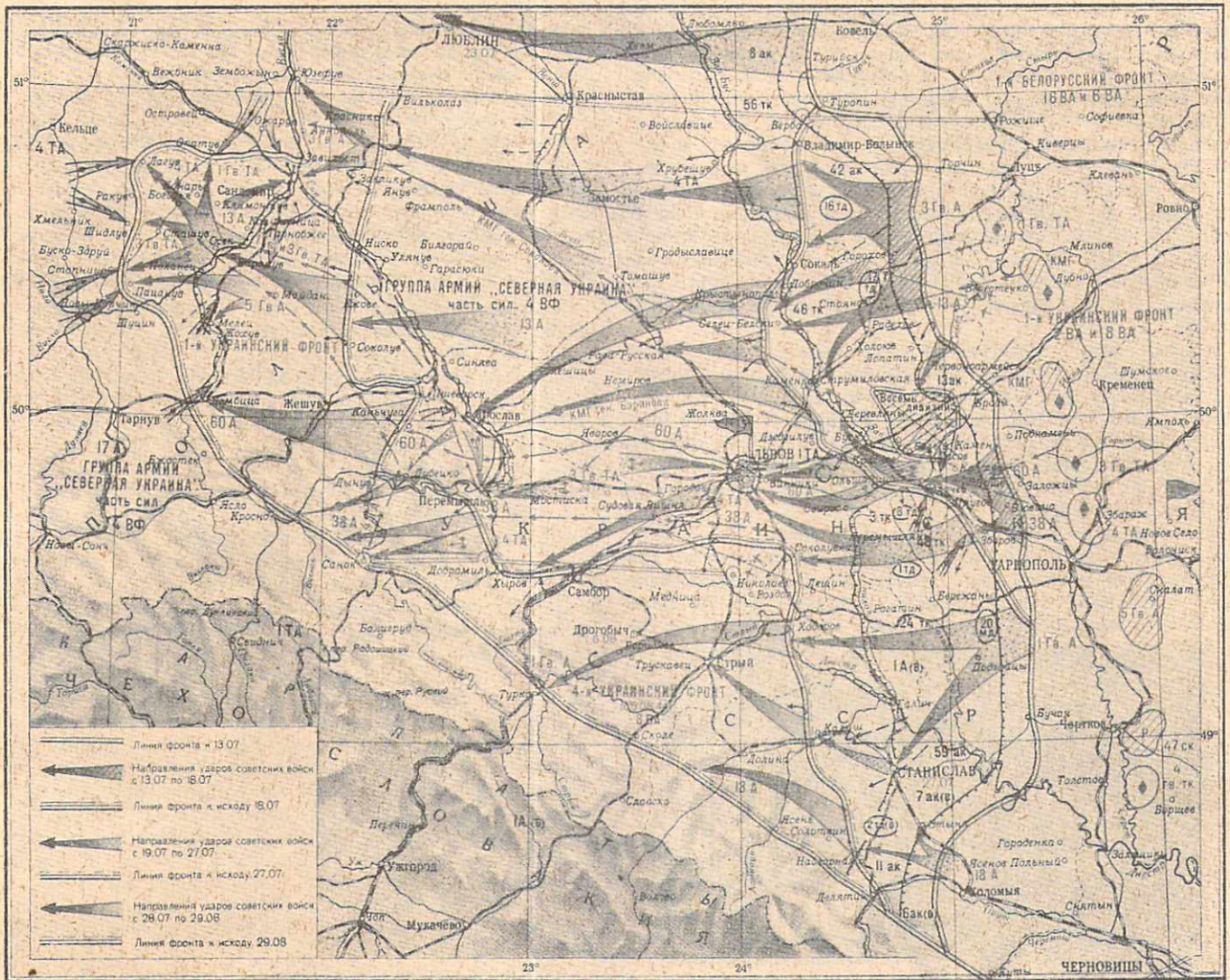
Переможний марш німецьких армій на схід остаточно заломився під Москвою, Сталінградом, Курськом, і вони помалу відступали з боями на захід. Гітлер своєю нацистською політикою щодо Сходу програв війну політично, а тепер програвав її і мілітарно. Не змогли йому сателітні дивізії, якими він хотів латати діри на фронті. Альянти озброїли советську армію, постачаючи їй харчі, зброю, одяг, мілітарну техніку, а їхні літаки знищили німецький мілітарний та інший промисл, який вже не міг постачати фронти зброєю. Советська армія змобілізувала велике число воjakів, яких без вишколу і озброєння кидали на фронт, щоб за будь-яку ціну здобути успіх. Протягом скорого часу вона перевищувала німців багатократно, і під її ударами німецькі армії були змушені відступати на захід. Німецький фронт на сході був слабкий; він не мав змоги, аби створити стан позиційної війни. Тому між німецькими дивізіями поставали так би мовити «діри», а деякі терени взагалі слабо оборонялися німецькими військами. Тому, через ті «діри» без великого труду й проривалися советські війська чи більші партизанські частини, які пізніше завдавали німцям великих і дошкульних втрат.

Влітку 1944 року совети здобули цілу Білорусь, Литву, а на наших землях фронтова лінія тягнулася від Ковля-Броди-Бучач — на захід, від Коломиї-Кути — на захід від Сучави (Румунія) — Пашкани-Бравичани — по лінії Дністра аж до Чорного моря.

На західному і південному фронтах німцям також було зле. У червні 1944 р. альянти зробили висадку у Франції, а 25. 8. зайнято вже Париж. Німецькі війська з боями відступали на схід до кордонів Німеччини. В Італії 4. 6. 1944 зайнято Рим, а фронтова лінія перебігала на північ від Фльоренції. З Греції, Альбанії і Югославії німецька армія відтягалася.

15. 5. 1944 року Конєв перебрав командування 1-им Українським фронтом, який, після довгих зимових і весняних боїв, потребував відпочинку і поповнення, і на просторі довжиною 440 км. перейшов до оборони. Проти советської армії німці мали групу військ «Північна Україна» під командою ген.-полк. Й. Гарпе, яка займала оборону від Полісся до Карпат. Це були німецькі 4 і 1 панцерні армії і 1 мадярська армія. Разом було яких 42 дивізій, в тому — 8 панцерних, 1 — моторизована. Їх піддержували 4-й і 8-й корпуси 4-ї летунської армії. Німецьким дивізіям потрібно було людей, зброї, головно — панцерної, а найголовніше — довшого відпочинку і духа, бо воjки, після цілого ряду поразок, були вже здеморалізовані, а Вермахт взагалі не хотів вже воювати.

Особливих подій на фронтовій лінії не було, лише час від часу були перестрілки, але обидві сторони завзято приготувалися до дальших битв. Совети прямували до того, щоб здобути Львів і цілу Західню Україну, а німці розбудовували свої укріплення, якими думали на деякий час затримати советів, аж доки від «фюрера» прийде довго очікувана «нова зброя». Німці ще мали свої стратегічні резерви, а саме: коло Львова — 2 панцерні і 1 піхотна дивізії, коло Станиславова — 2 панцерні і 2 піхотні дивізії. Добра сітка доріг уможливила їм швидко і своєчасно перекидати війська на zagrożений відтинок. До половини липня німці розбудовували свої оборонні укріплення, які склалися з трьох оборонних ліній глибиною до 40 км. Рельєф місцевості в смугі призначеної для советського наступу, не був дуже сприятливий для них, бо північна частина мала низину і болота, а на півдні — височини, багато річок, а даліше — гористі терени.

Наступ 1-го Українського фронту (13 липня — 29 серпня 1944 року)

Маршал Конев рішив під час наступальних операцій заатакувати німців на двох відтинках; з району Луцька, у напрямі Сокаль-Рава Руська; і з району Тернополя, у напрямі Львова. Стратегічне завдання було таке: 1. Розколоти німецькі дивізії на дві частини, — одну відкинути на Полісся, а другу в Карпати. 2. Знищити коло Львова якнайбільше німецьких дивізій. 3. Зайняти Львів і Західню Україну. 4. Ввійти на терени Польщі і здобути мостовий причілок на Вислі.

До луцької пробоевої групи на запланованому для прориву відтинку (12 км.) вирішили стягнути 14 піхотних, 2 панцерні, 1 механізовану дивізії, 1 кавалерійський корпус і 2 артилерійські дивізії⁴⁾. На львівському відтинку, передбаченого для прориву, шириною 14 км., задумували стягнути 15 піхотних, 4 панцерні, 2 механізовані, 1 кавалерійську і 2 артилерійські дивізії.

На лівому крилі 1-го Українського фронту, на захід від Тернополя аж до Кут, що мав 220 км. довжини, знаходилася 1-а гвардійська армія ген.-полк. А. А. Гречка і 18-а армія під командуванням ген.-лейтенанта Е. П. Журавльова. Коли б тільки на львівському відтинку розпочався наступ, то 1-а армія силою 5-ти дивізій, спільно з 4-м гвардійським панцерним корпусом, під командою ген. лейтенанта П. П. Полубоярова, мала б розпочати атакувати німецькі позиції і здобути мостовий причілок на Дністрі — в районі Галича. 18-та армія мала завдання — далі обороняти свої становища і бути готовою до наступу на Станиславів. В резерві фронту залишено 5-ту гвардійську армію ген.-лейтенанта А. С. Жадова і 47-ї стрілецький корпус.

Плян маршала Конєва вимагав великого перегруповання військ, бо більшість сил перебувала на лівому крилі. Треба було перегрупувати 1, 3, 4-у армії, підтягнути ближче до фронту 38-у армію, щоб вони всі були готові на час до наступу. Плян перегруповання було легко виконати, бо німці мали відомості, що між Львовом і Станиславом розташувалися великі советські сили. Про те, що в районі Рава Руської також знаходилися великі советські сили, — німці не знали. Штаб фронту, яким керував маршал В. Д. Соколовський, рішив опрацювати план оперативного маскування армій. Для того вирішили створити у німців фальшиве уявлення, що на лівому крилі розташовано 2 панцерні армії і 1 панцерний корпус. Щоб імітування було досконалим, великими масштабами здійснювалося транспортування залізницею панцерів, вантажування військ на полях встановлено багато макетів панцерів, артилерії, кухонь, а по радіо ті фальшиві військові частини одержували різні накази. (Можливо було і те, що німці задумували різну українську дивізію перекинути спочатку у район Станиславова, але пізніше німецька розвідка викрила советське імітування і дивізія була перекинута в районі Бродів). Командування фронтом робило все, щоб перегруповання військ задержати у великій таємниці, а тому перегруповання військ відбувалося тільки вночі. Але цього не повелося замаскувати, бо німецька розвідка зуміла викрити всі советські армії, які були призначені на перший наступ. Лише перегруповання 1-ї гвардійської армії, коло Луцька, та 4-ої панцерної, коло Тернополя повелося таки задержати в таємниці.

«Коли було вже закінчено перегрупування військ до наступу, то ми, разом з ген. Крайнюковим, вилетіли до Москви», пише у своїй статті Конев, «щоб у ставці одержати останні директиви і затвердження наших плянів. Хоч нам здавалося, що план був докладно обговорений і обдуманий, але Сталін стояв на становищі, аби не здійснювати одночасно два прориви на одному фронті, а всією збройною силою виконати один потужний удар в околицях Львова, і тоді буде успіх. Конев фахово доводив Сталінові, що коли німців заатакувати лише на одному відтинку, то німецьке командування дуже швидко стягне поважні сили, які треба буде советським воякам перемогти і захопити німецькі укріплення, це не дасть поважних успіхів. Вкінці Сталін погодився на план Конєва»...

Конєва пізніше запитували: чи не краще було б війська, призначені до наступу, розділити між двома фронтами. Але Конєв був тієї думки, що краще буде, коли операцією командуватиме одна особа бо, коли розділити війська між двома фронтами, то кожний командувач фронту виконуватиме лише свої наступальні дії, часом без порозуміння чи співпраці з іншим, аби тільки здобути успіхи для свого фронту.

Для успішного виконання наступу Червоної армії, ставка скріпила 1-ий Український фронт 9-а піхотними дивізіями, 10-а летунськими, артилерійськими і спеціальними частинами. Фронт одержав додатково ще 1100 танків, 2747 мінометів і гармат. Разом було 80 піхотних, 10

Командир 3-ої танкової армії ген. П. С. Рибалко з групою офіцерів під час боїв під Бродами

танкових і механізованих дивізій, 4 самостійні танкові механізовані групи. До фронту належав також і 1-ий Чехо-словацький армійський корпус. На фронті нараховувалося (за «Історією великої вітчизняної війни») 13.900 гармат і мінометів, 1614 танків і самохідно-артилерійських установок, 2806 літаків, 843 тисячі вояків. Але маршал Конєв — командуючий 1-им Українським фронтом — у своїй статті «Завершення визволення советської України і виход на Вислу», подає такий стан: вояків 1.200.000, гармат і мінометів 13.079, танків і САУ — 2200, літаків — 3000.

Не знаємо тепер, хто подає докладний склад фронту: партійні історики чи маршал Конєв, бо за Конєвим виходить на 357 тис. вояків більше, ніж у партійній історії. На нашу думку, склад фронту був чисельно ще більший, бо совети цілий час кидали поповнення, — рекрутів з поновно загарбаних східних областей України, і чисельний склад напевно був до 2-х мільйонів вояків. Тим більше, що інші автори підтверджують, що чисельно він був найбільший з усіх фронтів.

План маршала Конєва був такий, щоб піхотні дивізії, разом з танковими, вже першого дня кинути в бій. Це було цілком правильно, бо піхотинці, які наступали б, мали для свого підкріплення танкову зброю. Але ставка мала свій план, який пізніше накинута Конєву (за «Історією великої вітчизняної війни советського союзу», том 4, стор. 208). Там пишеться:

1. «Танкові армії і кінно-механізовані групи використати не для прориву, а для розвитку успіхів після прориву. Танкові армії, у випадку успішного прориву, вве-

сти в дію на другий день, після початку операції, а кінно-механізовані групи — після двох днів, після початку операції, слідом за танковими арміями; 2. Першого дня операції поставити піхоті посилене завдання»...

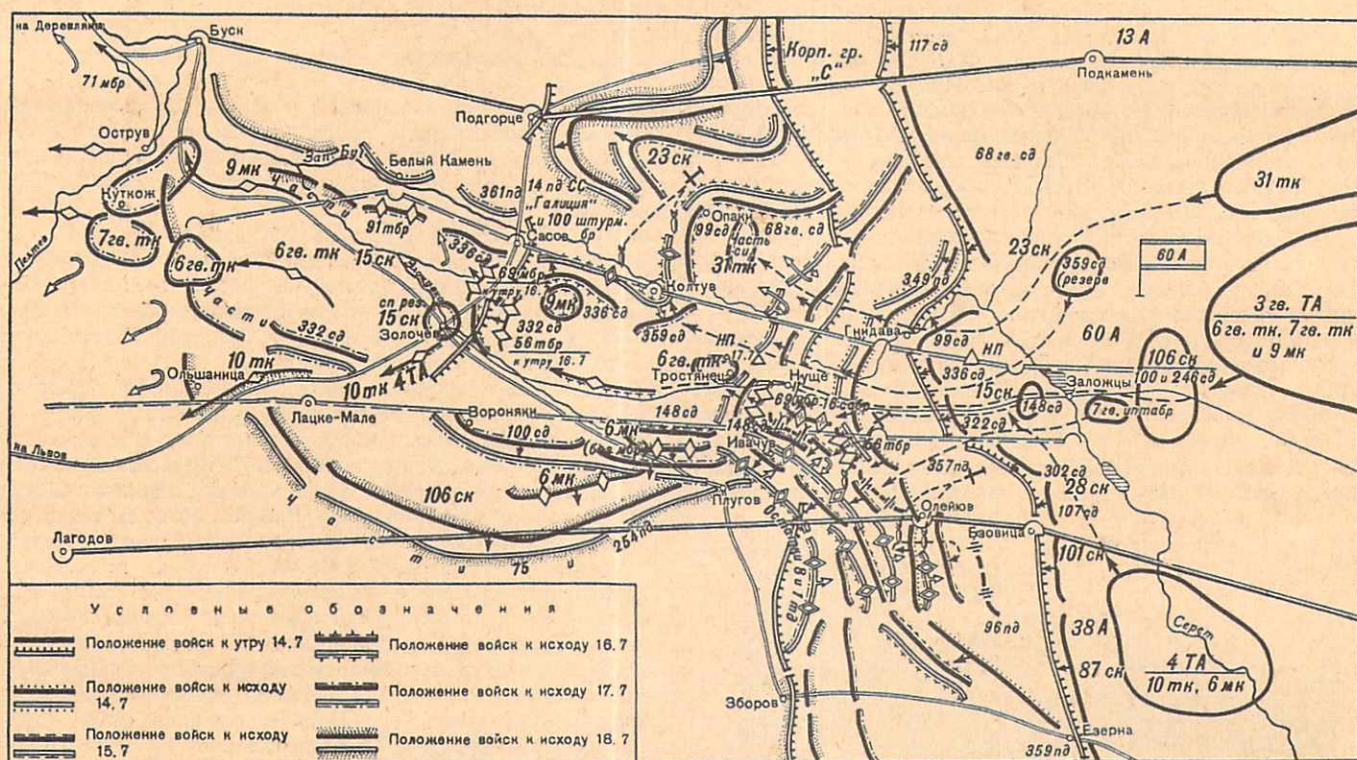
На зрозумілій мові це мало означати, що на пролом німецьких ліній першочергово мали наступати піхотинці. Але ж це були переважно на скору руку змобілізовані українці зі східних областей України, бо Москві шкода було ризикувати танками, які мали увійти в дію лише тоді, коли буде певність в успішному прориві. Виходить тут на яв, і це є документарно стверджено, що Москві не йшлося про життя людей, а про збереження техніки. Танки були для Москви дорожчі ніж життя вояків.

Советське командування вже з практики знало, що німці, передбачуючи наступ советських військ, можуть відтягнути свої війська на другу оборонну лінію, а советські артилерійські стрільня, замість упасти на голову німців, падали б на порожні окопи. Щоб цього не було, вирішено, аби вже вечером 12 липня зробити бойову розвідку, а наступного дня розпочати атаку. Розвідка ствердила, що в районі Рави Руської німці вже вночі з 12-го на 13-е липня почали відтягати свої війська на другу лінію. Штаб фронту рішив атакувати німців без артилерійської підготовки. 3-я і 13-а армії розпочали атаки. Бойові дії розвивалися дуже успішно, але здобути всі німецькі оборонні лінії советській армії таки не вдалося, бо німці почали чинити завзятий опір, підтягнули дві резервові танкові дивізії — 16-у і 17-у. В бій введено артилерію і резервові дивізії, і лише 15 липня совети проломили німецьку оборону та заглибилися на 15-30 км. Після того, коли головно піхотною силою проломано німецький фронт і відкинуто німців, вечером 15-го липня уведено в бій кінно-механізовану групу ген. Баранова, а ранком 17-го липня — 1-у гвардійську танкову армію ген. Катюкова, яка успішно повела наступ на розбитих вже німців, та зміцніла зфорсувала західний берег Буга. Група ген. Баранова здобула Кам'янку Струмилі, Деревляни і спрямувала наступ на Жовку. Війська 3-ї і 13-ї армій, використовуючи успіхи танкових частин, 18-го липня посунулися також на 20-30 км. в глибину німецької оборони і оточили німецькі дивізії під Бродами з півночі, північного заходу і заходу.

Прорив на львівському відтинку не був такий легкий, як під Равою Руською. Советська розвідка донесла, що німці дальше вдержують свої позиції. На долю 60-ї і 38-ї армій, як пише генерал П. Курочкін, припало важке завдання — прорвати сильно укріплену німецьку лінію, а пізніше, разом з танковими частинами, розгромити німців і зайняти Львів. Після першого плану маршала Конєва 60-а армія мала наступати разом з 3-ю гвардійською танковою армією, вийти в район Сасів-Вороняки і заглибитися до 25 км. 38-а і 4-а танкові армії повинні були наступати на правому крилі. 60-а армія мала дуже мало танкової зброї — всього 2 танкові полки (29 і 59): разом до 44 танків і 2 полки самохідної артилерії (1827 і 1889) — 36 гармат. Ставка змінила план Конєва, і 60-а армія мала наступати самостійно, а 3-а гвардійська танк. армія повинна була розпочати наступ лише наступного дня, коли піхотинці проломлять німецький фронт. Для підтримки піхоти було виділено 1-у танкову і 1-у механізовану бригади, які мали маршувати за піхотинськими дивізіями першого ешелону 15-м і 28-м корпусами) із завданням — прорвати другу оборонну лінію. Район наступу 60-ї армії був не дуже добрий, бо мав мало шляхів, зате багато лісів, річок, отже терен мусів здобути вояк, а не техніка. Для допомоги армії сконцентровано артилерію.

На 8-кілометровому відтинку прориву була сконцентрована ціла армія³⁾, окрім 68-ї і 99-ї дивізій 23-го корпусу, які мали провадити самостійні наступи на Соколівку.

До першого ешелону, який мав атакувати німців, призначено два сильні корпуси — 15-й, під команду ген. П. В. Тертишного і 23-й, під команду ген.-майора М. І. Озимина. До другого ешелону призначено 106-й корпус, а в резерві залишено 359-у дивізію. Наступ повинна була

Прорив на львівському відтинку (14. 7. — 18. 7. 1044 р.)

піддержувати артилерія і летунство. На один кілометр прориву сконцентровано 215 гармат із завданням — поборовати своїм вогнем німецькі укріплення. 15-й корпус скріплено 3-а артилерійськими бригадами і 5-а мінометними полками. Летунське забезпечення: 1 гвардійський штурмовий і 5-й винищувачий корпуси. Разом 670 літаків. Крім того, під час прориву допомагали 4-й корпус літаків-бомбардувальників і 208-а нічна бомбардувальна летунська дивізія. Разом нараховувалося 391 бомбардувальників. Для поборовання ворожих танцерів створені спеціальні протитанцерні бригади, а в кожному корпусі і дивізії ще додаткові мали протитанцерні полки. Велику працю у підготовці наступу 60-ї армії зробив штаб на чолі з ген.-майором Г. М. Тер Гаспар'яном.

На відтинку 336-ї дивізії призначено полк для переведення бойової розвідки, а в інших дивізіях на цю мету призначено по 1 батальйону. Перед початком бойової розвідки, ранком 14 липня виконано протягом 30 хвилин артилерійський обстріл німецьких ліній. Але здобуто лише перші німецькі оборонні траншеї, і советському командуванню стало відомим, що німці дальше перебувають на головній лінії. Рішено скоротити час обстрілу німецьких ліній до 90 хвилин, а пізніше артилерійським вогнем піддержувати наступаючі піхотні частини. Головний удар головними силами мав розпочатися о 16-й годині

По обіді, 14 липня, почався шалений вогонь советської артилерії і бомбардування летунством, у якому брало участь 600 літаків, а в наступ пішло дві армії. До вечора вони проломали тільки першу лінію і просунулися в глибину на 3-8 км. За два дні боїв советські дивізії не могли остаточно проломати німецького фронту, як про це згадує маршал В. Д. Соколовський у своїй статті «Победа советского военного искусства» на сторінках газети «Красная звезда». Наступного дня — 15 липня, — стан наступаючих советських дивізій погіршився, бо німецькому командуванню не тільки вдалося зайняти другу оборонну лінію (Дивізією СС «Галичина»), але з району Зборова нанести советській армії сильні удари двома резервовими танцерними дивізіями (1-а і 8-а). Для советів створився дуже критичний момент, бо під ударами німецьких сил почала відступати 38 армія. На допомогу їй кинено летунство, яке своїм збройним вогнем з повітря

зупинило наступ німецьких танцерних частин.

Для скоршого прориву німецьких оборонних ліній советське командування кинуло в бій 69-у механізовану бригаду і ввело в бій 2-й ешелон, своїх військ — 336-у і 322-у піхотні дивізії.

Лише одному 15-у корпусові вдалося, після введення додаткових дивізій, здобути другу німецьку оборонну лінію. За день здобуто 8-16 км. на вузькому відтинку і 4 км. в районі Колтїва. Цілий час точилися вперті тяжкі бої в яких брала активну участь з обох боків артилерія. На лівому крилі советської армії (60) 23-й корпус також здобув другу німецьку лінію, а 28-й корпус взагалі не міг здобути терену, бо зустрів сильний опір. Як вже згадувалося, гірше положення було на відтинку 38-ї армії і вона мусіла відступати, а ліве крило 60-ї армії було цілком відкрито. Тоді командуючий армією перекинув на те крило всю свою резерву, протитанцерну зброю і артилерію. Кинуту у бій 359-у дивізію, яка мала завдання, — розширити «коридор» прориву.

Перед советським командуванням фронту постала дуже відповідальна і тяжка проблема: чи вводити у незакінчений і, ще не досить певний «коридор» колтївського прориву дві танцерні армії, чи дальше розширювати піхотою «коридор»? Після довгого надумування Конев таки рішив вводити у вузький «коридор» дві танцерні армії, хоч це й було дуже ризиковно. Отже почався глибокий вмарш 3-ї танцерної армії. Німці, зміркувавши, що утворився «коридор» і, через нього совети перекидають в німецьке заплілля свої танцерні армії, повели на крилах «коридору» міцні протиудари. Так звана 14-а дивізія СС «Галичина» (наша українська дивізія) і танцерна 100-а штурмова бригада, які стояли на півночі в районі Колтїва, розпочали шалені атаки, а з півдня москалів атакували 1-а і 8-а танцерні дивізії. Але прориву німцям не повелося зліквідувати.

Вечером і вночі (з 16 на 17 липня) підтягнулися головні сили танцерної армії ген. Рибалки до місця прориву, і почали його переходити, а 17 липня советські танцерні частини завдали німцям сильний удар. Протягом дня, 17 липня, пройдено вглибину 30 км., аж до річки Полтви в районі Острова. За 3-ю армією пішла й 4-а, бо на відтинку 38-ї армії не було успіхів.

Бої за «колтівський коридор» тягнулися далі, а німці, побоюючись оточення своїх дивізій під Бродами, почали помалу вже відтягувати. Але вже було запізно. Хоч німці й кинули у бій в районі Колтіва 361-у дивізію, а в районі Плугова — 254-у і 75-у дивізії, але «коридора» вони не замкнули, аби оточити советські танкерні частини, що прорвалися у німецьке зазілля.

На правому крилі армії 23-й корпус посунувся з тяжкими боями вперед, але 28-й корпус стояв на місці. 15-ий корпус, використовуючи успіхи танкерних частин, посунувся на центральному відтинку вперед, але розтягнувся на якихось 60 км., а між його частинами постали щілини. 17 липня почали вводити у бій 2-й ешелон армії, — 106-й корпус (100-а і 246-а піхотні дивізії) із завданням — зайняти Плугов. Для ліквідації німецьких танкерних частин з півдня у бій кинуто 6-й механізований корпус 4-ої танкерної армії. О годині 19-ій 106-й і 28-й корпуси повели наступ на Вороняки-Плугів і відкинули німців. Для ліквідації німецької оборони в районі Колтіва кинено резерв армії — 359-а дивізія, частина 31-го танкерного

Советські війська наступають на німців під час битви під Бродами у липні 1944 року

корпуса з КМГ ген. С. В. Соколова, а в район Білий Камінь на зміцнення 336-ї і 322-ї дивізій кинено 91-у танкерну бригаду, яка перебувала в резерві армії.

Зміцненню советського фронту новими силами допомогло й те, що 4-та армія вечором минула Золочів і проникла своїми дивізіями в німецьке зазілля.

День 18-го липня для німців був дуже критичний. 3-я танкерна армія помаршувала на Львів, 71-а механізована бригада зайняла район Деревлян і отримала з КМГ (Кінно-механізована група) ген. Баранова і тим самим остаточно створено «брідський казан». Опір німецьких частин щоразу слабшав і вже був не організований. Німецьке командування вже не ставило своїм завданням — ліквідувати советський прорив, але головною проблемою була для них, як вивратися з оточення. На оточені німецькі частини падала злива вогню — артилерії, мінометів, бомб. Військо швидко цілком дезорієнтувалося. Спочатку почали здаватися до полону одинокі вояки, а пізніше — вже цілі групи. До вечора 22 липня, отже протягом 5 діб, розгромлено «брідський котел». Підсумок був такий: забитих 38 тисяч німецьких вояків, здобуто великі трофеї, у полон попало 17 тисяч, в тому й командир 13-го корпусу ген. Гауфе із своїм штабом, як також командири дивізій — генерали Ліндемман і Недтвіг.

Але своїх втрат під час брідського котла, советське командування не подає, як рівнож промовчується і те, що частина німецьких військ з важким боем прорвалася з «брідського котла»).

Розгром 8 німецьких дивізій давав тепер командуванню 1-м Українським фронтом великі можливості, а саме, використовуючи успіхи, швидко здобути Львів. 19-го липня наказано ген. Катуюкову повернути наступ 1-ої гвардійської танкерної армії на південний захід і провадити наступ на річку Сян, щоб зайняти Перемишль, Ярослав, та відрізати німцям відворот на захід. В зв'язку із затрим-

кою 3-ї гвард. армії і зверненням армії Катуюкова на південний захід, КМГ ген. Соколова наказано з району на південь від Сокаля вдарити фланговим ударом на Фрамполь і, маршуючи на задах німців, полегшити наступ військам ген. Гордова, а з районі Краснистава полегшити з військами 1-го Білоруського фронту. В 20-х числах липня 3-а і 13-а армії та КМГ ген. Соколова вступили на польські етнографічні терени і почали їх «визволяти».

КМГ ген. Баранова, замість маршувати на захід, цілком непотрібно затримався під Жовквою, влипнувши у бої з німцями. Конев наказав Баранову залишити коло Жовкви малі сили, а своїми головними силами маршувати на Ярослав і форсувати річку Сян, одноразово ліквідувати німецькі заголи в зазіллі.

У своїй статті маршал Конев згадує, що советське командування фронтом передбачало, що німці завзято боронитимуть Львів, хоч вони й не мали вже власних стратегічних резервів. Але для того можуть використовувати свої відступаючі війська, які широкою лавиною відступали з району Станиславова. Німцям йшлося тепер про те, аби виграти час, щоб здержати советський наступ і, тим самим стягнути свої частини разом та приготувати оборону на Сян. 18-го липня советська 3-я гвард. танкерна армія була вже коло Львова на віддалі 20-30 км, а 4-а танкерна, — в Ольшаниці, — 40 км. на схід від Львова. Командування советським фронтом вирішило обхідним маневром з півдня і півночі своїх танкерних частин захопити зненацька Львів, не чекаючи, доки надійдуть німецькі резерви, або відступаючі частини. Наступ на Львів був запланований на 20-е липня. Але здобути його зненацька тільки одними танкерними частинами не вдалося. Причини були такі. Почали падати сильні дощі, які, очевидно, утруднювали наступ танкерних частин. Але головною помилкою було те, що командуючий 3-ю танкерною армією ген. Рибалко, замість того, щоб якнайшвидше маршувати вперед танкерами і оточити Львів з півночі, бо, згідно його думки, це йому легко поведеться, він повів свої дивізії шляхом Красне-Львів, де й застрів у торфовищах, що тягнуться на північ від Львова. Крім того, він почав зводити тяжкі бої з німцями. 4-та танкерна армія, розбивши слабкі німецькі укріплення, зближалася з південного заходу до Львова. Німці, однак, протягом 20 і 21-го липня зміцнили свою оборону Львова коштом відступаючих зі сходу дивізій. Вони мали вже 4 дивізії, а тому міста раптово не можна було захопити.

«Хоч Львова нам не повелося зайняти», — згадує маршал Конев у своїй статті, але положення на фронті покращало в нашу користь». Советське ліве крило почало атакувати німців, і вони, застерігаючи себе від советського флангового удару зі сторони Перемишлян (на південь), 20-го липня почали із Станиславівського фронту відтягати свої 24-й танкерний і 59-ий армійські корпуси на захід. Советські 28-а і 1-а армії почали переслідувати відступаючі із Станиславова німецькі дивізії.

Від Грубешова аж до Дністра, — на просторі 400 км відбувся наступ військ 1-го Українського фронту. Частини 1-ї гвард. танкерної армії і 13-а армія обійшли Львів з північного заходу і дійшли до Сяну. Але перед командуванням стояла далі головна проблема, — здобути Львів. Конев вирішив, щоб армія ген. Рибалки обійшла місто з північного заходу і заходу, 4-а танкерна, — ген. Лелюшенка, — з півдня, зі сходу має наступати 60-а армія, а 38-а армія — з південного заходу. Як згадує Конев у своїй статті, командування фронту не бажало, щоб оточити німців у місті, аби не нищити старовинне місто Львів. Але нам відоме розбійництво москалів. Коли б совети мали більше сил, то, вони напевно, не брали б до уваги, що Львів є старовинне місто. Вони б оточили німців і почали б місто бомбардувати. Але советські дивізії на той час були вже дуже скривавлені під Бродами, а щоб оточити німців у Львові, треба було великих сил. Потрібних збройних сил вони не мали, тому не здержувалися коло Львова, щоб якнайскорше захопити місто.

Ген. Рибалко одержав наказ, щоб своїми головними силами зробити глибокий обхід і атакувати місто з північного заходу. Для виконання цього завдання мусів негайно перегрупувати свої війська, залишивши на місці невеличкі сили, а сам з головними силами, ввечером 22-го липня почав обходити Янівський ліс, щоб розташуватись на визначених штабом вихідних до наступу позиціях. Коли вже армія ген. Рибалки знаходилася у районі Яворова, то 4-а танкерна, — ген. Лелюшенка, мала наступати на Самбір, щоб тим самим відрізати німцям відворот. Але він також задумав знемацька здобути Львів і 22-го липня його головні сили розпочали бій з німцями на околицях міста, а його 10-й танкерний корпус таки вірвався у місто, де німці відрізали його від головних сил.

24-го липня розпочався концентрований наступ на Львів. З півночі і північного сходу наступала 60-а армія, 10-й корпус, що був у місті, бився там з німцями; з району Яворова наступав 6-й гвард. танкерний корпус. Німцям залишалася лише одна дорога відступу, — на Самбір.

24-26-го липня почалися тяжкі бої за місто. 60-а ар-

Ген. А. А. Гречко з своїм штабом перед наступом на Львів (липень 1944 року)

мія відкинула німців і вступила на передмістя. 4-й танкерний корпус ген. П. П. Полубоярова, який вів бої на шосе Миклашів — Львів, о год. 23-й вступив у східну частину міста і з'єднався з оточеним 10-м танкерним корпусом. 7-й танкерний корпус маршував з заходу на Львів, але коло Городка спіткав німецький опір і зупинив свій наступ. 6-й танкерний корпус наступав на Перемишль.

Ввечером 26-го липня штаб фронту одержав вістку, що німці задишають Львів. Ранком 27-го липня советські війська зайняли місто, а німці відступили на Самбір.

3-а танкерна армія, разом з 1 гвард. армією 27-го липня штурмом вночі здобули Перемишль. Війська 1-го Українського фронту захопили Львів, Раву Руську, Володимир-Волинський, завдали німцям під Бродами дошкульних втрат. Розділено Групу німецьких військ «Північна Україна» на дві частини, — одна відступала на захід, до Висли, друга — 1-а танкерна і 1-а мадярська армії (20 піхотних дивізій і 2 танкерні) відступали в Карпати.

Праве крило 1-го Українського фронту мало вільну дорогу аж до Висли і без жодної перешкоди повели наступ на Сандомир, а ліве крило фронту розпочало наступ на Дрогобич, щоб знищити рештки 1 нім. танкерної армії ще до того часу, поки вони дійдуть до Кар-

пат. 4-а танкерна армія одержала наказ, щоб ранком 28-го липня увійти в район Самбора і знемацька зайняти зі сходу Дрогобич та Борислав, а, потім разом з 1 гвард. армією, яка вела на правому крилі наступ на Ходорів, розгромити німців і не допустити їх за Дністер. 4-та армія наказу не виконала, бо Борислав і Дрогобич мали потужну німецьку оборону.

На лівому крилі фронту розпочали наступ 1-а і 18-а армії, і 26 липня вони заняли Станиславів, а 30-го липня — Долину. Війська 1-го Українського фронту своїм правим крилом доходили в районі Сандомира вже до Висли, а лівим — готовилися перейти Карпати. Тепер бої розгорталися у двох напрямках: 1) сандомирсько-бреславському, і 2) карпатському, і тому, як пише Конев у своїй статті, він звернувся до ставки, щоб вона з його лівого крила (1-а і 18-а армії) створила самостійне фронтове командування. Командувачем обох призначено тих армій ген. полк. І. Е. Петрова, який 4. 8. перебрав керівництво. Обидві армії ввійшли до складу ново-створеного 4-го Українського фронту. Війська 1-го Українського фронту вели далі бої за опанування мостового причілку на Вислі. 60-а армія здобула Ряшів, Дембицю, а 38-а армія увійшла в район Кросна. Бої точилися аж до 29. 8. Вичерпавши свої сили у тяжких боях, війська перейшли до оборони. Так закінчилися львівсько-сандомирські операції.

Ця операція мала для совєтів велике політичне значіння, бо остаточно зайнято Львів, решту Західної України та почалося «визволення» Польщі. Німці, щоб рятувати свої позиції в околицях Сандомира, стягнули аж 8 дивізій з групи «Південна Україна». Але пізніше, послаблення групи «Південна Україна» сприяло совєтам, головню 2-му і 3-му Українським фронтам, розбити німців під Ясами і Кишиневом.

Операції відзначалися тим, що в них з советського боку брала участь величезна маса війська. Отже успіх здобуто не стратегічною спритністю советського командування, а т. зв. «гарматним м'ясом». Багато помогло совєтам те, що 2 їхні танкерні армії були перекинуті в глибину німецького фронту, паралізували німецьку оборону, а тим самим допомогли наступаючим советським піхотним частинам. Зрозуміло, що Москва, кидаючи в бої проти німців величезну масу військ, зброї та техніки, мусіли бути перемогти німців, бо Москва ніколи не бере під увагу людське життя. Тому львівсько-сандомирська операція не належить до стратегічного мистецтва советських генералів, як твердить про це сучасна московсько-большевицька пропаганда. Тим більше, що й до цього часу Москва подає на сторінках преси лише «величезні» трофеї, які захоплені у німців, кількість забитих та полонених німецьких вояків, але вперто і навмисне промовчує власні втрати. А вони були не маленькі. Згідно домислів західної преси, Москва мала забитих, поранених і безвістки пропавших понад 25 млн. осіб. *Можливо й більше!*

1) «Історія великої вітчизняної війни Советського Союзу», том 4.

2) Маршал В. Д. Соколовський: «Победа советского военного искусства», «Красная звезда», 164/64.

3) Маршал П. Полубояров: «Львовско-Сандомирская операция», «Военный вестник», 7/1964.

4) Маршал І. Конев: «Завершение освобождения советской Украины и выход на Вислу», «Военно-исторический журнал», 7/1964.

5) Генерал армії П. Курочкин: «Прорыв обороны противника на львовском направлении», «Военно-исторический журнал», 7/1964.

6) Маршал С. Красовский: «2-я воздушная армия в Львовско-Сандомирской операции», «Военно-исторический журнал», 7/1964.

7) Генерал-лейтенант К. Крайнюков, «Броды, Львов, Сандомир», «Военно-исторический журнал», 7/1964.

2) До луцької пробоевої групи належали: 3-я гвардійська армія під командою ген. полк. В. Н. Гордова, 13-а ар-

Е. Загачевський

Сімнадцятирічні

(Нарис про бій під Бродами)

Раз-у-раз нічну тишину прорізувала густа стрілянина — хвилями; нагло розлягався тріскіт вистрілу рушниць, за ним другий, третій, четвертий, а потім починав бити чергою кулемет, а коли, врешті, ряскіт його досягав найвищого напруження, вривався і мовкнув, і наступала хвилина тиші.

Сотня хорунжого Зубра, а радше її останки, залягла в бойовому поготівлі на узлісі, виставивши охоронні стійки.

Під кущем ліщини, на простеленім шатрі куня хорунжий Зубр. Йому не спиться, хоч як утома мучить. Голову обсіли важкі думки. Знав, що дивізія опинилася у важкому положенні, що прийдеться пробією пробиватися крізь ворожий перстень. Смерти не боявся, бо ж за нею простягає рукою ще від 1939 року — спершу в підпіллі, а потім, як доброволець в Українському Легіоні. Пережив не одну фронтову ніч. Уже асимілювався, вже віддавна думає категоріями; ми — вони, а асобиста нехить чи відроза до людей в таких самих одностроях зблідла, стала неістотною в обличчі справжнього ворога. Знав, що на передовій лінії людина-воєк, по довшому перебуванні на лінії, отримує зір бджоли, бачить рівночасно на три боки, вниз і вгору. Швидко, прецизно думає, а постійне нервове напруження побуджує енергію, душить в зародку фізичну втому. Свідомість, що за кожну свою похибку, за найменше переочення, чи з браку своєчасної децизії, можна заплатити власною головою і життям друзів, — не дозволяла йому на сприймання бездільно надходячих випадків.

— Гаряче буде ранком, — промовив тихцем десятник Гришківський, підсуваючись ближче до хор. Зубра.

Цей мовчки збув його вислів, бо ж справді виглядало на це. Вздовж приниклої до землі стрілецької лінії знову дійшов до хор. Зубра звіт про двох пораниених. Гнобила його ця вістка, хоча обидва ранені могли власними силами зійти із лінії. Але куди він їх відішле?.. Адже вчорашній день, в якому прорідилася його сотня, яскраво дав знати, що вже нема запілля, що довкола — во-

рог. Ще до цього у вчорашній шаленій атаці, крізь густо зарослий терен не вдалося побачити їм ні одного втікаючого ворога, а тепер сотні припав такий невідгідний відтинок, що хорунжий Зубр побоювався надходячого ранку. Тепер лежали на краю якогось лісу, охоронюючи крило роствілля.

Повітря стрясало кілька пострілів, знову екразитівки тріскали по стовбурах дерев.

Сімнадцятирічний Орест з худощавими раменами, на котрих мішком обвис маскувальний однострій, стоїть, обершись об дерево, на передовій стійці. В руках готова до пострілу рушниця. Жде, думає, думає, думає... Та не відчуває він страху загубленої у світі пташини; перший раз у житті відчуває у собі силу, а теплий віддих рідної землі, в обороні якої надягнув цей, не рідний, чужий однострій, наповняє його любов'ю і співчуттям; в уяві бачить себе самого енергійним і грізним, гнівним і сильним серед малих і слабосильних. Земля котру боронив, лежала зранена в темряві і притихла.

— Стій, стріляю! — тихцем, але різко промовив Орест і почав слідкувати знерухомлену тінь, яка знову зашелестіла посеред вільшини; Орест присів і тихо закликав:

— Трусь, трусь, ходи тут зайчику.

— Замовчи до чорта! — сердито гаркнула тінь, що бовваніла під кущем. — Йому дитячі забавки в голові тут, на фронті, ЩЕНЮК! — і зпересердя тінь сплюнула перед себе.

— Ти, Миколцю, не денервуйся, знаєш, що це ще дів'як, я б таки щось врубав, — заговорила друга тінь.

— Хай це чорт пірве з таким «воськом», ще раз кажу: ЩЕНЮКИ! — вже цілком сердито, майже крикнула перша тінь.

А в Юрка, однорічника Ореста, котрий лежав біля нього, здається, не було хвилини, в якій не міг би щось «врубати». Мав інстинкт молодого звіряти, котре цінить лише смак свіжого і багатого їстива. Був молодий, школу мав за собою, виклади літератури, історії, — однак це все залишилося за ним позаду, як за зачиненими дверима. Навіть думками не хотів вертатися до цього. Те, що його тепер цікавило, — це була війна і «врубання».

— Що за сварні тут у вас? — промовив десятник Гришківський, що саме робив обхід лінії. — Ранком пробиваємося, чи то радше відступаємо назад, на вихідні становища, — вже лагіднішим тоном заговорив він.

Як завжди перед досвідком, темрява стала густою. Десь недалеко, праворуч, настирливо і одноманітно біли гармати. Хорунжий Зубр не міг більше вляжати, підвівся і вийшов на край лісу. Глянув на небо, на зорі, відчув на обличчі подих нічного свіжого вітру.

— Мама, — тихо промовив він, немов би зважуючи, смакуючи кожен звук у цьому простому слові. І на мить йому здавалося, що Мама, його рідна Мати, стоїть отут, поруч, і дивиться так само, як він, на схід, у темряву ночі.

Раптом налетів вітер, колихнув, зашелестів верхів'ям дерев, і чарівний привид зник. Залишилася тільки ніжність. Вона широкою хвилею заливала серце. Ніжно, майже голублячи, провів він рукою по шорсткій корі старої вільхи.

— Пане хорунжий, прийшов вістовий із куреня, — підійшовши, промовив десятник Гришківський.

— Що нового?..

— За годину рушаємо...

На листя з тихим дзвоном спадала роса. Обрій на сході посвітлішав. Ніч догоряла у загравах недалеких пожеж, у холодному вогні ще невидимого сонця. Починався день. Це один день кривавої Бродської битви.

*

Сотня хор. Зубра, пробуджена першими проблісками дня, залягла в нетерпеливому очікуванні дії. Кожний усвідомляв собі, що краще щось робити, ніж лежати тут в очікуванні невідомого. Раптом повітрям струсували ви-

ЛЬВІВСЬКО-САНДОМИРСЬКА ОПЕРАЦІЯ

мія ген.-лейтенанта Н. П. Пухова, 1-а гвардійська панцерна армія ген.-полк. М. Е. Катукіна, кінно-механізована група (1-й гвардійський корпус і 25-й панцерний корпус) ген.-лейтенанта В. К. Баранова. Наступ підтримувався 4-ма летунськими корпусами 2-ої летунської армії, якою командував ген.-лейтенант С. В. Слюсаров. До пробоевої львівської групи входили: 60-а армія під командою ген.-полк. П. А. Курочкина, 38-а армія ген.-полк. К. С. Москаленка, 3-я гвардійська панцерна армія під командою ген.-полк. П. С. Рибалки, 4-а панцерна армія під командою ген.-полк. Д. Д. Лелюшенка, кінно-механізована група (6-й гвардійський кавалерійський корпус і 31-й панцерний корпус) ген.-лейтенанта С. В. Соколова. Групу підтримували 5 летунських корпусів з 2-ої летунської армії, якими командував ген.-полк. летунства С. А. Красовський.

³ До 60-ї армії входили: 23, 15, 28 і 106-й корпуси (разом 10 дивізій), 1 арт. дивізія для прориву, 3 гарматні і 1 протипанцерна бригада, 1 гавбичний полк, 1 мінометний, 6 винищувач. протипанцерних полків, 2 бригади і 2 полки реактивної артилерії, 1 протилетунська артилерійська дивізія, 1 полк протилетунської оборони, 1 саперна бригада, 2 штурмові саперні батальйони, 2 панцерні і 2 самоходні артилерійські полки.

⁴ В ліквідації «брідського кітла» брали участь такі советські частини: 15 і 23 корпуси, 4 панцерний корпус 60-ї армії (4 пк. був переданий для 60-ї армії 18 липня), 102 корпус 13-ї армії, 2 панцерні бригади 31-го панцерного корпусу із складу кінно-механізованої групи генерала Соколова.

пали ворожих гранатометів. Лісом покотився гомін їхніх вибухів, що десь недалеко позаду рвалися.

Хор. Зубр приліг на землі біля куща, глядячи на похиле, заросле кущами передпілля, і, спостерігаючи то тут, то там витріскуючи вахлярі землі, котрі вказували місця удару гранат. Трудно було викрити засаду їхніх ударів, але добре одно діялось, що ці большевицькі гранати рвалися у чагарнику поза лінією лежачої розстрільні, що тут лежала. Знову десь там попереду, перед фронтом сотні, зривалися у віддаленому ліщиновому чагарникові лайливі слова московської команди. А потім, саме звідти, відзався ворожий кулемет, і залякотів пушеною насліпо чергою. Куц папороті, котрий ріс між хор. Зубром і дес. Гришківським, раптом здригнув, похилився і впав поволі на мох, біліючи на ньому своєю матовою стороною. Зубр і Гришківський, свідки тихої смерті, глянули на себе уважно. Значало бути гаряче. Тільки дивись, а ворог рушить до наступу.

— Пане хорунжий, ідуть, — промовив тихцем Гришківський та головою вказав напрям.

В цю мить хор. Зубр побачив ворожих бійців. Вони пропихалися крізь густі кущі, кількома групами, і йшли, пригинаючися до землі, але не спинаючися ні на мить. Вони йшли прямо на становища сотні, здається, несподіваючися на опір, цілком впевнені у нищівній силі свого вогню. Адже вони оточили, замкнули у залізній перетень своїх полчищ, цілий корпус, а в ньому і зненавиджених ними «українських самостійників», — це ж їхні спостерігачі донесли про це, і власне тому-то йдуть такі шалені атаки.

Хорунжий Зубр обвів зором свою сотню. Знав, що вона гідно стріне ворога і коли ворожі постаті чимраз більше наповнювали гущавину, зрозумів, що далі чекати вже не може, подав коротку, але голосну команду:

— Вогонь!

І зразу кущі бризнули зливою розпеченого металу. Удар був несподіваний, короткий. Червоноармійська навала не встигла ні залягти, ні навіть заховатися.

Били й кулемети, рушниці. Червоноармійці падали, наче підкошені. Інші зривалися бігти назад і теж падали, влучені у спину. Ворога свого не бачили. Здавалося їм, що це сама земля зустріла їх таким вогнем, таким вибухом пекучої ненависти.

Орест і Юрко напружено, до болісного напруження, чекали цього наказу, цього короткого слова їхнього командира. І майже з його словом: «Вогонь» їхні рушниці випалили разом. Орест бачив перед собою ворога, й нищив його, й це сповнювало серце щастям. Коли він вперше натиснув спуск і вдарив постріл, і червоноармієць упав горілиць, широко змахнувши руками, Орестові захотілось крикнути врочисто і переможно. Але червоноармійці були ще перед ним і Орест стріляв, намагаючися точно наводити мушку і залишатися спокійним серед шаленого бою. Все виявилось значно простішим, ніж він думав.

Скоро усе заволокло сивим димом. Орест стріляв уже у дим, просто на голос, на шарудіння кроків. Коли невеличка купка червоноармійців вирвалася з зони вогню і сховалася в гущавині кущів, хорунжий Зубр наказав припинити стрілянину. Прийшов наказ до відступу.

Сотня поступово відступала в глибину лісу. На становищах залишилися лише ті, котрих у цьому короткому шаленому бою мигнула остання хвилина життя. Важко було залишати погиблих друзів, але наказ командирів частин був виразний. Забрати ранених і відступати на нові становища. І тільки факт, що їхній вчорашній наступ та сьогоднішній бій були переможними, а відступ пляновий, що довкола них лежало значно більше ворожих трупів, — зм'якшував жаль до залишених на поталу ворога на полі бою своїх друзів, та відбирав свідомість невдачі бою. Глибше в лісі стрічалося лише трупи в оливкових одностроях із зненавидженою червоною зіркою на пілотах, чи шоломах. Ще дальше стояв чистий грубий ліс і тільки в однім тінистім місці зібрано й укладено поранених. Цей самий мох, який там, ближче чагарника, злагіднював упадок на останнє відчуття реагуючих тіл, — тут

стелився м'яко під пошарпані болем м'язи, стікаючих масою теплої крові.

— Десятник Гришківський! Із своєю чотою займетесь відтранспортуванням поранених до найближчих перев'язочних пунктів, — промовив хор. Зубр, подаючи наказ сотні зайняти тимчасові оборонні становища.

Десятник Гришківський затримав чоту. Став на хвилину в задумі, глядячи на лежачих, пообмотуваних перев'язками. Макабрична картина. Глянув на лежачого, майже біля його ніг, і затримав зір у широко відчинених очах молодого хлопця, що дивився на нього півпритомним, крізь проблиски гарячки, зором.

— Візьміть мене. Не залишайте... — вистогнав благально поранений.

— Не бійся! — здригнувшись з задуми, промовив Гришківський, — незалишимо нікого. Ну, хлопці, до праці! — зганяв своїх людей.

На щастя, більшість поранених могла йти своїми силами, опершись на рамена своїх друзів. Обережно і болісно потяглися лісовою дорогою. За ними на примітивних носшах, з галуззя і коців несено тих, що власними силами не могли йти.

Поволі просувалася розбита на частини чота.

Степан Любомирський

Б Р О Д И

(Спогад)

Мовчать поля під хмарним небом,
Навколо тиша — тишина,
Старі траншеї, ржава сталь —
Розбитий танк... А в сіру даль
Кладеться зелень без життя,
Знедолена, мертва.

Гармата з вирваним замком,
Забита в землю звиж коліс,
Зламаний дуб, куски гранат,
Від диму чорні рештки хат,
Туманом вкритий, темний ліс.

І тут же таки серед трав,
Горбок малий, ледве помітний —
Шолом простелений наскрізь —
Це знак —

Що тут упав нелітний,
на двадцятій весні життя —

Юнак.

Це поле битви. Брідське поле,
Закляте в мертвій тишині
Сумне, мовчить.

А були дні,
Коли залізна пісня зброї,
Вогнений рев гарматніх дул,
Влиски розриваних набоїв,
Машин бойових дикий згул
Створили пекло на землі.
У ранішній, росистій млі
Прийшли полки, здорові, свіжі,
З собою юність принесли.
До бою в землю залягли,
Прийшли чуїно...

Кріс в руках —
І думка, як тривожний птах:
Чи стримаєм? Чи переможемо?

О Боже...

Стримали. Перемогли. І юним квітом полягли
На Брідським полі, полі бою —
Ось тут, де я тепер, самітний, стою,
Й дивлюсь. Із б'ючим серцем та без сліз
На могилки, на поле, ліс...
Мовчать поля, вітри ущухли —
Навколо тиша — тишина.
Дивлюсь — і я вже знов з Тобою,
Мій Брате з Брідського кітла.

Микола Филипович

З фюзілірами під Бродами

Вишкіл добігав кінця. Після відбутих маневрів в присутності найвищих німецьких старшин і представників Військової Управи, всім стало ясно, що вкортці виїжджаємо на фронт. І дійсно, офіційне повідомлення голосило, що в найближчому часі виїжджаємо на фронт десь в Карпатах. Нам, гуцулам, яких в Дивізії було досить багато, а в фюзілірському курені було нас з 10 люда, серце радувалось, що нам прийдеться захищати наші рідні села, що і ми покажемо большевикам силу нашого гуцульського озброєння, пригадаємо їм славетні бої Гуцульського Куреня з часів Визвольних Змагань. Може хтось з Шановних Читачів подумас, що оці мої рефлексії постають з перспективи минулого, однак мушу запевнити всіх, що це були гарячі бажання не лише мої, але і тисяч таких, як я.

Я перечитав в своїй молодості (вступаючи до Дивізії мав я 17 років) майже всю мемуарну літературу з Визвольних Змагань, з якої перейнявся я не «червонокаліним романтизмом», але жаждою відплати і охоти зміритись з відвічним ворогом України, Москвою.

Коротко перед виїздом на фронт загостив до вишкільного табору в Нойгамері «Веселий Львів», а з ним і полк, Бізанц, який по закінченні вистави звернувся до нас воjakів із такими словами: «Ви мусте піти на фронт, щоб боронити землю ваших батьків, з якими і я колись боронив її від москалів і інших ворогів. Тепер ви мусте зайняти позиції, бо всі там на вас ждуть». Після одержання тієї віски пішло нас кількох уродженців Гуцульщини до пор. Д. Феркуняка, щоб від нього осягнути деякі докладніші інформації. Він же ж найстарший доброволець з Гуцульщини, старий воjak, для нас молодих, гей би батько. Він дав нам короткі науки і потвердив вістку про виїзд Дивізії на фронт в околиці Коломиї.

Із-м транспортом покидаємо негостинні піски Німеччини і прямуємо на схід. Наші вагони, уквітчані тризубами і левиками, привертали увагу українського населення, яке, почавши від Ряшева, вітало нас і прощало, як своїх оборонців. На зупинках, матері з клуночками в руках запитували за своїми рідними і знайомими. Львів... З великим розчаруванням стверджуємо, що зі Львова не звертаємо на полудне, в Карпати, а ідемо на схід. Висідаємо в Ожидові, год. 10 рано. Тут з місця нас вітають большевицькі літаки бортовою зброєю. На щастя втрат не маємо.

Займаємо третю оборонну лінію в селі Глушин. В селі, крім нашого куреня є ще якісь вермахтівські частини, з яких населення було дуже невдоволене з причини сталих грабунків. Польське населення поставилося до нас дуже негативно. Доносами до німецької вермахтівської команди старались саботувати наші військові заряджен-

ня. Наша важка сотня збудувала солідні бункери і становища. А наша протилетунська артилерія віднесла цілу низку успіхів у поборюванні большевицьких літаків. Налети днями поодиноких літаків зовсім скінчилися. Після двотижневого перебування у селі Глушин, на самого Петра і Павла, пор. Бойцун, командир нашої важкої сотні зарядив алярм, та пояснив в досить панічній формі: «Ми пропали», большевики нас оточили, 30-тий полк розбитий, а наш курінь йде йому на допомогу вирівняти бойову лінію. Міняємо становище... Цивільне населення, допомагає нам в загрузуванні амуніції, та з сльозами в очах прощає нас в невідоме. Дневний марш був дуже утяжливий через часті налети большевицьких літаків. Щойно над ранком біля год. 3-ої, після важкого маршу, в дощ, займаємо бойові становища з важкими гранатометами біля 1000 метрів від бойової лінії. Наш курінь мав 1000 стрільців. Командиром нашого куреня був німець сотн. Брістот, а командирами сотень: 1-ої пор. Микола Городиський, прекрасний, відважний старшина, люблений воjками та шанований зверхниками, 2-ої — пор. Степан Гуляк, 3-ої — Дуда, а четвертої, важкої сотні — пор. Р. Бойцун. Нашвидку збудували ми становища. Ранком о год. 7-ій большевики розпочали артилерійський обстріл, а негайно потім наступ. Я чув оклики «урра». Незадовго потім понеслося грімке «слава». Знак, що наші сотні пішли в протинаступ. Праці мали ми по вуха. Цілий час б'ємо важкими гранатометами, міняємо становища, щоб не дати себе знищити ворожій артилерії. Наші сотні 3 рази йшли в наступ, але не могли подолати ворожої маси. З моєї сотні вправ вистун Карпа зі Львова і вистун Макар. Це перші жертви. Скільки впало з інших сотень у наступках, мені не відомо, одне знаю, що курінь мав великі втрати. Вночі відв'язуємося від ворога, а ранком займаємо становища у Гупі Пеняцький. Цілий день ідуть затяжні і жорстокі бої. Знову вночі зміна становищ до Підгір'я. Там приходить наказ, що наш курінь з частиною 29-го полку має охороняти відворот Дивізії, яка вже була 3-ій день в оточенні. Ми зайняли становища при дорозі, де скупчилися недобитки різних боездатних частин нашої Дивізії. Важкими гранатометами, протипанцерною зброєю і легкою піхотною артилерією здержували ми безпосереднім огнем, вже навіть без оптичних приладів масові і безперервні наступи большевиків. Вичерпавши всю амуніцію до гранатометів, дістали наказ їх знищити. Після того вже, як піхотинці займаємо становище на висоті 406 за дорогою, якою відступає Дивізія. На другий день, ранком, большевики почали наступ танками, яких довший час здержував своєю протипанцерною гарматою пор. Чайківський, знищивши їх 6, доки вороже стрільно не ліквідувало становища героїського оборонця, де він і сам упав. З нашого куреня осталося до 300 стрільців. За танками йшла масою совєтська піхота. На нас сипався град куль з панцерів і від наступаючої піхоти, Цими кулеметами, які ще мали, ми держали становища, однак брак амуніції приневолює нас відступати. Нищимо кулемети і відступаємо на дорогу, де стрічаємо сотенного пор. Бойцуна. З нашої чоти залишилося всього 6 стрільців. В коротких словах пор. Бойцун з'ясує ситуацію і наказує, щоб відступати в сторону Білого Каменя, звідки має зорганізуватися новий прорив з оточення.

Організовані частини вже не існували. Не було наказів, зв'язку і амуніції. Я пішов лісом до Білого Каменя, де, правдоподібно, мав бути новий прорив. Не дійшовши до місцевости, побачив таку картину: маси таборів, людей, возів, коней, санітарних авт з різних частин і дивізій. Усе перемішане без порядку. Там панував жах. Ворожа артилерія і літаки робили спустошення. Втрати в людях були жахливі. Відкритий терен, а з гори безперервний дощ заліза і сталі. Я вирвався з тієї м'ясорубки і почав шукати за щільною, якою міг би виховзнутися з

БРОДИ...

(Деклямація)

Ніхто не зна і я не знаю,
Де Ти залаг в останній раз —
Я думав: хоч запам'ятаю —
Та зрив стрільна розкинув нас
І коли дим полинув далі,
Тебе не стало. Лиш в руці
Тепло з Твоєї ще долоні
Й задимлена в землі...

Побратими, спокійно спить,
Про долю-волю тихо снить
Вас не забули.
Софії перший вільний дзвін
Приречений Вам у поклін,
Полум'я вічне Вам у славі
В окупленій Вашим життям
Державі.

«Фрагменти зпід Бродів»

Час прийшов на зміну, і Олесь на годину перед світанком пішов змінити висунену в передпілля стійку.

Ніч була темна. Місяць відробивши свою службу, пішов спати, зорі рівнож втомилися і окуталися імлою, мов в перину, досить цього, що без труднощів добрів на місце, де в малій вижолобині лежав Тарас. Обмінявшись декількома словами з Тарасом для орієнтації, Олесь, ліг в подовгастій ямі. Зором, наразі неміг нічого бачити, тому то цілий перемигнувся в слух. Здавав собі справу з цього, що кожний передсвітанок на передовій лінії приносить несподіванку. Тим більше, що сьогоднішньої ночі у ворожому заплідді було чути безперервний грюкіт моторів. Це недвозначно вказувало, що там щось готувиться. Тому й чотовий, хор. Федів, розділюючи вечером стійкових, звернувся до нього: — Ви, Олекса, підете на зміну від 3-тої до 5-тої ранку. Як «старий вояк», ви знаєте, що цей час найбільш підхожий до різних несподіванок. Візьмете з собою «Фаустпатрони», та в'язку ручних гранат. Сподіюсь, що не заведусь у своїх сподівання?»

Свій «скарб», — подовгасту руру «фаустпатрони», — приготував до дії, відбезпечивши та положивши її біля себе так, щоб кожночасно була готова до вжитку. В'язка

З ФЮЗІЛРАМИ ПІД БРОДАМИ

ворожого кільця. Кожний радив собі, як міг. Організованого опору вже не було. Бойові і енергійні старшини збирали коло себе вояків, які виявляли охоту йти на прорив. Такі групи, що начисляли від 50 до 1000 стрільців, самостійно, без огляду на втрати, пробивалися.

Большевицькі літаки скидали летючку, в яких німецькою мовою писали, що Гітлер забитий, кінець війни і щоб здаватися до полону. Маса вермахтівців кидали зброю і ждали на полон. Багато наших старшин кінчало із собою, стріляючи собі в уста, або виски. Застрелити себе я не думав, хоч пістолу мав. Забити мене все встигнуть, а можливість прориву, хоч і як безнадійна, все ще стояла передо мною. Долучуюся до однієї пробойної групи, складеної з німців і наших дивізійників. Було поперх 200 чоловік. Треба було пройти залізничний насип, відкрите поле, дальше гору, вкриту лісом, а там у лісі, як казали, вже кінець оточення.

Досвідком почали ми прорив. Лава за лавою біжить на насип. Люди падають, як мухи. На це не звертається уваги, хто живий і цілий, біжить вперед. Я, що біжу майже при кінці, перескакую на насип по самих трупах. На відкритім полі, стріляють до нас, як до зайців. До того, з гори над'їжджає 2 танки. Здається, дорога замкнена і ці вже нас викінчать дорешти. Але два передні вояки підповзають і нищать їх. Зриваємося і щосил біжимо під гору, в ліс. Деревина нас захищають. Але ці дерева плюють на нас автоматичною зброєю. Большевицькі автоматчики, які засіли у верхів'ях — нова перешкода. Гранатами прорубуємо дорогу. Річ ясна, від цих гранат паде не один з наступаючих, але де тепер час на думки. Духу мені не стає. Прилягаю. Нагло чую, що одна нога мокра. Розціпаю штанку, нога в крові. Біля п'ятнадцяти осколків сидить там. На щастя, як згодом показалося, не глибоко. Не думалось перейти пекло і вже тут, у безпечному місці лежати раненим і ждати на певну смерть. Нагадується знову пістолія. Але ще час. Пробую рухати ногою, усе в порядку. Стаю і можу навіть без болю йти. Скільки духу в легенях і сили в ногах, пруж вперед! Це перегона за життя. Минаю вояків, виснажених до краю. Кожний тягне останком сил. Вперед, лиш вперед! Так пробігаю більш кілометра, майже на початок тих груп, що пробілилися. Там зустрічаю групу кількадесяти вояків, що скоріше проввались і якими командає пор. Данилко (живе тепер в Чикаго). Він виглядав мов божок війни. В маскувальнім одязі, обвішаний стрічками куль, а в руках піхотинний скоростріл 42. З ними йду дальше, там де життя і воля.

З фюзілівського куреня, який нараховував 1000 вояків і в якому я був, вернулося з-під Бродів всього 40.

гранат спочивала біля його ніг з лівої сторони. Обставини були винятково корисні для нього, бо легесенький вітер, якраз дув йому у спину, так що прикрий сопух від забитих, що лежали на передпіллі, не вражав його ніздрів, а близьке сусідство трупів — наслідки вчорашньої ворожої атаки — можна було витерпіти.

Тепер, нащуривши вуха, Олесь, уривками думок злинув в недавнє минуле. Якось воно так виходить, що кожна людина, опинившись у критичному положенні, тим більше на самоті, щоб забути за це, щоб, так мовити, підбадьорити себе, — шукає цієї «бадьорости» у споминах минулого.

Згадав Олесь рідний Ярослав, де проминула його юність, звідки підсвідомо бачучи, як надходять великі події в 1941 році, добровольцем — перекладачем вступив до німецької армії і з нею вирушив на схід. Як в калейдоскопі промигують картини боїв, взнесені полети думок-мрій, переплутуються з розчаруванням і зневірою. Знову проблиски надії — перенесення до Дивізії «Галичина», і знову огірчення, розчарування тим, що діялось на Рідній його землі — знедоленій Країні. Те, що тут під Бродами, Дивізія приймає свій «хрестний вогонь» у важких обставинах, це не так турбувало його, — не в таких, здавалося б, безвихідних становищах прийшлося йому побувати. От хоча б цей «Уманський котел» ранньою весною 1944 року, звідки прийшлося його здесякованій частині продиратися. Не це його турбувало — турбувала частиність замряченої будуччини.

— Ех, що й думати про це. Я між своїми. Що буде із ними, те буде й зо мною, ось ще тільки дві години стійки, а потім з поворотом до своїх, — котилась думка і якесь дивне передчуття оволоділо ним.

— Щоб лише передчасно не почалась «музика», а то Бог один знає чи зможу видістатися із цього гробу. До лиха!

На таких роздумуваннях і говоренню з самим собою, проминав час. Ах, як довжитись він. Здається, що від одної чверти години до другої можна б облетіти довкола світ. Коли ж врешті почне світати.

Врешті будився новий день, а з ним його терпіння. Десь в напрямі Золочева йшов наліт: чути було раз-по-раз проймаючі до глибини душі, високі в тоні, нуркуючі польоти бомбовиків, а по них — глухі, тупі лоскоти вибухів. Стрілянина різного калібру, яка нестихала по правді цілу ніч, тепер набрала на силу.

Олесь власне приготувався до відходу з висуненої стійки, коли раптом у ці вступні акорди ранкового бойового концерту вдерся верескливий ляскіт гусениць танка. В Олеся усе затрусилось, тільки не від змина, але від хвилювання. Значить треба приготувитися до зустрічі сподіваного гостя.

Справді, з ранньої імлі виринув танк... Але, що це таке? Зробити два-три метри, — стане, зажде; знову рушить; або вперед, або взад, як йому це випаде. Вперед то йому не так то спішно, ніби відчував, що на нього ждуть. Однак суне. Не лише він один, бо направо від нього посувається ще один, а десь там, в цій ранній імлі, чути голосне брязкотіння кількох, а може кільканадцятьох сталевих потвор. Олесь не бачить їх, бо їх заслонює мряка. А вихилитися і розглянутися в терені, — це ж певна смерть, та ще під сучасну пору. Краще вдавати трупа, як це вчили на вишкіль, тим більше, що танк, котрий виринув із імлі, був на віддалі яких сто метрів перед ним. Найменше здригнення не уникне уваги на такій віддалі від вправного ока водія. А тоді... коротка черга і по всьому.

Олесь не підводив зору, тому й не бачив танка докладно. Однак чув його своїм слухом і відчував всіма нервами. Земля, до котрої припав, шептала йому про кожний найменший рух, про кожний крок сталеві потвори. Знову стоїть. Ах, що за мука — це чекання!

Охолонувши від першого враження, Олесь «на холодно» роздумував над своїм становищем, та в думках укла-

Лев Шанковський

Цифри, факти, висновки

(З приводу 45-річчя походу Об'єднаних Українських Армій на Київ)

Цифри треба знати

Дня 5 серпня 1919 року почався наступ Об'єднаних українських армій на Київ, який закінчився дня 30 серпня 1919 року здобуттям столиці. Бої, що їх звели частини Об'єднаних українських армій перед 5 серпня, мали на меті зайняття кращих вихідних становищ до великого наступу на Київ. Таким чином, за 25 днів, рахуючи в тому затримку на 4 дні (25-29 серпня), Об'єднані українські армії пройшли з боєм 300 км. (до 15 км. денно), розгромлюючи на своєму шляху 24-ту, 44-ту, 47-му, 60-ту дивізії 12-ої советської армії та 41-шу дивізію 14-ої армії, не рахуючи інтернаціональних (китайських та мадярських) і чекістських з'єднань, зведених в «групу войск венгерського направлення» і призначених для подання допомоги режимові Белі Куна в Мадярщині. Похід на Київ і його здобуття було апогеєм успіхів Об'єднаних українських армій.

Одною з капітальних тез військової науки є теза, що «сильніші армії перемагають слабші». У випадку походу на Київ виявилось, що слабша, чисельно, армія перемогла сильнішу. Загальний бойовий стан большевицьких армій на Правобережній Україні перевищував українські сили. На Київському напрямку проти українських 40.000 багнетів, 2.000 шабель, 35 легких і 6 важких гарматних батарей, оперувало 55.000 багнетів, 5.000 шабель, 70 легких і важких батарей ворога. На цьому ж напрямку, большевики мали теж 5 наймодерніших, знаменито озброєних бронепоездів, що в цьому часі відіграли значну роль на полі бою.

Наступ білої російської армії ген. Денікіна на большевиків, ведений одночасно в північному та західному напрямках, нічим не причинився до перемоги україн-

ських армій на київському напрямку. Стримуючи сили свого Південного фронту просування денікінських військ на північному напрямку, большевики зовсім не ставили перешкод маршеві ген. Денікіна, знаючи заздалегідь чим закінчиться його зустріч на Заході з українськими арміями. Таким чином, не зустрічаючи майже жодного спротиву з боку большевиків, денікінська Добармія швидко посувалася доволі слабкими силами на Захід; на лівому березі Дніпра денікінці взяли 10. VIII. Полтаву, 20. VIII — Ромодан, 25. VIII — Пирятин і 31. VIII увійшли в зайнятий українцями Київ. На правому березі Дніпра денікінці взяли 10. VIII — Кривий Ріг, 21. VIII — станцію Цвіткове, де вперше зустрілися з Українцями і 24. VIII підійшли під Білу Церкву. Це швидке просування денікінських військ було можливе тому, що большевики зосередили всю свою увагу на протиукраїнському фронті, кидаючи на нього всі свої наявні резерви.

Ще 29 серпня, до сходу сонця, большевики пробували рятувати положення під Києвом і, сформувавши ударну групу з 20.000 бійців, кинули її в наступ на Запорізький корпус. Цей наступ заломився; у прибережних луках і корчах над Дніпром біля Лісник Запоріжці взяли в полон 7.000 червоноармійців, найбільше число полонених, яке коли-небудь взяла українська армія в одному бою. Розбитий на всіх відтинках фронту ворог тікав у переполоху й переслідуючі його частини українські армії здобули Київ. Було це увечорі дня 30 серпня.

Наступного дня прийшло в Києві до удару між українцями та денікінцями, що підступно ввійшли до Києва, використовуючи нерішучість українських частин,

«ФРАГМЕНТИ З-ПІД БРОДІВ»

дав плян дії. Зажде, аж танк під'їде на яких двадцять кроків, а тоді вистрілить із свого «макогона», зажде хвилину вибуху в своєму становищі, а потім під прикриттям диму від палаючого танку пробіжить цю віддаль, що ділить його від своїх. На таку віддаль йому нічого не грозить, бо, як це вчили на вишколі, то віддаль 20-30 метрів перед танком — це так зване «мертве поле» і обслуга танка не зауважить його. Зрештою цією обслугою займуться його товариші, які напевно з напруженням ждуть його дії, а тоді, коли він заатакує танк, напевно, відкриють вбивчий вогонь, щоб послабити безпеку його відступу. Зрештою, Олесь мав надію, що вогонь палаючого танка займе увагу обох сторін так, що зможе цілком свободно пробитися до своїх.

До своїх... Олесь з розчуленням думає про це, як позаду його ж друзі спостерігають, та прискореним биттям серця ждуть на вислід боротьби; адже знають його, Олесь, і знають, що він не «навалить». Йому рівнож б'є серце, але якось дивно спокійно, рівномірно, міцно. Коли б скоріше! Ах, коли ж врешті рушеться ця потвора?

Задзеленчало врешті в середині танка, — рушив! Олесь, сперши голову на ліву руку, правою судорожно стискає холодну руку «фаустпатрони»; крізь щілину поміж рукавом, а дашком сталевого шолома, очі бистро глядять на наближення зелено-брунатного тулуба, бачить криваву п'ятикутну зірку і білий розпізнавальний номер. Вже на п'ятдесят метрів, ще трішки, ще десять! О, вже тільки тридцять п'ять...

Тепер час...

Раптовим рухом, ладується до стрілу. Лівою рукою придержує руру зпереду, права спочиває на спусковій приряді. Праве око шукає в прорізі прицільника слабе місце потвори — проріз, крізь котрий глядить водій. Ось він... Великий палець правою руки судорожно натискає

гудзика спускового приряду. Позаду Олесь з рури патрона зашипіло зловісно полум'я. Набій з брязкотом вдарив об сталеву стіну. Крізь щілину до середини танка вдерся другий, — наладований фосфором, набій. Яскравою гривою стрілило полум'я.

Олесь хвилину переждав, а тоді вхопивши рушницю та в'язку гранат, мигом вискочив із вижолобини. Та раптом, знечев'я просвистів біля нього рій куль. Оглянувшись і... задерев'янів... Виринаючи із-за хмар диму, із щойно розбитого танка, виповзав тулуб другого. Ця хвилинка задержки дорого коштувала Олесю. Проймаючий біль пронизив долішню частину його тіла і він повалився на землю. Непередбачав цього і тепер сталося безвихідне становище.

Танк сунув... Зближувався неймовірно скоро... Щораз то над Олесем, з пронизливим свистом пролітали кулеметні черги з передньої бійниці танка. Олесь приліг до землі, вдаючи вбитого. Не ворухився, хоч нестерпний біль проймав ранену ногу. Виждати, коли танк наблизиться, а тоді в'язка гранат буде відплатою за ранену ногу. Ще кілька секунд...

Олесь інстинктивно відчуває, що надійшов відповідний момент. Раптовим рухом зривається, лівою рукою потягає за шнурок від запальника гранати, правою підносить в'язку, щоб набрати розмаху, та в цій хвилині відчуває пронизуючий біль в усьому тілі... Права рука безладно звисає... Останками свідомости лівою рукою відкидає від себе в'язку... Що це?.. Чи ж би і права рука так раптово стерпла, як це сталося з ногою?.. Чи повторно ранений?.. Чому так темно?.. Що це?..

В боевому розгарі, не зміркував, що із бійниці танка, однак на перекір йому, встигнула скоріш вилетіти коротка, цільна, смертоносна черга... Таки поцілили...

Олесь, як ціпка сятого дерева, впав на землю. Тепер вже не мусів вдавати трупа... Загинув хороброю смертю!

які в зустрічі з денікінцями не знали, чи мають діло з союзником чи ворогом. Подробиці київських подій доволі відомі з літератури і ми їх, у цьому місці, торкатись не будемо. Бажаємо тільки дещо світла кинути числові відношення військових сил, що боролися в той час на Україні. Нашу аналізу починаємо від чисельного стану української армії.

Якщо б поставити, сьогодні, питання про чисельність української армії в 1919 році, ми ледве чи отримали б задовільну відповідь. Причиною цього є факт, що ніхто із старших чи молодших українських громадян на еміграції історією І. Визвольних змагань серйозно не займається, праць із неї не публікує, а все, що широка громада про ці Змагання знає, обмежується фразами святкових академій і популярними легендами. Гадаємо, що стан такий є шкідливий для української визвольної справи, бо найкращою документацією наших визвольних аспирацій є збройна боротьба за їх реалізацію. З цього погляду варто, щоб українські студенти американських і канадських університетів писали праці з тематикою Перших визвольних змагань.

Одною з дуже популярних легенд, яка, однак, залишається тільки легендою, є легенда про 100,000 Галицьку армію, що нібито брала участь в І. Визвольних Змаганнях. У наших спорах по лінії Схід — Захід, легенда про 100-тисячну Галицьку армію поруч другої легенди про цілковиту меншість Наддніпрянської армії, має на меті вивичити галицьких українців у відношенні до всіх інших.

Цілком не бажаючи применшити вклад Галичини у визвольну боротьбу 1918-1920 років, хочемо тільки звернути увагу, що коли б 3,380,000 галицьких українців після закінчення Першої світової війни, зуміли були зорганізувати, вивізувати, озброїти, одягти і нагодувати 100,000 армію, то це було б чудо. Було б чудо, бо 100,000 армія означала б 2.96% всього українського населення під зброєю, коли могутня, промислова Німеччина під час Першої світової війни мала під зброєю тільки 5.7% населення, а Австро-Угорщина — 4.8%. І не треба забувати, що після І. Світової війни Галичина не тільки була бідна й зруйнована, без власної воєнної індустрії, але й ще з принаймні 100,000 свого мужеського населення в полоні в Італії. З того, 40,000 найсвідоміших було зареєстрованих до повороту на Україну, для поповнення української армії.

Але ж Галицька армія була і відограла значну роль у боротьбі на польському й большевицькому фронтах. Скільки ж українців боролось в її рядах? Відповідаючи на це питання, не потребуємо вгадувати, точні цифри подаються в документах.

Отже, наприклад, за свідченнями нікого іншого тільки Начального Коменданта Галицької армії, ген. Грекова, було в червні 1919 року, в трьох фронтових корпусах цієї армії 829 старшин і приблизно 25,000 бійців. Значить, за час першого відступу з-під Львова, около 15,000 бійців самовільно «демобілізувались» з фронтових частин або попали в полон. У зв'язку з Чортківською офензивою був новий підйом населення і ген. Греков плянував розгорнути Галицьку армію до стану 5 корпусів. Нові бригади, для тієї мети, були вже сформовані. Але, для повного укомплектування цих 5 корпусів, потрібно було 88,775 старшин, підстаршин і бійців, а ген. Греков мав до диспозиції в Арміському запасі та вишколах 65,729. Бракувало, отже, 23,046 для повного комплекту і їх не було де взяти, чим озброїти, в що убрати і т. д. Такі сухі цифри документів.

Очевидно, цифри такі слід аналізувати не тільки з погляду історика війни, але більше їм треба придивлятися, коли ця війна ще ведеться. Бо якщо б рішальні чинники були точніше приглянулися оцим 829 старшинам і 25,000 фронтовикам, з 5 набоями в кишені, на протипольському фронті, то може б ці чинники не мріяли, що ці фронтовики проженуть ляхів за Сян, триматимуть Східню Галичину під своєю окупацією аж до такого чи іншого рішення Антанти, а ще й зуміють від-

биватися від переможних большевицьких армій. І якщо б рішальні чинники були тим цифрам приглянулися, вони були б зрозуміли, що 25,000 вояків не може виграти війни проти 250,000 польської армії, в тому б модерно озброєних дивізій Армії ген. Галлера, і були б, за всяку ціну, старались зліквідувати другий польський фронт, щоб усі сили вжити на одному, рішальному, російському фронті. Саме тоді, для цього траплялась чудова оказія: українська делегація підписала у Варшаві договір про перемир'я (15 червня), яке повинно було обов'язувати від 21 червня. Демаркаційною лінією між обома арміями мала стати т. зв. лінія ген. Дельвіга (голова укр. делегації), яка залишала під українською окупацією шмат галицької території з 1 мільйоном населення. Під вреженням успіхів Чортківської офензиви, Диктатор ЗОУНР, д-р Євген Петрушевич не погодився на цей договір і відкинув перемир'я. Тільки один тиждень по тому, як повинно було заіснувати, польська армія затримала Чортківську офензиву й почався другий відворот Галицької армії. Дня 16 і 17 липня 1919 року її бригади перейшли на Наддніпрянщину. Нова лінія демаркаційна з поляками вже йшла по р. Збруч.

На Україні, в цьому можна погодитися з оцінкою майора В. Льобковіца, Галицька армія рахувала 50,000 люда, отже половину того, що їй приписує легенда. Це була значна військова сила, що можна буде собі усвідомити із дальших численних зведень.

Яка ж тоді була сила Наддніпрянської армії? Можна сказати, що після нещасного висліду т. зв. Проскурівської операції, що велася одночасно із Чортківською офензивою, стан її обнизився до мінімуму. В неї не було більше ніж 40,000 люда, в тому тільки 15,000 багнетів і шабель. Можна слушно вказати, що коли 3,380,000 українців Галичини поставило було 50,000 армію, то 33 мільйони повинно було поставити 500,000. Чому ж тоді цього не сталося?

На це можна відповісти, що для постановня такої великої Наддніпрянської армії не було об'єктивних підстав. Тільки на короткий час, після протигетьманського повстання, збройні сили УНР налічували 300,000 люда, але одно що ці тисячі зуміли завершити, це основно пограбувати військові склади й магазини, запозадливо зібрані й приготовані Гетьманом для розгортання української армії з 8 корпусів. Коли ж ці склади зброї, виряду, одягу, харчів пропали безповоротно, будши виданими на 300,000 «революційну» армію, їх поповнити в Україні не було вже чим. Наддніпрянська Україна своєї воєнної індустрії теж не мала. Одинока рада було купити зброю, виряд, одяг і т. і. за кордоном, насамперед в Румунії, де існували величезні військові склади колишніх російських армій т. зв. Румунського фронту, а коли не в Румунії, то в Австрії, Чехословаччині, Німеччині, Франції і т. д. Для цього зроблено мало що, а коли вже й зроблено що-небудь, то добрі люди допомогли. Ось українська делегація у Франції закуповує від американської армії її величезні склади в Марсилії з одягом, вирядом, ліками. Боже борони, зброї — ні! Добрі люди дають знати Стейт департаментові про цю трансакцію (з українського боку заплачено «кеш») і Стейт департамент забороняє її виконати. Це була б «інтервенція» у громадянську війну в «Росії», а Стейт департамент інтервенювати не бажає (а хіба така заборона «інтервенцією не була? — прим. складача). І ще щоб не забулється: Румунія пограбувала в Запорізького корпусу, коли він змушений був перейти на румунську територію, 80 гармат, 700 кулеметів, 15,000 рушниць, 7,000,000 рушничних набоїв, 34,000 гарматних набоїв, 2,500 ручних гранат і величезну кількість всякого іншого припасу — разом в 40 ешелонах. Цього майна Румунія не віддала, не зважаючи на різні інтервенції і, навіть, на свій власний інтерес, який для Румунії був в українській визвольній боротьбі.

Отже в браковій зброї, виряду, одягу була головна причина, що Наддніпрянська армія була невелика своїм чисельним станом. Коли, в серпні 1919 року, під окупацією

українських армій знайшлося приблизно 6 мільйонів українського населення, до зброї можна було покликати 120-150.000 люда, якщо б їх було в що убрати, дати їм зброю, вирядити. Мобілізовано 10% того і з цього контингенту і так великої користи не було, бо матеріального забезпечення армії не було ніякого. Коли ж, у жовтні 1920 року, проведено мобілізацію на території, зайнятій Армією УНР, то вона пройшла з успіхом, але мобілізовані сиділи в обозах без зброї. Чекали на рушниці тих, що впадуть на фронті, але на таких надіях армію будувати не можна. Майже 20.000 вояків Армії УНР в обозах, незброєних, під кінець змагань, говорять самі за себе.

Факти — річ вперта

Встановивши в браку матеріального забезпечення головну причину неуспіхів Наддніпрянської армії в її організаційних осягах, ми мусимо рішуче відкинути тезу про брак національної свідомості серед мас Наддніпрянської України, їх загальну неохоту боротися за українську державу, їхню анархічність та недисциплінованість. Ми вже поминаємо факт, що всі ці твердження йдуть, головним чином, на користь ворога, що вони ним вперто повторюються, бо нас, головно, інтересує те, що ці твердження не відповідали дійсності. Очевидно, в Наддніпрянській Україні були свої «пашківські республіки» (в Галичині — «дрогибицька») і було сильно збільшене населення призбручанських районів, де стрільців УГА підстрілювали з обрізів за цибулю, але і в Галичині — дезертирів з двох (колись!) москвофільських сіл — Заболотоваць і Бережниць королівської в Жидачівщині приходилося брати босм, а всякі «зелені кадри» були, зокрема, сильні в плавнях і шуварах над Дністром. Проте, і в Галичині і на Наддніпрянщині були високо національно-свідомі села, що повністю бажали включитися в збройну боротьбу й вели її, коли не в регулярній армії, то в партизанських загонах. У цьому відношенні, Уманщина, Звернигородщина, Таращанщина, Чернігівщина проявляли небувалу енергію і понесли чималі жертви. За даними Штабу Головного Отамана (ШГО), під час походу Об'єднаних армій на Київ, тільки на Правобережжі діяло 8 більших повстанських загонів, що мали зв'язок з ПШО й виконували його директиви. Здається не буде помилки, коли скажемо, що діяльність цих повстанських сил на тилах большевицьких армій в Україні в значній мірі причинилася для того, що переважні, чисельно, большевицькі армії не могли затримати походу українських армій на Київ. Діяльність повстанських загонів пособляла теж просуванню денікінських військ в Україні. Коли козацькі дивізії й бригади почали свою офензиву в Південній Україні в напрямку на Катеринослав, загопи Махна відкрили їм большевицький фронт (до цього часу Махна був у союзі з Червоною армією), а махнівські настроєні бригади 58-ої советської дивізії перейшли на бік махнівців. Це й був стан, що його точно визначило командування 14-ої советської армії в своїй телеграмі до Ставки: «Армія бежит, командний состав отсутствует. Мы катимся, как яблоко, и не известно где остановимся». Використовуючи цей стан, українські повстанці зайняли місто Єлисаветград (тепер Кіровоград), знищуючи в ньому большевицьку владу.

Вивчення українського повстанчого руху в роки I. Визвольних змагань і після них, ще й не почалося; про нього існують тільки фрагментарні дані. Очевидно, цей рух заслуговує на пильну увагу українського дослідника. Він продовжувався ще довгі роки після закінчення I. Визвольних змагань. За даними советських джерел, в 1921 році діяло в Україні близько 40.000 повстанців, від яких большевицькі війська в 1920-1921 роках відбили 43 гармати, 1812 кулеметів, 31.788 рушниць, 2.312 шабел, 3.902 пістолі тощо.

У часі походу на Київ, повстанців, що виконували директиви ШГО було 30.000 у 8 більших і багатьох менших загонах, що діяли на Правобережній Україні. А втім, майже всі повстанські загопи боролись за вільну й не-

залежну Україну, за винятком, хіба, загонів Нестора Махна, що воювали під чорними прапорами «анархії». Ядро армії «батька» Махна складалося з 4 кінних бригад, кулеметного полку на тачанках, кінно-артилерійського дивізіону. Разом ця «армія» налічувала 15.000 бійців. Після розгрому Денікіна її стан піднісся на 40.000 і тоді «армія» виконувала навіть далекі рейди на Полтавщину. Після ліквідації ген. Врангеля на Криму, большевики звернули всі свої сили проти Махна.

При кінці вересня 1919 року був момент, коли махнівці склонувалися до співпраці з українською армією для боротьби проти денікінських і большевицьких військ. Тоді махновці стояли недалеко Умані і браталися з бригадою УСС. Але перехід Галицької армії на бік Денікіна унеможливив цю співпрацю. Довідавшись про перехід, махновці зробили свій славний блискучий рейд у тилу денікінських військ і впродовж 11 днів пройшли 600 верств, захоплюючи на своєму шляху Єлисаветград, Кічкас, Олександрівськ (тепер Запоріжжя), Орхів та «столицю» махнівщини — Гуляйпільля перейменоване на Махноград. У двох наступних тижнях махновці рушили на Бердянськ і 19 жовтня здобули Маріупіль, вже безпосередньо загрожуючи Ставці ген. Денікіна в Таганрозі. Тільки козацькі дивізії, що їх Денікін відклав з фронту, змогли врятувати положення.

Отже, слабкості Наддніпрянської армії не можна покласти на рахунок небажання українського народу боротися за волю, але треба приписати й об'єктивним умовам цієї боротьби, на які вплив тогочасного політичного проводу був невеликий. Уважний читач нашої статті може спитатися: «Добре, але що сталося з 300.000 українською армією, яка заіснувала після повстання проти Гетьмана, яка озброїлась, спорядилась, одягнулась і взулась в приготованих їй складах і магазинах? Де ж ділася ця армія, що ви її з певною дозою сарказму називаєте «революційною»? Ну, що ж, нема де правди діти; ця армія у своїй значній частині пішла озброєна й виряджена додому, або перейшла на бік большевиків.

У цьому місці, хоч-не-хоч, мусимо дати короткий перегляд історії Червоної армії в Україні. Коли 12 червня 1918 року підписано Україною й Росією договір про перемир'я, большевики відтягнули всі свої збройні сили поза демаркаційну лінію. В Києві почалися переговори про мирний договір, які, однак, большевики затягали і їх ніколи не закінчили. Вони цілком виразно рахували на крах Німеччини та Австро-Угорщини в Першій світовій війні і вірили, що їхня поразка у цій війні знову дозволить їм почати агресивну війну проти України, окупованої німецькими та австро-угорськими арміями. Як відомо, Німеччина й Австро-Угорщина ніяк не погоджувалися на організацію сильної української армії і тому збройні сили Гетьманської Української Держави ніколи не виносили більше ніж 65.000.

Вже восні 1918 року постав Центральний революційно-військовий комітет під проводом В. А. Антонова-Овсенка, який почав готувати збройні сили для інвазії України. З повстанців, що перебилися збройно з Таращанщини на території советської Росії, сформовано 1-й Таращанський полк, а з уродженців північної Чернігівщини, восні 1918 року, М. О. Щорс сформував Богунський полк. Остаточно оформилася 1-ша українська радянська дивізія в складі трьох полків: Таращанського, Богунського та Пластунського. Рівночасно, в Курщині проведено набір до 2-ої української радянської дивізії і ці дві дивізії були головним ядром української радянської армії під проводом В. А. Антонова-Овсенка. У цих двох дивізіях було 3.500 бійців. Готовою до бою була відома ще з першої українсько-советської війни, кінна бригада «червоного козацтва» під проводом В. М. Примакова. Такий стан був на початку листопада 1918 року.

(Далі буде)

П. Д.

Підлість „старшобратерського“ хама

(Закінчення)

Досить важко було цілковито зруйнувати харківські летовища. Нам потрібно було для такої роботи понад 200 тонн вибухівки, а ми мали 25 тонн. Тому ми знищили частину ангарів та аеродромних змуг, а більшість вибухівки використали на міни зтяжної дії.

Щоб впровадити ворога в блуд, ми імітували «невдале» руйнування деяких ангарів. Але під підлогою таких «невдалих» ангарів закладали міни зтяжної дії, докладно їх маскуючи.

Німці наближалися. Менше й менше залишалося урядовців у Харкові. Порожніли вигідні мешкання партійно-совєтських начальників на вулицях Іванова, Басейної та інших. Для мінування всіх мешкань бракувало вибухової речовини. Найголовнішим для нас було, щоб німецьке начальство обов'язково замешкало в будинку ч. 17 на Дзержинській вулиці, де мешкав Хрущов.

Очевидно, ми брали під увагу й те, що німці, зокрема високе військове начальство, може і не поселитися в будинку, в якому перед тим мешкав Хрущов. Щоб обдурити фашистів, було вирішено імітувати замінування всіх найліпших житлових будинків міста Харкова.

Щодня наше авто «пікап» з мінерами, одягненими у зелені убрання, не ховаючись, під'їжджало до якогось будинку. Мінери вилаadowували з «пікапу» скрині з «вибуховою» речовиною і заносили їх в будинок. Потім поверталися назад, всідали в авто і їхали до іншого дому. Протягом двох днів Лядов, Леонов, Ястребов та інші об'їхали десятки найліпших харківських будинків. Харківчани бачили наш «пікап», бачили також і скрині з «вибухівкою», що їх залишали в тому або іншому будинку. Цього якраз нам було й потрібно!

Ранком, ще затемна й і Чураєв останній раз приїхали до будинку ч. 17 на вулиці Дзержинського. Ворота огорожі замкнені, за огорожою жодної людини. Я вирішив оглянути хрущовський особняк. Водій авта перестрибнув огорожу і відчинив ворота. Ми зайшли до будинку і мовчки пройшли всі його кімнати, прислуховуючись до власних кроків. Здавалося, що мешканці будинку щойно залишили його і ось-ось повернуться назад. В одній кімнаті я навмисне зірвав аркуш настінного календаря. На наступному стояла дата: 24 жовтня. Отже, госпедарі «залишили мешкання ранком 24 жовтня 1941 р. Розрахунок простий, — німці обов'язково знатимуть, що в будинку мешкав Хрущов. Адже вони знають, що він — член воєнного совєта Південно-Західного фронту. Дата — 24 жовтня накидала б німцям думку, що член воєнного совєта залишив особняк в останню хвилину, що в свою чергу свідчило б про те, що будинок не замінований. На те бракувало часу! Дрібничка? Так, але вона також могла ввести ворога в блуд.

Оглянули кочегарку. Здається, все гаразд. Жодна дрібничка не звертає на себе уваги. Мистецьки виконали свою працю мінери ройового Сергєєва, «Знайдуть чи не знайдуть німці міну?» — просвердлює думка мозок. «Замешкає чи не замешкає ворог у будинку, призначеного на знищення? Чи вибухнуть міни за радіосигналом або під час розмінування?»

24 жовтня вдосвіта гітлерівці вірвались у Харків. А наші мінери ще в цей час замінували об'єкти або висаджували їх у повітря.

Останньої хвилини були заміновані в'їзди в Харків від Білгороду. На цьому напрямку заклали величезні заряди, а всі можливі об'їзди замінували протитанковими і протитранспортними мінами. Крім того, спеціальна група сержанта І. Ф. Чеснокова заклала потужні осколково-загороджувальні міни виготовлені з 152-мм стрілень. Ці міни вибухали або призначеного наперед часу, або під час руху ворожого транспорту.

Штаб Південно-Західного фронту передислюювався

до Воронежа. Ми, — спеціальна група мінерів, — намагалися дізнатись якнайбільше про вибухи закладених нами мін у ворожому заплілі як зтяжної дії, так і мінсюрпризів. Відомості одержували рівнорізні та заперечливі німецькі накази, що їх одержував агентурними шляхами та від німецьких перебіжчиків штаб фронту, не тільки не з'ясовували справи, а навпаки дезинформували нас. Наприклад, наказ Ч. 98/41 писав, що під час наступу на Харків, через невміння совєтських мінерів, було вивлено велику кількість мін. Більша частина яких унешкоджена.

Цей наказ коштував мені багато безсонних ночей. Адже з наказу виходило, що наші мінери виконали свою працю не якісно, недбало. В окремій записці до згаданого наказу писалося: «Міни, що їх легко виявити і знешкодити, закладалися мінерами під керівництвом полковника І. Г. Старінова». Таке пояснення загрожувало мені тяжкими наслідками, включно до звинувачення у шкідництві. Але знайшлися особи, що критично розглядали німецькі накази. Це мене врятувало.

Треба тут підкреслити, що після того, як з'явилися міни повільної (зтяжної) дії, в історії війн не було ще таких випадків, щоб при масовому застосуванню їх деяку кількість ворог не виявляв. За часів першої світової війни російські війська виявили до 75% повільної дії (МПД), закладених німецькими спеціалістами. А тепер, у районі Харкова німці не виявили навіть 15% наших МПД, а виявлені, під час розмінування вибухали.

13 листопада мене викликав до себе Хрущов. З важким серцем я йшов до нього. Здогадувався, що цей виклик пов'язаний з відомостями нашої агентури, залишені в Харкові.

— Як ви гадаєте, чи виявили німці оту вашу «розумну міну»? — запитав мене Хрущов. Хоч я з тим не погоджувався, але факт залишався фактом — гітлерівський генерал фон Браун, — повідомила агентура, спокійно мешкає в будинку ч. 17 на вулиці Дзержинського, а в підвалі, можливо, давно вже нема нашої керованої по радіо міни.

— Згадайте, хто такий генерал фон Браун, — промовив Хрущов, перегортаючи на столі дати календаря. — Вночі під 14 листопада фон Брауна треба стратити!

Глибокої ночі майор Чернєв, Невській і я, взявши наші зошити з нотатками, прибули на Воронежську радіостанцію широкого радіонадавання. Там на нас вже чекали. В операції брали участь не лише ми, військовики, але й цивільні особи: старший інженер Воронежської радіостанції Аркадій Володимирович Безпам'ятнов і начальник радіостанції Федір Семенович Коржнев. З усіх працівників радіостанції лише вони одиниці були втасмичені в деякі деталі операції.

О третій годині п'ятнадцять хвилин ночі 14 листопада було послано перший сигнал. На всі сторони від радіощогли (радіоантени) полетіли невидимі, швидкі, як світлове проміння, радіохвилі. До самого ранку ми висідали різні сигнали на різних радіохвилях. Того ж дня місто Харків було зафотографоване нашим літаком-розвідником, але будинок ч. 17 на вул. Дзержинського фотоапаратурою не був схоплений

*

Деякі відомості про життя у Харкові штаб вичитував з німецьких газет, новини приносили військовики, що проривалися з оточення, а також партизани і підпільники, які мали зв'язок із «Великою землею» (з нами). Очевидно, насамперед мене цікавили висліди замінування нашої інженерно-оперативної групи, а зокрема, як виглядає справа будинку на вул. Дзержинського.

Наперед скажу про одну дивну зустріч, яку я мав у Харкові через два роки. Завдяки їй я довідався докладно про перебіг подій, що сталися після того, коли ми

самим деякі житлові будинки. Під час вибухів мін загнули цивільні родини, що мешкали в тих будинках та вислали радіосигнали з Воронежа в Харків. Моя зустріч відбулася з німецьким капітаном Карлом Гейденом, що був захоплений нашими військами в полон разом із німецькими саперами. Його розповідь, ті відомості, що я мав перед тим, і німецькі документи, які дістались до наших рук, допомогли мені докладно намалювати перебіг подій, що відбулися в Харкові.

Начальником німецького гарнізону міста Харкова було призначено командира 68-ї піхотної дивізії генерал-майора Георга фон Брауна.

Браун організував спеціальний загін боротьби проти партизанки (Червоної, П. Д.). 169, 188 і 196-й полки фон Браун перетворив на каральні загоны*). Очевидно, такі загоны, що вилловлювали московських агентів-шпигунів, компартійне підпілля, московсько-большевицьких комісарів, советських активістів, червону партизанку . П. К.).

*

Коли фон Браун одержав звіти, що москалі заклали в Харкові велику кількість мін, він не поспішав в'їхати до міста. Для чого? Браун був переконаний, що війна майже закінчилася: днями буде захоплена Москва і совети капітулюють перед гітлерівцями. Для дальшої кар'єри генерала фон Брауна було б не зле, аби війна закінчилася в той час, коли він господарював у Харкові. Адаже це місто стоїть на четвертому місці в СРСР за своєю величиною, тим більше, що 1 листопада 1941 року йому приласнено рангу генерал-лейтенанта.

Того ж дня, коли німецькі війська вступили до Харкова, було ввіймано декількох большевицьких агентів. За наказом фон Брауна їх повісила фельдшандармерія на балконах будинків головних вулиць міста**). У відповідь на такі гітлерівські потягнення большевицька агентура підірвала декілька мін повільної дії, зруйнувавши тим декілька німецьких офіцерів і вояків. Фон Браун видав такий наказ: «Кожний мешканець, що знає місце, де закладені міни, бомби повільної дії, підривні заряди, або має підозру про замінування будь-яких об'єктів, повинен негайно про те нас повідомити. За правильні відомості такі особи одержуватимуть нагороду грошима... А та особа, яка знає про замінування будь-яких ділянок і навмисне не повідомить про те комендантуру, буде покарана на смерть...***)».

«НОВА ФОРТУНА»

КООПЕРАТИВНА СПІЛКА

В АНГЛІЇ

ВИСИЛАЄ ВСЯКОГО РОДА

ПАЧКИ ДО ВСІХ КРАЇН

СВІТУ.

ПОРУЧАЄМО ДЕШЕВІ ПАЧКИ

З ВЛАСНИХ ГУРТІВЕНЬ.

Адреса нашого висилкового відділу
в Лондоні:

FREGATA (MERCHANTS) LTD., 1, Heathfield Street,
off Portland Road,
London, W. 11., Great Britain.

Вибухи мін у місті продовжувались. Агентура діяла активно. Вибухли міни повільної дії в багатьох будинках, в яких замешкали німецькі вояки і офіцери, знищивши одноразово і постійних жителів тих будинків — харківчан. Вибухали міни на шляхах, на залізничній станції, на лєтовищі та в інших місцях.

Браун мешкав на околиці міста в невеличкому будинку, який не був замінований. Але службові обов'язки вимагали перенесення місця замешкання до центра міста Харкова. Тому німецькі сапери безперервно шукали міни у всіх найліпших будинках міста. Але до якого б будинку вони не зайшли, всюди натрапляли на сліди перебування советських мінерів: і в будинку, в якому мешкав колись І. Якір, і в будинку, де жив свого часу Г. Петровський, і в інших не зруйнованих будинках. Навіть, якщо мін там не виявлено, то сапери не вірили, щоб ці будинки не були заміновані. Протягом довгого часу німці не мали змоги виявити міни і в будинку ч. 17 на вулиці Дзержинського. Вони були фальшивої думки, що згаданий будинок не замінований. На перший погляд, логічно, ніби так і виходило. Адаже военний совет Південно-Західного фронту перебував у Харкові до останнього дня. Очевидно, і Хрущов мешкав у будинку ч. 17 до останнього дня. А це свідчить в свою чергу про те, що, після закінчення хрущовською родиною будинка, не можна було зайти в нього непомітно та замінувати. Все ж таки до хрущовського особняка німецькі сапери ставилися підозріло, тому й шукали вони для фон Брауна інше мешкання. Оглядали різні будинки, але мешканці їх інформували німецьких саперів про авто «пікап» та про скрині з «вибуховою» речовиною. Але одного разу капітан Карл Гейден звітував перед фон Брауном, що будинок ч. 17 на вул. Дзержинського, нарешті, розмінований.

Сталося це так. Один харківський мешканець дуже пильно, але таємно спостерігав за будинком ч. 17 ще протягом того часу, коли місто перебувало в большевицьких руках. Він наперед передбачав, що хрущовський особняк обов'язково припаде до вподоби якомусь важному гітлерівському високому начальству. Одного дня цей харків'янин прийшов до німецької комендантури і розповів німецькому офіцерові (це був Карл Гейден) про все, що підгледів. Офіцер подякував йому і наказав німецьким воякам обов'язково відшукати міни.

Сапери якнайретьельніше оглядали кожний кут, кожну стіну, підлогу та стелю кімнат. Шукали міну і серед вугілля у підвалі. Нарешті її виявили і знешкодили. Після цього фон Браун перенісся на мешкання до будинку ч. 17 разом з працівниками штабу та підрозділом охорони.

13 листопада опівночі генерал фон Браун повернувся автом до мешкання в будинку ч. 17 з праці. А через декілька годин головна радіоміна, що була глибоко закопана в кочегарні, на наш наказ через Воронежську радіостанцію, висадила будинок в повітря. Генерал-лейтенанта Георга фон Брауна забито.

— Нас завела в блуд ваша перша міна, яку виявлено серед вугілля, — оповідав Карл Гейден. — Мені й до голови не стукнуло про те, що під нею може бути закопана інша, небезпечніша. Після вибуху офіцери СД розстріляли мінерів, мені зменшено рангу і відправлено на передову лінію фронту.

Спочатку німці, що москалі хоч і заклали багато мін, але виконали цю роботу недбало. Згодом вони додубались, що «недбало закладені міни» — це маскування. Вони приспало їхню чуйність, послабило увагу до виявлення добре замаскованих, небезпечних мін, які щодоби вибухали в житлових будинках, на военных об'єктах, на шляхах, залізницях, лєтовищах. Коли ж наступила зима, то вишукування мін у замерзлій землі стало неможливим...

... 2 серпня 1943 року московське радіо повідомило, що советська армія захопила Харків. 31 серпня Хрущов наказав І. Старінову оглянути деякі уцілілі будинки, в яких передбачалося розмістити ЦК КП(б) на Україні та високих відповідальних партійних функціонерів.

— Будьте пильні, — попередив Хрущов. Німці можуть віддячити нам також мінами.

Далі московський капітан І. Старінов пише так. Оглядаючи цілі будинки, я, очевидно, звертав особливу увагу і на висліди нашого мінування Харкова. Величезні морального і матеріального удару завдали ворогові наші МПД та радіоміни. Міни повільної дії (МПД) почали діяти першого дня окупації міста гітлерівцями. Ось що писав у своєму щоденнику німецький офіцер Горг Ф. 20 листопада 1941 року: «... Відступаючи, советські війська залишили нам палаючі будинки. Велике, порожнє місто неспокойне. Ми їдемо автом, оглядаючи бувшу другу столицю. Раптом чуємо жахливий вибух. До місця вибуху подалися самокатчики. Ми також... Місце вибуху оточене вояками. Знову експлуодувала міна або пекальна машина, яка була наставлена на певний час для вибуху. Під вечір вибухла міна поряд з нашим будинком, в якому ми розташувались. Одержано наказ, аби не мешкати в порожніх домах, а розташовуватися в таких, де живуть мешканці... Міни вибухали всюди і руйнували місто. Але найжахливішими були заміновані шляхи та леговища. Щодня на аеродромах вибухали 3-5 мін і ніхто не міг наперед передбачити, в якому місці вибухнуть наступні... Одного дня вибухла в ганґарі міна жахливої потужності. І якраз в той час, коли там виконувалася важлива монтажна праця. Вибухом вбито висококваліфікованих спеціалістів. Анґар цілковито зруйновано. Раптом вибухли міни поблизу літаків. Поранено летунів і вояків, ушкоджено літаки. Урухомили всі середники, щоб виявляли міни. Допитували полонених советських саперів. Населенню оголошено, що за кожную виявлену міну воно одержуватиме нагороду, а за приховування загрожує розстріл... У місті та його околицях вибухи знищили багато авт та потягів. Сотки вояків, що два роки не були забиті на передовій, тепер загинули від мін. Советські полонені заявили нам, що годинниковий механізм тієї або іншої міни може спричинити вибух і за 4 місяці... Харків жахливо зруйнований. Напевно, потрібно буде нам будувати заново місто, шляхи, залізницю, мости, аеродроми, склади»...

Ефективність мінування стверджували й інші факти. З 315 МПД, що їх заклали дві залізничні бригади, німці виявили тільки 37, з них 23 МПД були підірвані німецькими мінерами, і лише 14 МПД повелося їм знешкодити... Вибухами були зруйновані або знищені: залізницю між Білгородом і Вовчанськом, 40 км. автошляху Чугуїв-Харків, 3 потяги, навантажені вояками та військовим майном, декілька мостів, харківські аеродроми, не рахуючи військових об'єктів, великих будинків та ділянок вулиць м. Харкова.

Як лише сталася нагода, пише далі І. Старінов, він прибув на вулицю Дзержинського. На тому місці де раніше знаходився будинок ч. 17 тепер була вирита в землі вибухом величезна лійка, виповнена водою.

Залишена у Харкові большевицька агентура слідкувала за кожним кроком фон Брауна вдень і вночі. Коли 13 листопада опівночі генерал повернувся з праці до свого мешкання, то про це агентура повідомила Хрущова негайно підпільним радіозв'язком. Тому Хрущов і наказав Старінову підірвати радіоміни після 12-ї години ночі на 14 листопада.

Харків'яни і німецькі полонені розповіли таке. О 4-й годині 20 хвилин ранку 14 листопада з будинку ч. 17 вихопилось величезне полум'я, містом покотився жахливий потужності звук вибуху. Будинок ч. 17, в якому мешкав фон Браун, офіцери і вояки, полетів у повітря. Радіосом 100 метр. на землю і на дахи сусідніх будинків падали величезні кусні бетону і каміння. Одноразово з цим вибухли міни і на інших замінованих радіомінами об'єктах, коли було вислано радіосигнал через Воронежську радіостанцію. В місті створилася паніка. Зупинився рух. За півгодини до місць, де сталися вибухи, прибуло військо, оточило їх. За ними під'їхали пожежні та санітарні команди.

*

Далі Старінов закінчує свої спомини про т. зв. московську «таємну операцію» так.

— Багато років намагаюся я, — звернувся Старінов до Хрущова, — щоб збройні заводи виготовляли різномірні та різного калібру і призначення міни, але й до цього часу ця справа зависла у повітрі.

— Приготуйте відповідний матеріал на підставі досвіду мінування Харкова і передайте його воєнному советові фронту, а ми спрямуємо його на потрібну адресу, — відповів Хрущов.

Старінов і генерал Невський виготовили потрібний матеріал і передали Хрущову. Однак Старінов висловив свої побоювання, що матеріал високий московський «адресат» не одержить.

— Не турбуйтеся. Зробимо так, що одержить. Справа ця дуже великої ваги. Я напишу особистого листа до ЦК КП(б) в Москву. Вас викличуть на розмову і справа буде вирішена, — авторитетно заявив Хрущов.

Приїхавши до Москви, Старінов передав хрущовського листа в ЦК КПСС. Його попереджено, що лист читатиме сам Сталін, тому Старінов мусить бути приготований до того, що його кожної хвилини можуть викликати в Кремль на розмову. Під кінець листопада Старінова викликано в ЦК, де йому сказали, що о 10 год. вечора він повинен чекати в приймальній кімнаті Сталіна.

21 год. 30 хвилин. Старінов, одягнений в нову уніформу, прибув до бюро перепусток Кремля. Перевірка документів, обшук чи немає зброї, потім знову й знову перевірка. 21 год. 50 хвил. Старінов чекає в приймальні на виклик. Тут вже сиділо дві особи, маючи з собою повні течки паперів. Поступово люксузова приймальня виповнювалася викликаними. Дехто, увійшовши до кімнати, віталися з працівниками приймальні, як старі знайомі. Мовчки сідали у м'які крісла. Один з прибулих, люксузово одягнений, бездоганно виголений і зачісаний, з течною у випечених руках, сів поруч Старінова. Він помітно хвилювався — намагався читати газету, переглядав папери, спостерігав годинник. Ті, що були знайомі з працівниками приймальні, дєбто багато разів бували вже у Сталіна, хвилювалися більше і помітніше, ніж ті, що були викликані вперше.

Ось у приймальні всі захвилювались, раптом зблід на обличчі сусід Старінова. Нікому нічого не оголошувалося, але кожний зрозумів, що прибув «сам господар». Через кілька хвилин стали викликати. Сусід виліз хусткою краплі поту на чолі. Коли працівник приймальні назвав його прізвище, він цілковито зблід, обтер кишеньковою хустинкою дрижачі руки, взяв течку і непевним кроком пішов до кабінету Сталіна. Тут Старінов пригадав поради генерала Котляра: «Не гарячіться, не перечте, погоджуйтесь з усім. Товариш Сталін знає все».

Протягом двох годин чекав Старінов на виклик. Нарешті йому оголошено, що Сталін не буде з ним розмовляти. Справу виробництва мін розглядатиме Мехліс, до нього треба й звертатися... Мехліс прийняв мене (Старінова) у своєму кабінеті негайно. На столі перед ним лежали лист Хрущова до ЦК КПСС і наші звітні матеріали, що були виготовлені мною спільно з генералом Невським для воєнної ради фронту. Нічого не запитуючи, і не вислухавши мене, Мехліс почав говорити сам. З його розмови виходило, що Сталін читав листа від Хрущова та наші матеріали, як також і дав Мехлісу вказівки.

Під час розмови зі мною Мехліс намалював такий образ і задум побудови мінних загороджень під Москвою та в сямій Москві, фактично не загороджень, а руйнування, що мене (Старінова) охопив жах. (Але москалів Старінова, Хрущова та інших не охоплював жах, коли вони руйнували українське місто Харків, биваючи одноразово мінами й українське населення міста — П. Д).

Згідно плану побудови «загороджень», що його накреслив Мехліс перед Старіновим, німці були б вигнані на «мороз». А щоб таке здійснити, передбачалося цілковито знищити в зоні розташування німецьких військ ліси та населені місцевості (села, селища, міста тощо) Такий

плян, стверджує Старінов, напевно, був розроблений в Кремлі. Докладніше, — ідею цього плану підказав Сталін, а його найвірніші соратники опрацювали деталі. Старінов заявив Мехлісу, що ліси — це партизанські та комуністично-підпільні бази для боротьби проти німецьких військ, а також запитав: куди подіти мешканців російських населених місцевостей, бо ж його не мали змоги евакуювати в советський тил. (Тут треба підкреслити, що Москва наказала своїм відпоручникам на поневолений Україні, щоб вони, відступаючи на схід, залишали німцям «осмалену землю»: знищували села, міста, шляхи, залізницю, мости, фабрики, заводи, підприємства, громадські будівлі та споруди. Забивати домашню худобу, затроювати джерела води: ставки, колодязі, криниці, спалювати ліси, збіжжя на ланах, висаджувати в повітря греблі і т. ін. Якщо не можна було силою евакуювати українське населення, то вистрілювати його, насамперед в'язнів, «непевний елемент», українських національно свідомо думаючих людей. Як відомо, відступаючі загопи НКВД цей наказ Москви здійснювали — П. К.).

За деякий час полковника Старінова і начальника головного військового інженерного управління червоної армії генерала Л. Котляра викликав член ЦК КП(б), начальник советської збройної промисловости і озброєння советської армії Н. Вознесенський. Він сказав, що одержав хрущовського листа, написаного до ЦК КП(б), в якому Хрущов порушує перед Сталіном питання про забезпечення советських військ Південно-Західного фронту, большевицької агентури, підпільників та червоних партизан на Україні необмеженою кількістю МПД, радіомінами та іншими вибуховими пекельними машинами. Вознесенський у своїй розмові підкреслив, що досвід знищення МПД і радіомінами різнорідних споруд, об'єктів, комунікацій, що його застосував Хрущов, на Україні, має позитивні висліди.

Старін стверджує, що на весні 1942 року большевицькі війська, але переважно большевицькі шпигуни, агенти та червоні партизани на Україні стали масово одержувати міни повільної дії (МПД), радіоміни тощо.

*

Як відомо, під час московсько-німецької війни Москва створила окрему державну комісію, що досліджувала і брала на облік ту шкоду, яку завдали гітлерівці на територіях СРСР. Комісія складалася виключно з високих генералів НКВД. На конто німецьких армій вона записувала не тільки шкоду, заподіяну німецькими військами, але й дикунство москалів, які відступаючи, руйнували багатства України. Адже відомо, що від початку війни 1941 року окремі загопи енкаведистів спеціального призначення вибухами зруйнували головні вулиці Києва, Дніпропетровська, Запоріжжя, Одеси, Донбасу. Радіомінами москалі замінували Хрищатик, Прорізну, Велику Васильківську, Олександрівську, Московську та інші вулиці м. Києва, а потім (через 10 днів), коли німці були вже у Києві, радіомінами висадили будівлі згаданих киянських вулиць у повітря. Тисячі безвинних киян відправили на той світ московсько-хрущовські руки. А по війні Москва записала на конто німців усі власні злочини!

Від часу зруйнування москалями Харкова минуло майже 23 роки, і 23 роки Москва брехала, що Харків зруйнували німці. Це саме вона бреше і щодо руйнування Києва. І лише тепер, у 1964 році, на сторінках «Воєно-історического журналу» большевицький відпоручник полковник І. Г. Старінов «проболтался», піднявши завісу над хамством і бандитизмом московського окупанта України, зокрема в справі знищення, при безпосередній участі Хрущова, великого українського міста Харкова.

Не заперечуємо, — війна має свої закони. Тому й діють під час війн міжнародні конвенції, яких мусить дотримуватись кожна воююча держава. Коли ж не дотримується, то порушника-злочинця судить міжнародний трибунал.

Певно, що німецькі війська, відступаючи, руйнували також українські села, міста і споруди, катували насе-

лення (це робили переважно гітлерівці, СС, СД, СА, гестапо, інші фашистські, — підкреслюємо, фашистські загопи!), вивозили з України майно, евакуювали українців. За такі ганебні злочини фашистські верховоди відповідали на нюрнберзькому процесі. Але, на жаль, на тому процесі, поряд з фашистами, не сиділи, як злочинці, сталіністи разом із Хрущовим і Сталіном. А варто було б їх посадити! Маємо надію, що прийде такий час, коли і вони будуть сидіти на лаві підсудних за свої злочини, що поповнили супроти українського та іншого поневоленого москалями неросійського населення!

Варто підкреслити ще одну характеристичну рису, яка випливає із споминів Старінова про руйнування Харкова. Хотів того він чи не хотів, але із споминів Старінова яскраво вимальовуються злочини Хрущова на Україні під час війни. Бо ж Хрущов особисто давав вказівки, що, де і як заміновувати. Мав на Україні широко розгалужену антиукраїнську шпигунську агентуру, і, нарешті, сам Хрущов дав наказ — вислати радіосигнали, щоб урухомити у Харкові радіоміни.

Сьогодні Хрущов на кожному кроці здемаскує культ особи Сталіна, хитромудро промовчуючи свою тісну віддану співпрацю з «хозяїном» (Сталіном). Але Старінов і в цій ділянці проговорився, згадуючи у своїх споминах особистий лист Хрущова до ЦК КП(б), отже до самого Сталіна. Чи треба ще будь-яких коментарів!?

*) Московський полковник І. Старінов називає фон Брауна катом Проскурова і Вінниці. Але є відомим, що московсько-большевицька агентура, комуністичне підпілля та спеціальні шпигуни МВД, що діяли в заплілі німецьких армій, навмисне провокували німецькі поліційні загопи, фельджданармерію, гестапо, таємну польову поліцію, нацьковуючи їх на пересічне українське населення. Правда, гітлерівці-есесівці ставилися до українців, як до «унтер меншів», але такому ставленню дуже багато сприяла і московсько-большевицька агентура. Згідно міжнародних конвенцій ведення війни такі агентурні дії будь-якої ворожої сторони підлягають розгляді міжнародному судовому трибуналу. Однак, большевицьку Москву після закінчення війни жодний міжнародний трибунал (чомусь?) не судив — П. К.).

**) Коли московський окупант поновно «визволяв» Україну, то він також вішав і розстрілював українське населення.

**) Для військових часів — цілком нормальний військовий наказ.

ПАМ'ЯТАЙТЕ ПРО СВОЇХ РІДНИХ НА БАТЬКІВЩИНІ!

Подарунки це найвартісніші докази зв'язку з ними!
ПРЕЗЕНТ — полагоджує за Вас всі формальності, зв'язані з висилкою пакетів з наперед оплаченим митом до держав Східної Європи.

ПРЕЗЕНТ — працює солідно, скоро, дешево для відборця безкоштовно.

Радо висиласмо доставлені Вами товари, за що побираємо незначну маніпуляційну оплату.

Посередничимо теж у доставі товарів радянської продукції, а харчевих пачок зокрема!

На бажання посилаємо безплатно проспекти!

PRÄSENT

І. Полулях

Export, Import und Vermittlung
 von vorver Zollten Geschenksendungen
 in die Oststaaten

8 München 13, Hess-Str. 50-52
 Rückgebeude, Tel.: 55 03 47

Сотн. Василь Падалка

Рейд розвідчого відділу сотника В. Падалки

(Матеріали до вивчення 2-го Зимового походу, продовження з числа 114)

Вимарш

4-го листопада 1921 р. о год. 14-й відділ вирушив пішки виконати своє тяжке завдання. Кожний з нас був нагнаний гранатами, пероксином і скринькою з набоями (2500). Ідемо по коліна в болоті до села Зубковичі, до якого було 7 або 8 км. До села прийшли на год. 19. Населення зустріло нас радо, всі були втішені нашою появою, бо вже до них дійшли вістки, що кордон перейшов великий партизанський відділ, а на нас вони дивилися, як на перший розвідчий відділ.

Староста призначив нам підводи, а селяни запросили нас до хати і добре нагодували. В селі ми не запримітили жодного нашого партизанського відділу, хоч видно було, що селяни були свідомими і нас дуже радо вітали. На самому початку уже вилізло шило з мішка, а саме з нашим «провідником» пор. Гопанчуком. Показалося, що він взагалі не знав околиць і людей і немає ніякого зв'язку з «великими партизанськими відділами і селами». В штабі він запевняв, що був у Зубковичах яких 10 разів, але пізніше показалося, що він не знав навіть дороги з села Рудні Зольної до Зубкович. Поки ще ми очікували на підводи, наші старшини і козаки, бачучи цілковиту безрадність і незнання Гопанчука, просили мене, щоб я перейняв цілковиту команду, бо вони до такого «провідника» взагалі не мають довіря, щось його інформації є не вірними, і як далі так підуть всі справи і він буде нас вести, то ми, напевно, попадемо більшовикам в руки, і вони взагалі не хочуть його «провідництва». Я відмовлявся тим, що незнаю добре тих сторін, а він якраз походить з тих околиць і тому хай провадить наш відділ. Та тут всі, як один крикнули, що ми вже переконалися, як «він знає ті околиці», що він взагалі тут ніколи не був, і йому тут не штаб, щоб брехати. Я подякував за довіря і погодився перебрати цілковиту команду над розвідчим відділом. Я ще цього вечора став фактичним командантом і провідником відділу. Цікаве було те, що все це відбувалося у присутності пор. Гопанчука і він не знайшов ніяких слів на свою оборону і цілий час стояв мовчки і слухав. Ми всі мали таке враження, що він волів би при першій нагоді втекти від нас.

Підводи вже стояли готові до їзди; я попросив ще старосту, щоб він нам дав провідника. Але староста нам каже, — та з вами їдуть люди, що завезуть вас аж до Києва і вони знають прекрасно всі дороги. Висилаю наперед мого відділу Гопанчука з двома козаками, які мали їхати перед нами на 500 метрів і якби була небезпека, то вони мають стріляти, а коли б було лише кількох більшовиків, то вони мусять їх роззброїти. Після вечері у нас всіх був гарний гумор, думаємо собі: от вже в першому селі нас прийняли гарно і не пропадемо. Уже в скорому часі ми спіткаємо більші наші партизанські відділи, бо ж говорили у штабі, що у тих околицях є до 20.000 наших партизан, які тільки чекають нашого приходу.

О год. 21 ми вирушаємо з села Зубковичі до села Янча Рудня, а від селян довідемося, що в селі квартирує величкий відділ большевицької кінноти. Ми рішили їх трошки налякати. Наближаємося до села, а це була вже год. 22. Перед селом мої хлопці підходять до самих перших хат і відкривають залпом з 7-ох рушниць вогонь, щоб не зрадитися ворогові, а ще до того ми кинули кілька гранат. Повернулися ми до підвід і в'їзджаємо в село. «Хоробрі» большевики втекли до міста Емільчина, залишаючи багато своєї зброї. Селяни нам віддають залишену большевиками зброю і кожний з нас мав уже тепер рушницю, набійниці з 120 набоями, а на підводах була запасова зброя і одежа.

Польовою дорогою ми поїхали в напрям Емільчина, бо там мав знаходитися ген. Нельговський, якому ми мали передати листа від ген. Тютюнника.

Ранком о год. 8-й перед Емільчином ми зупинилися на

одному з хуторів. Від селян довідалися, що якраз ці хутори грабували міліціанти з Емільчина і що кілька підвід з ними і з нагнаними харчами будуть найближчого часу переїжджати дорогою. Я рішив скористати з нагоди, щоб провчити міліціантів, а селянам віддати їх добро. Висилаю трьох людей на дорогу і вони мають крутитися коло телеграфних стовпів, мали удавати, що вони щось там поправляють. Коли б большевики запитали їх, що вони роблять, то мусіли б сказати, що направляють телеграфні проводи, бо партизани їх пошкодили. Як тільки підводи з міліціантами їх минули, то вони мали б закрити їм дорогу ззаду, а ми вже вискочили б з хат і роззброїли б большевиків.

Все сталося так, як я задумував. Підводи з нагнаним добром в'їхали в село, а ми вискочили з-за хат і їх роззброїли. Міліціанти почувалися дуже безпечно, бо лежали собі на підводах, а рушниці лежали коло них. Міліціанти одержали від нас пили і почали перепилувати телеграфні стовпи. Нагнаним добром ми віддали селянам і казали їм вертатися назад. Селяни нам показали на 6 міліціантів, які дуже брутально поводитися з селянами. Ми їх забрали зі собою і у поблизькому лісі «пустили у штаб Духоніна», а решту пороздівали і залишили в селі.

7-го листопада цілий день паде дощ, як з цебра. Мокрі і перемучені приїхали ми, нарешті, до села Кіянка, де दुнали обміняти наші підводи і обсушитися. Коло села Кіянка дороги розходяться і наші селяни вже почали крутити, що вони не знають дальшої дороги. Я знав добре, що вони дорогу знали, але селяни боялися за коні, за себе, і не хотіли задалеко віддалюватися від свого села. Перед селом у лісочку задержуємося на короткій час. Це була год. 21. Рішаю вислати розвідку до села, щоб довідатися чи там є большевики. Висилаю Гопанчука, Карленка і Попіка. За яких 20 хвилин прибіг задиханий Гопанчук і кричить, що ми всі пропали, бо Карленка забрали большевики. Питаю, а що сталося з Попіком? Та його також вони забрали...

Довго не думаючи, я зарядив злізати з підвід і рушасмо визволяти товаришів. Наближаємося тихенько до села, коли чуємо, що хтось іде напроти нас. Ідуть пропавші Карленко і Попік, та ведуть із собою двох красноармійців і селянина. Підійшли ближче і почали ляяти Гопанчука, що він втік і тим самим зрадив їх намір, а так вони могли же забрати з собою і командира. Виявляється, що «відважний партизан» Гопанчук, як тільки побачив большевиків, то перший почав втікати, а командир, який ішов з тими 2-ма червоноармійцями, зміркував, що це щось підозріле, і повернувся назад, можливо, щоб заалармувати сотню. Бачу, що справа вже пропаща, большевики у селі заалармовані, тому пропала нагода задержатися у селі і захопити від большевиків коней. До того ж ще на дворі не була пізня година і багато червоноармійців крутилося в селі. Всі були страшно обурені богузством Гопанчука. Від полонених червоноармійців довідалися, що в селі стоїть сотня кінноти.

Поручник Карленко розповідає докладно, як це все сталося. Коли вони прийшли до першої хати, то побачили селянина, що стояв коло дороги. Вони почали з ним говорити і розпитувати про можливість нападу на село. В той час до них наближалися спокійною ходою червоноармійці, а їх поведінка взагалі не вказувала на те, що вони мали намір їх зачепати. Гопанчук втік, а їх командир також щось зміркував і повернувся назад. Тоді вони обое крикнули до них: «руки верх», і забрали їх і селянина з собою. Селянин каже, що як вони тільки до нього підійшли, то він відразу зміркував, хто вони такі. Він розповів їм, що в селі стоїть два тижні сотня кіннотчиків і селяни мусять їх годувати.

Ми відїхали до великого хутора і там змінили своїх

Потап Дубик

«Ріббентроп-Молотов»

30 вересня 1939 року на сторінках газети «Правда» ЦК ВКП(б) подав до загального відома зміст московсько-гітлерівського договору про ненапад між Третім Райхом і ССРСР, який був укладений і підписаний Ріббентропом, Молотовим і Сталіном в Кремлі 23 серпня 1939 року. Одно-разово «Правда» вмістила і передову статтю, в якій писалося: «Советська політика миру і дружби народів полягає на тому, що наша могутня держава дуже уважно і копітко ставиться до незалежності та суверенності кожної найменшої мілітарно слабої держави, провадить з ними мирні взаємовідносини і не втручається до їхніх внутрішніх справ...» («Правда», 30. 9. 1939 р.).

Минуло вже 25 років, коли ЦК ВКП(б) оголосив через «Правду» наведену тут «історичну» заяву. А тепер повернемося дещо наперед до тих подій, які відбулися перед московсько-більшевицьким та гітлерівським пактом,

РЕЙД РОЗВІДЧОГО ВІДДІЛУ СОТНИКА В. ПАДАЛКИ

коней. На хуторі відпочали і довідались, що недавно тут був ген. Нельговський, який роззброїв большевицький карний відділ силою 35 воєнків, і що він перебуває десь тут у лісах. Ми поїхали в напрямок села Майдан. Недоїжджаючи станції Майдан Вел., задержалися у стрілочника, бо ми були всі мокрі і треба було трошки обсушитись. Від селян довідуємося, що на станції Малін є «заготовітельний пункт». Зібрав я старшин і разом вирішимо наскочити на «заготовітельний пункт», щоб запастися оджею і зброєю. Висилаю Карленка, Рибалку і Суського. Поки ми приїхали туди, то мої хлопці вже все виконали. Від полонених червоноармійців довідались, що 4 км. від нас стоїть полк піхоти. Виявилось, що на пункті були тільки зерно і сіно.

На хуторі, коли змінювали наших коней, до нас прилучився хор. Клименко, якого вислав з Уманщини полк. Дорошук для зв'язку з ген. Тютюнником.

Тільки ми відїхали від села Малін, як нас захопив сильний дощ. Ми знову заїхали до стрілочника, виставили варту, а селян з підводами відпустили назад і наказали їм, коли б їх большевики питали де ми, то щоб говорили, що ми поїхали у протилежному напрямі. Ми не знали, що то за чоловік є той стрілочник і тому я рішив, щоб мої козаки його пильнували, а коли б він подав якийсь знак проїжджаючому потязі, то вони мусіли б мене негайно повідомити.

Ніч з 7 на 8 листопада пройшла спокійно. Виявилось, що стрілочник — це наша людина і дуже не любить большевиків. У нього ми залишили свої харчі і запасову зброю і запитали, де б дістати нам підводи. Він порадив, що завтра до лісу будуть їхати селяни і везти «продналог», от ви собі і візьмете ті підводи. Ми так і зробили. Взяти ті підводи і ранком переїхали полустанок Майдан Вел. і добралися до села Дубровка. Недалеко залізничного мосту ми задержалися, який нам було наказано зірвати. З села було видно, що міст охороняла варта. Коротко в селі задержалися і розпитали селян, коли міняють вартових і інші подробиці.

Вечером я пішов з 6-а моїми хлопцями на «роботу», взявши з собою піроксилін. Зайшли ми непомітно від станції Дубровка, зняли вартових і підложили піроксилін і запалили шнур. Коли ми прийшли назад до села, то міст вилетів у повітря, а від вибуху повилітали в крайних хахах шибки. Показалося, що вартовими були наші селяни. Їм наказав я сидіти спокійно в хаті. В селі говоримо голосно всюди, що ми зараз їдемо в напрямі Коростеня, бо там мають бути наші головні сили.

Але вночі ми виїхавши з села, повернули в напрямок до Шепетівки, щоб виконали наказ штабу, нав'язати зв'язок з большевицьким кінним полком, який ніби мав перейти на наш бік.

(Далі буде)

який на Заході називають «пакт Ріббентроп-Молотов». 1948 року державний департамент США оприлюднив деякі архіви гітлерівського міністерства закордонних справ, серед них і два документи — офіційний і неофіційний (секретний) «пакти Ріббентроп-Молотов». Крім них, були опубліковані інші договори, укладені між Німеччиною та ССРСР, як також і розмови, що перед тим відбулися між Астаховим — московським довіреним у Берліні та Ріббентропом, Сталіном, Молотовим і Ріббентропом у Кремлі, німецьким амбасадором у Москві Шуленбургом та Молотовим.

Після т. зв. «знесення культу особи» Сталіна, московсько-більшевицькі історики дуже скупно пишуть про «пакт Ріббентроп-Молотов». Вони змальовують причини укладення договору про ненапад в такому світі, ніби Москва не мала іншого виходу, ніж укласти такий пакт з гітлерівським урядом. Історики пишуть, що згаданий пакт був підписаний після того, коли переговори Москви з Лондоном і Парижем виявилися безперспективними і безнадійними, та що він (пакт) був укладений поспішно.

Однак, оголошені німецькі архівні документи свідчать, що Сталін ще на 18 з'їзді партії, у березні 1939 року, натякнув у своїй промові, що Москва бажає мати добрі відносини з кожною сусідньою з ССРСР державою. У квітні 1939 року московсько-більшевицький амбасадор у Берліні Меркалов натякнув Ріббентропу, що Москва хоче укласти договір про ненапад. Розмови про такий пакт відбувалися протягом травня, червня, липня, серпня 1939 року. Перед тим Москва і Берлін підписали торговельну угоду, за якою ССРСР постачала Гітлерові українське збіжжя, м'ясо, українську сталь, марганець (Нікополь — Марганцеві копальні, Дніпропетровщина), нафту, кольо-

Як що ви заїжджаєте до Чікаґо
і околиць, то пам'ятайте,
що

Загально відома українська пекарня
в Чікаґо

LIDIA BAKERY

Власник ПЕТРО ПЕТРУШЕВСЬКИЙ

Знамените печиво ЛІДІЇ

можна набути в крамницях:

2219 W. Potomac Tel.: HU 6-3844

1957 W. Superior Tel.: HI 1-1677

3206 W. Division Tel.: HU 9-6575

2616 W. Division Tel.: AL 2-2648

2216 W. Chicago Ave. Tel.: BR 8-8472

рові метали та іншу сировину мілітарно-стратегічної ваги. Гітлер, за рахунок есесерівських товарів зміцнював збройні сили Третього Райху, готуючись до війни проти СРСР. Про це велими добре знав ЦК КПСС. Сталін, Хрущов і усі інші тогочасні чекісти. Отже, Хрущов бреше тепер, ніби Сталін був «наївняк», вірив у пакт «Ріббентроп-Молотов» і не передбачав того, що Гітлер розпочне війну проти СРСР!

На 20-му з'їзді московської компартії, під час таємного засідання Хрущов звинувачував Сталіна, як анальфабета у військових справах, але чомусь він (Хрущов) жодним словом не зачепив пакт «Ріббентроп-Молотов». Бо ж німецько-московська війна була наслідком згаданого пакту. Докладніше, не того офіційного пакту, що його оголосила «Правда» 30 вересня 1939 року, але секретного «додатку» до пакту.

18 серпня 1939 року Ріббентроп телеграфував у Москву до німецького амбасадора Шуленберга, що Берлін бажає негайно укласти договір з Москвою про ненапад і дружбу, бо... «бо ми (Москва і Берлін) повинні взяти під увагу, що кожного дня можуть статися такі інциденти, які викличуть обов'язково війну». Сталін добре знав на що натякав Гітлер — справа йшла про розподіл Польщі.

Згідно секретного «додатку» до пакту «Ріббентроп-Молотов» (фактично правдивого договору) Гітлер і Сталін поділили Польщу на 2 частини. Кордон усталено по лінії: ріки Нарев, Висла і Сян. Фінляндія, Естонія і Латвія призначалися до московсько-більшевицької сфери впливів; Литва — до гітлерівських впливів. Бесарабію Гітлер віддавав Москві. Сталін вимагав від Гітлера прилучення до СРСР і Західні землі України, але напочатках Гітлер не погоджувався.

23 серпня 1939 року, після підписання офіційного і секретно пактів «Ріббентроп-Молотов», у Кремлі відбувся бенкет, на якому був Хрущов та інші чекісти. Сталін сказав: «Я знаю, як німецький народ любить свого фюрера. Тому я пропоную випити тост за здоров'я Гітлера». Хрущов жваво аплодував Сталіну, вигукнув: «г-у-р-а!» — і випив келих за Гітлера до дна.

Перебіг подій перед укладенням договору, а потім і після нього (війна Гітлера проти Польщі, розподіл її між Берліном і Москвою, загарбання Москвою Бесарабії, Буковини, інших Західних земель України, війна Москви проти Фінляндії) навіть не дипломатів вказували на те, що між Третім Райхом і московсько-більшевицькою державою вибухне невідклична війна. Сталін, Хрущов, Молотов, Каганович, Ворошилов, Берія, Маленков, Булганін, Калінін прямували до неї свідомо.

3-го липня 1941 року, 10 днів після початку війни між Москвою і Берліном, Сталін, звертаючись до населення СРСР через радіо, говорив: «Можуть запитати: як це сталося, що советський уряд уклав пакт про ненапад з такими підступними людьми, як Гітлер і Ріббентроп?»

Можливо советський уряд зробив помилку? Очевидно, ні! Я думаю, що жодна миролюбива держава не відмовиться від укладення договору про ненапад з іншою сусідньою державою навіть і тоді, коли на чолі тієї держави стоять такі нікчемні і підступні особи, як Гітлер і Ріббентроп...

Тепер, коли від закінчення московсько-німецької війни у 1965 році минуло 20 років, московські псевдоісторики брешуть (див. журнал «Комуніст України» ч. 8 за 1964 р. стор. 60-69): «Велика вітчизняна війна розпочалася в результаті віроломного нападу фашистської Німеччини на СРСР»... Чому віроломного?

Припустимо, що Сталін, на правду, був анальфабетом у мілітарних справах, як говорить тепер його соратник Хрущов, але ж в ті часи Москва мала чисельний генералітет, то, невже, він також був анальфабетом? Адже кожний звичайний військовик міг догнати, що Гітлер, загарбавши Польщу, приготував тим самим вигідний мілітарно-стратегічний пляндарм для війни проти СРСР! Кожний анальфабет-генерал мав змогу передбачити, що Гітлер готує з теренів Польщі зробити удар по

Україні, щоб загарбати її та промстити шлях до Москви. Московсько-більшевицькі історики, коли від початку московсько-гітлерівської війни минуло 23 роки, на всі боки вихваляють тепер політичні передбачення і стратегічні здібності Хрущова та КПСС. А де ж були стратегічні здібності сталінського соратника Хрущова та московської компартії в 1941 році? Адже, згаданий вже тут журнал «Комуніст України» твердить, що... «збройні сили СРСР, керовані комуністичною партією, розгромили фашистського агресора»... Отже, логічно виходить, що в 1941 році, коли стався «віроломний» напад, КПСС разом з Хрущовим також були анальфабетами! «Доблесний генерал» Микита душив за тих часів Україну, а коли збройні сили Німеччини окупували її, то це було на руку Москві, бо гітлерівські фашисти виявилися добрими Хрущовськими спільниками, щоб зруйнувати всю Україну.

В жовтні цього року Москва відзначатиме 20-у річницю повторного загарбання України, яке завершилося 14 жовтня 1944 року.

Московсько-гітлерівський пакт «Ріббентроп-Молотов» та його наслідки (німецько-більшевицька війна) «оцасливили» Україну тим, що господарство і населення України зазнали від большевицьких і фашистських окупантів прямих збитків на 285 мільярдів карбованців. Москалі і гітлерівці спалили на Україні 714 міст і 28 тисяч сіл та селищ, зруйнували і пограбували 16150 промислових підприємств, 27910 колгоспів, 872 радгоспи, вивели з ладу 10 магістральних залізниць, зруйнували 29 тис. кілометрів рейкових колій, 1300 машино-тракторних станцій, а 10 мільйонів осіб населення залишилися без житла. Але це ще не вся шкода, бо й до цього часу Москва тримає в суворій таємниці кількість українського населення вбито під час війни, померлих від поранень та хворіб, померлих у німецькому полоні, розстріляних і закатованих большевиками та фашистами, пропалих безвісти.

Москалі і фашисти спільно зруйнували всі металургійні, коксохімічні та машинобудівні заводи України. Лише в столиці Києві московський і фашистський окупант висадили в повітря або зруйнували 800 підприємств із загальною кількістю 1176.

Після московського «освобождення», «старший» російський «брат» подав Україні в 1944 році «велику матеріальну допомогу». Вона полягала на тому, що Москва наказала своїм наглядачам і відпоручникам за рахунок жахливого визиску українського населення відбудувати насамперед вугільну, машинобудівну і металургійну галузі промисловості, продукція яких призначалася для московського фронту та підприємств Московщини, хоч «старший брат» мав до диспозиції велику кількість промислових підприємств на Уралі, Далекому Сході, в Казахстані, які жодної шкоди від війни не зазнали і працювали на повну потужність. Москва «оцасливила» Україну і фінансовим бюджетом, призначивши на 1944 рік тільки 5,4 мільярда карбованців. Отож як багато! «Старшобратерська» матеріальна допомога була така: 4500 різних верстатів, 6 тис. авт, 7 турбін загальною потужністю 100 тис. кіловат, 30 тис. тонн металу, 450 тис. кубометрів лісу (на Донбас). «Щедро» допомогла Москва й українському сільському господарству. Йому москалі виділили (спеціально радгоспам — державним господарствам) 360 тис. голів худоби та 1610 тис. кубометрів лісу. Оце і все. Курям на сміх! Решту українці відбудовували тяжкою фізичною працею (жіночою і дитячою) під нагаями московських наглядачів, які сунули на Україну сараною. В січні-лютому 1943 року ЦК ВКП(б) спрямував на Україну 9 тис. комуністів-москалів, а на 1 грудня 1943 року із східних областей РСФСР прибуло на Україну ще 20 тис. московських відпоручників. На кінець 1945 року на Україні вже нараховувалося 320307 комуністів-наглядачів, що прибули з Московщини, як відпоручники окупанта. Протягом одного року (1944-1945) Москва загарбала на Україні 129 млн. пудів збіжжя. І це в той час, коли московські зверхники орали українські лани українськими жінками (коровами також!), а українське населення — селянство і робітництво вмирало від голоду.

Василь Томків

Космічні дослідження США та їхнє мілітарне значення

Науковці не часто сміються. Не часто вони дають прилюдно волю своїм почуванням, навіть коли їх затяжні зусилля, невдачні експерименти і здавалося б безнадійні і в додатку коштовні заходи увінчуються успіхом. Та коли це, згідно з світовою пресою сталося в лабораторіях науковців, відповідальних за космічну ракету Рейнджерс VII, то нема нам чого дивуватися. На вияв їх радості складаються численні причини. Подамо декілька найголовніших.

Минулися дні «малої науки», коли науковці найчастіше працювали «сольо». Кошти своїх експериментів несли вони самі, з великими, однак надіями, що все таки колись вдасться їм що-небудь відкрити, а навіть здобути нагороду Нобеля.

На це місце прийшла «велика», організована наука. Діють величезні лабораторії, а в них цілі армії науковців і спеціалістів. Кошти їх праць астрономічні, особливо тоді, коли вони zatrudнені на космічній програмі. Та ці кошти покриває держава.

У випадку США, слово «держава» — це не тільки президент, це також і члени Конгресу. Від них залежить у великій мірі, чи будуть кольтосальні витрати асигнуватися в безконечність. І то навіть тоді, коли користей з тих витрат може, навіть, не буде жодних.

Та хіба найголовнішою причиною є політично-престижева, а дальше мілітарна: **це одна космічна невдача була для США нестерпною.** Вона загрожувала б для США далекосяжними наслідками.

Бо замало твердити, що совєтська система зла. Що для її закріплення і вдержування були потрібні незрівняний терор і мільйони жертв. Замало твердити, що ця система була б, можливо, зазнала повного краху, коли б не кольтосальна матеріальна допомога США за час останньої війни. Це правда, що лідери цієї системи мусіли шляхом шпигунства, а тепер чимраз частіше за готівку набувати модерні інструменти, технічний виряд, машини, індустриальну продукцію, знання і техніку їх виробництва, а навіть збіжжя.

Бо фактом є, що людина сучасного не живе минулим. Фактом є, що хоч СССР в багатьох аспектах позаду, — **мілітарно СССР зрівнявся з США!** Подібно, як і США, СССР має в своїх арсеналах кольтосальне накопичення термоядерної зброї, тотальне ужиття якої обернуло б увесь світ на ядерну руїну.

КОШТИ «КОСМІЧНИХ» ПЕРЕГОНІВ

Зайвим буде на цьому місці розглядати детально кошти космічної програми, бо за браком фактичних даних,

У 35-річчя Архипастирської діяльності Високопресвященнішого Архiepіскопа Кир Івана БУЧКА, Апостольського Візитатора українців-католиків у Західній Європі радіємо, що волею Божою бодай один Владика найшовся поза межами большевицького режиму, щоб тут на чужині стати душовим оборонцем українського народу і рятівником українських скитальців, особливо кол. вояків 1 УД УНА перед насильною депортацією до СССР.

З нагоди Ювілею нашого Дорогого Архипастиря скитальців благасмо у Всевишнього, щоб дарив Високопресвященнішого Ювілята усіми своїми благами, крiпким здоров'ям та невсипущою енергією в Його історичній місії за перемогу Великої Правди.

Крайова Управа Б-ва 1 УД УНА
в Німеччині
Редколегія журналу «Вісті»

годі щонебудь твердити про СССР. Хрущов не зобов'язаний про це звітувати. Можна тільки здогадуватися, що ці кошти величезні. Коли йдеться про США, то вже видатки в зв'язку з запусками перших сателітів, були кольтосальні. З кожним роком вони застрашуюче зростають: що другий — подвоюються.

Космічною програмою, якої головною ціллю є — висадка на поверхні Місяця першого американського космонавта, керує спеціально покликана організація — НАСА (Нейшолен Аеронавтікс енд Спеіс Адміністрейшен). Це повинно бути здійснене вже в часі найближчих п'ятьох років, тому кошти такого шаленого поспіху — просто неймовірні. В 1970 р. на їх покриття будуть витрачатися максимум американських ресурсів.

Тому не диво, що ці заходи зустрічалися з гострою критикою. Вона була особливо галасливою, коли експериментальні спроби були невдачними. Виразниками її були не тільки речники опозиції. Також і серед демократичної партії, і в Конгресі були поважні експоненти ріжних поглядів, що брали під сумнів доцільність політики НАСА. Були такі, які вказували, що США використали б краще свої ресурси, коли б спрямували їх на піднесення життєвого рівня у відсталих країнах Азії, Африки чи Південної Америки. Можна б ці ресурси ужити для дослідів над хворобою рака, якій медична наука ще й досі не дає ради; або спрямувати їх на допомогу утікачам з-поза залізної заслони. Коли такі визначні політики, як напр., сенатор Фулбрайт з Аркансас вимагав зменшити проект Аполло на 10%, то інші називали асигнування мільйонів доларів на полет до Місяця — «люнатизмом». Все це свідчить, що найбільшою загрозою космічній програмі НАСА є внутрішня політика. Слід вказати, що, під час голосування за бюджет для НАСА — ледви 43 голоси були «за», — 38 голосували — «проти».

Ми далекі від того, щоб встрявати в це питання і спекулювати, що до потреби та доцільности для США змагатися з СССР в космічних перегонах. Треба ствердити, коли реалізовані орбітальні полати сателітів і космонавтів, за цими намаганнями і за цим поспіхом щось таки крилося. За фасадом нібито мирного, для знання і для науки «освоєння космосу» скривалися справжні мотиви як політичного, так і мілітарного характеру. І рівночасно, разом з ними, елемент страху. Були побоювання, коли б США залишили ініціативу совєтам і дозволили їм на повну монополію в космосі, їхня, т. зв. відплата зброя, в обличчі совєтської орбітальної зброї, страчала будь-яке значення. Бо значення орбітальної зброї було б офензивне, постійною загрозою, не дивлячись на те, чи вона б керувалася приладами, чи людьми.

Ось чому, коли з'явилися перші потужні ракети, супутники Землі та т. зв. «сателіти», секретар воєнного летунства США ще тому три роки остерігав: «... вороги свободи не сплять... Увесь вільний світ, а головно США, мусять подбати, щоб в працях над створенням середників для космічних полетів нас не випереджено... Бо коли це станеться, ціла наша Земля буде монополізована з космосу...»

Щоб здобути апробату Конгресу США на великі видатки програми космонавтики, навіть покійний президент США, Кеннеді, мусів вдаватися до неменше переконливих аргументів. В своїх промовах він не раз повторяв, що людство буде розцінювати США насамперед під кутом успіхів або невдач в космічних перегонах з СССР.

І хоч дехто доводив, що такі «перегони» вже програні, але з цього шляху щодо перегонів завертати пізно.

З 31-го липня 1964 р. ситуація радикально змінилася. Факт великого успіху ракетної системи Рейнджер означає дуже багато. Він свідчить, що науковці США не тільки відкрили таємниці конструкції велетенських ракет та їх оснащення потужною енергією. Факт докладного поцілу на віддалі чверть мільйона миль і першо-

рядних передавань на Землю радіо- і телефото-систем зробили великий крок вперед.

Тому слід сподіватися, що всяка опозиція всередині США до космічної програми НАСА стане більш толерантною.

часу та приземлення на віддалі всього 9 миль від запланованої цілі. Рейнджер VII розбився. Це справді унікальна докладність і дуже багатомовно демонструє здібність науковців США. Щодо спроб «приземлити» в передбаченій наперед місцевості наступні космічні роботи. Це здіб-

ТАБЛИЦЯ ЗАПУСКІВ КОСМІЧНИХ РАКЕТ ДЛЯ ДОСЛІДЖУВАНЬ МІСЯЦЯ

Дата запуску ракети	Назва	Країна	Вага (в англ. фунтах)	Результат:
2. 1. 59.	Лунник I	СССР	797	Поцілу не осянено. Ракета Місяць минула і пішла на орбіту навколо сонця.
12. 1. 59.	Лунник II	СССР	858	Поціл поблизу моря Ясноти. Лет тривав 33 і пів години.
4. 10. 59.	Лунник III	СССР	614	Ракета облетіла Місяць і сфотографувала ту частину поверхні, якої ніколи не спостерігали із Землі. Фото з віддалі коло 10.000 миль.
23. 8. 61.	Рейнджер I	США	675	Орієнтаційно-експериментальна спроба.
18. 11. 61.	Рейнджер II	США	700	Повторення. Обі спроби на Місяць спрямованими не були.
26. 1. 62.	Рейнджер III	США	727	Проминула місяць на віддалі 22000 миль.
23. 4. 62.	Рейнджер IV	США	730	Сигнальна система перестала функціонувати за дві години після запуску. Розбилася на другому боці Місяця.
18. 10. 62.	Рейнджер V	США	750	Ракета оминула Місяць на віддалі 450 миль. Система енергоживлення перестала функціонувати; можливо через пояс радіації.
2. 4. 63.	Лунник IV	СССР	понад 3000	Ракета оминула Місяць у віддалі 5.300 миль. Ніяких наукових інформацій.
31. 1. 64.	Рейнджер VI	США	804	Перфектне функціонування всієї технічної апаратури, за винятком фототелевізійної. Поціл в Спокійне Море.
28. 7. 64.	Рейнджер VII	США	806	Передано понад 4.000 фотографій аж до віддалі коло 1000 стіп (коло 300 метрів) висоти над поверхнею Місяця. Перфектний поціл в Море Хмар.

До цієї таблиці не включені перші постріли США з серії Піонер, які почалися 1958 р. Жоден з них не досягнув Місяця.

Не виключено також двох пострілів СССР у січні і лютому 1963 р., про які советські чинники не повідомили. Один з них літав навколо Землі приблизно 12 годин. Другий розірвався над Тихим Океаном.

Надзвичайно велика вага останнього Лунника IV, який запущено 2-го квітня 1963 р. свідчить, що совети намагалися приземлити на поверхні Місяця складну розвідувально-дослідчу лабораторію.

Таким чином, на підставі цієї таблиці спроб дослідження людина за весь час своєї історії закинула на поверхню Місяця чотири об'єкти: Лунник II, — 12. 1. 1959; Рейнджер IV, — 23. 4. 62; Рейнджер VI, — 31. 1. 64. та Рейнджер VII, — 28. 7. 1964.

СПЕКТАКУЛЯРНИЙ УСПІХ АМЕРИКАНСЬКИХ НАУКОВЦІВ

Досі карти поверхні Місяця склалися на підставі телескопних досліджень і їх вивчення, що тривають вже три і пів століття. На підставі цих дослідів ясніші місця поверхні Місяця названо пасмами гір, темніші площі — морями, а інші специфічні утворення — кратерами. Ці утворення людина могла спостерігати тільки з віддалі близько чверть мільйона миль.

Та протягом 13 хвилин, у п'ятницю, 31-го липня 1964 р. людство довідалося далеко більше, ніж за весь час своєї історії. Осягнуто справді спектакулярний успіх: завдяки прецизній апаратурі людина фотографувала поверхню постійного сателіта нашої Землі на віддалі лише 300 метрів!

Ракета Рейнджер, при допомозі якої осягнуто такого успіху, була сьомою пробою. Вистріляно її у вівторок, о год. 6.31 по-пол. (за брит. літн. часом) при допомозі двигунів ракетної системи Атлас. За три години пізніше Рейнджер нахилився траєкторією над Землею та через радіокоманду через 20 хвилин пізніше стала працювати енергія другої стадії — ракетна система Агена, цілком якої було відірватися від впливів сили тяжіння Землі і спрямувати Рейнджера в напрямі на Місяць. 17 годин пізніше Рейнджер дістав повторний наказ, який спрямував його до визначеної наперед цілі на поверхні Місяця. О год. 2.25 по пол. у п'ятницю, 31-го липня, після 68 годин лету, отже, з докладністю до кількох секунд розпланованого

наступні космічні роботи. Це здіб-

ність, яка не поступас докладного приземлення досвідченого парашутиста.

За 16 хвилин наперед свого розбиття на поверхні Місяця шість телекамер почали передачу повені фотографій на Землю. Кожна з камер діяла автоматично і самостійно. Остання серія фільмових кадрів була в процесі передавання, коли Рейнджер вже розбився і перестав функціонувати.

За цей час одержано понад 4.000 фотографій. Вони були зняті з висоти, насамперед, коло 1.100 миль і на них зображено площу розмірами приблизно півострова Криму, а закінчилися на віддалі коло 1.000 стіп (коло 300 метрів), з площею меншою, ніж половина футбольного грища!

Для незвичного ока, здобуті Рейнджером VII фотографії може й не мали надто драматичного вигляду. Та на них є зображення таких утворень на поверхні Місяця, які розмірами, напр., менші за автомашину, а цих наслідків навіть науковці не сподівалися. Згідно з їх твердженнями, Море Хмар було спеціально вибрано, як найбільш відповідне місце для майбутнього приземлення астронавта. Були однак, побоювання, що це поверхня може бути вкрита космічним порохом глибиною 30-40, а може й 1000 стіп. А це створювало б проблему: на такій поверхні астронавт міг би безслідно зникнути. Завдяки теперішнім відомостям, для таких побоювань нема підстав.

Рейнджер, — це під кожним оглядом, найбільша на цей час за своїми розмірами і наукова експедиція приладів на Місяць, на яку людство будь-коли здобулося. У її висліді, науковці здобули маси фактів. Веручи науково, вислід цієї експедиції дав матеріали, на вивчення яких треба кілька десятків літ.

Третя космічна ракета СССР, відома під назвою Лунник, вистрілення якої відбулося ще 4-го жовтня 1959 р., виконала не менш важливу місію. Траєкторія орбітного руху Лунника була дуже великих розмірів, близька до витягнуто-еліптичної, і, таким чином, обіймала не тільки Землю а й Місяць. Коли ракета знайшла на лінії Сонце — Місяць, зфотографовано вперше зворотну півкулю Місяця, якої із Землі ніколи не можна спостерігати. Це тому, що період обертання Місяця навколо своєї осі збігається з періодом його обертання навколо Землі.

Отже Лунник III був першим, який фотографував зворотну частину Місяця. Фотографування відбувалося з

висоти від 37.000 до 43.000 миль (коло 60.000 до 70.000 кілометрів) і тому не дало детальних даних про характеристику поверхні Місяця).

**ПЛЯНИ МАЙБУТНЬОГО: 1964-1966 — СЕРВЕЙОР;
1964-1967 — ДЖЕМІНІ; 1964-1970 — АПОЛЛЬО**

Праця і завдання Рейнджера мабуть вже виконані. Є правдоподібним, що кілька пострілів можуть бути спрямовані в інші місця поверхні Місяця. Та після тріумфальних успіхів Рейнджера, НАСА приступить до нових експериментів. З них на першому місці стоїть проєкт — Сервейор. Буде це робот — маса приладів вагою понад 2.500 фунтів. Він сяде на поверхню Місяця з дуже великою обережністю (зі швидкістю всього 5-10 миль на год., отже повільніше, ніж спад парашутиста) на те, щоб виконати ряд специфічних завдань. З них найбільш «амбітним» будуть досліди хемічного складу поверхні Місяця. Виконають їх спеціальні інструменти-автомати на борту Сервейора. Вони будуть вертати поверхню Місяця, втягати до нутра робота її фрагменти, де складний комплекс наукової апаратури проведе над ними хемічну аналізу. До програми аналізу буде включена також проба вогнем. Все це дасть в наслідках спектрограф основних елементів. Цілість програми буде фотографована мініатюрними телевізійними камерами під наглядом цілої групи обсерваторів — астрономів в наземних лабораторіях на віддалі чверть мільйона миль.

Під час лету на Місяць, Сервейор, подібно як і Рейнджер, повинен пересилати фільм поверхні Місяця. На його підставі буде відбудовуватися накерування ракети на найбільш безпечне орієнтаційне місце.

Сервейор буде оснащений пристроями для відбору радіокоманди із Землі та апаратурою для передачі телеметричної інформації. Вони включатимуть результати вимірів космічної радіації, сейсмографічних забурень всередині Місяця та методичну «атаку» його поверхні.

Важливим завданням Сервейора буде інструментальна спроба відкрити особливості та вартості сили місячної гравітації. Згідно з твердженнями науковців сила тяжіння на Місяці є тільки одною шостою порівняно з Землею. Людина могла б там рухати такі тягарі, яких на Землі не може навіть зрушити з місця.

Не менш важливим будуть точні виміри температури. А вона мусить бути дуже висока в вдень і низька вночі, особливо через відсутність атмосфери.

Все це дуже важливі проблеми, і, згідно плянів, відповідь на них повинна бути вже під кінець 1966 р.

Проєкт — «ДЖЕМІНІ» (близнюки), — це пляну лету космічної ракети під тою назвою, в якій буде людська залога двох астронавтів.

Перші два запуски цієї ракети будуть мати пробу апаратури; якщо все буде в порядку, третій матиме людську залогу. На борту Джеміні буде апаратура для дослідів ефектів космічної радіації та явищ невагомості в космосі. Для практичного експерименту один з астронавтів вийде з кабіни ракети під час її лету в космос. Для особистої безпеки він буде прив'язаний на кінці міцного нейлонового шнура. На поясі матиме прилад-збірник енергії ракетної пульсації, який дасть йому можливість руху і маневрування. Коли б шнур урвався, а енергія пульсації вичерпалася б, астронавт не врятується.

Під час четвертого лету Джеміні будуть інші далекоїдучі експериментування: спроби чи людина здібна дефінітивно розпізнати об'єкти в космосі; виміри і ефект радіації; відбудеться детермінативний удар двох об'єктів в космосі, аби побачити чи є загроза витворення подібного до блискавки електричного вибуху при такому ударі. Інші лети матимуть завдання досліджувати та вивчати особливості контурів, геологічну будову Землі та її атмосферні прояви. Згідно з плянами, проєкт Джеміні повинен дати велику кількість важливих практичних інформацій під кінець 1967 р.

Проте, монументальні завдання резервуються над плянами проєкту «АПОЛЛЬО». Це проєкт, головною ціллю

якого є вже перед кінцем 1970 р. спустити американсько-го астронавта на поверхню Місяця.

Праця, зв'язана з цим проєктом, кипить вже давно. Ведуться досліди над різними проблемами в державних лабораторіях. Над різними, потрібними для такої експедиції компонентами, ведуться експерименти. В гарячкових заходах беруть участь також і різні приватні американські комерційні підприємства, які плянують і продують різного роду контрольні, комунікаційні, телеметричні та інші автономнопрограмові пристрої. Плянуються спеціальні убрання для космонавтів, харчі і різні предмети персональних і наукових потреб.

Аполльо буде потужною конструкцією. Вона складатиметься з трьох компартаментів: ракетної або пульсивної секції, командного центру і невеликого космічного «човна».

В командному центрі перебуватиме обслуга у складі трьох астронавтів. Центр займе вигідну позицію в орбіті навколо Місяця і «приземлюватися» не буде. Це буде завданням космічного «човна». Він, з двома астронавтами на свій палубі причалить на поверхню Місяця і за першим разом побут цієї експедиції буде тривати довше як 24 години. Після цього, астронавти піднімуться на своєю «човні», долучаться до центру, що облітатиме місяць, на цьому їхня місія буде виконана. Вони повернуться на Землю. Очевидно, що їх завданням будуть у великій мірі залежати від здобутків знання і досвіду попередніх експедицій.

Нема сумніву, що, маючи таке складне призначення, Аполльо буде надзвичайно важкою конструкцією. Під цим оглядом американські науковці повні оптимізму: в перших місяцях цього року докрано пробного вистрілу ракети «Сатурн». Виявилось, що ця ракета може рушити у космос в кілька разів важчий тягар, ніж це було потрібне досі.

**ЯКА БУДЕ КОРИСТЬ З ЕКСПЕДИЦІЇ НА МІСЯЦЬ
ДЛЯ ЛЮДСТВА?**

Хоч як це не дивно, на світі є чимало скептиків, що ставлять таке питання. Ставлять вони його тоном іронії, бо знають, що на нього годі ще тепер відповісти.

Ніхто однак не сугерує, що на Місяці людина знайде якісь нові елементи, метали, фібри. Тимбільше годі твердити, що експедиція на Місяць принесе для людства відразу якийсь новий харч, так само і відкриття Америки не дало європейцям відразу на стіл картоплю.

Та наука посередньо вже користає. Винаходи нових джерел енергії, конструкція різного роду апаратури, автоматів, роботів, прецизних компонентів сильно збагатили технологію і науку. Мініатюрні радіоапарати і телевізійні камери напевно не були б сконструйовані, коли б програма космічних полетів не вимагала чимраз складніших систем.

Місяць може стати базою для дослідів Марса, інших планет і безкінцевого космічного простору, в якому є мільярди інших небесних тіл. Та найкращою відповіддю буде ствердження істини: Людині дано дар всенаяного прагнення і завжди нестримного бажання пізнати своє оточення. Коли б вона вмовила у себе, що їй нема вже що робити, за що змагатися і до чого стреміти, то це був би її кінець.

Є чимало таких, що вказують на «науковість» космічної програми, мовляв, для бомбардування противника термоядерними стрільними вистачить «Полярісів» та ін. балістичних стрілень.

Але ми ані хвилину не сумніваємося в тому, що наука скористала багато від кожного космічного лету. Чому ж тоді майже всі астронавти рекрутуються з військовиків? Хіба погрози, що «... ми можемо поцілити з космосу навіть муху на кожному місці земної кулі...» — мають щось спільного з наукою? Хіба мало було таких, що вважали таку цільність неможливою і радили ці погрози ігнорувати?

Тому таки добре, що не всі сприйняли ці погрози, як порожні фрази. Саме в цьому, десь глибоко, криється властиве значення космічних спроб.

Відповідь на ноту повноваженого представника УССР у Польщі

(Копія)

Продовження з числа 113

Чому представник У. С. С. Р. не зазначив, що мною розстріляно Командіра 70 бригади т. Александровича? А ось через що. Цей комуніст торішнього року знищив 9 сел в Ушицькім і Кам'янецькім повітах, за що отримав ордена Червоного Прапора від Троцького. За цей вчинок він був мною розстріляний. Розстріляний також нач. політичних курсів б. комбріг Ушаков. Розстріляний також нач. гарнізона м. Київ латиш Дік, котрого піймали ми в Ушицькім повіті, та чи не згадаєте всіх. Тут я зазначив кілька боїв. При документах є історія боїв, там зазначено, коли ми робили наскоки, коли нас налітали большевики. Є кілька наказів, які свідчать про організованість нашої діяльності. Є накази, друковані, до громадян Поділля, до єврейського населення, до інтелігенції, є відозви ріжного змісту і карикатури на Троцького і інших, з життя селян під пануванням окупантів на Україні і т. и.

В ноті зазначено, що поранено і забито скільки десятків мирних громадян-працівників економії і цукроварень, мешканців сел і містечок, особливо, євреїв. Все це ганебна брехня. Мирних громадян, навпаки, ми оберігали від грабунків «Летотрядів» і «контр-банд», які під нашим видом насилували єврейських жінок і українських, грабували населення до-щенту. Ні одного смертного присуду я і другі командири, а також партизанський суд, або контр-розвідка отрядів, не виносили, коли ми були не певні, що яка-небудь людина не стоїть на дорозі в наших політичних змаганнях. Я цінив людину по тому, який злочин і шкоду чинила вона тим, чи іншим робом, а не по тому, що він працівник економії чи мешканець села. Хоч будь він мешканець і печери, то я його розстрілюю, коли він активно йде проти повстанчого руху, шпигує, доносить на неповинних, а то й сам їздить з отрядом большевиків за нами. По «совхозах» і цукроварнях було взято скільки коней для повстанчих отрядів, бо грошей в нас не було, коли 1-2 повстанцям не хватало коней. Коли нам потрібна була велика кількість коней то робили напад на кінні большевицькі частини. Зазначено, «особливо євреїв». Ні, — це брехня. Самому останньому козакові ясно, що грабунками, різнею, неорганізованістю, бездисциплінованістю держави української не збудуєш і ніколи не добьєшся кращого життя для себе і для своїх бідних братів-українців. Населення єврейське цілком на нашій боці і нам допомагало боз нашого навіть бажання. 20 молодих жидків з м. Ялтушкова хотіли йти в партизанський отряд. Я не гадав, що представник, а тим паче, цілий уряд У. С. С. Р. може брехати і так ганебно. Знайдуться історичні дослідувачі повстанчого руху (можливо, вони є зараз на Україні), які безпристрасно розберуться в наших змаганнях і в дійсно кримінальних вчинках комуністів. Чи може стільки кримінальних злочинців? В с. Літинці розстріляно большевиками за допомогу повстанцям ц. р. в липні місяці — 25 селян, в селі Багринівцях вторік — 40 селян, цього року 11; в с. Лознах — 10, в с. Верб. Майдані — 7, в Сахнах — 7. Госполіт відділ заарештував з цих сел селян і селянок до 150 чоловік. Можливо, що й досі ці жертви сидять в Винниці в «чека». Потрібно зазначити, що ці жертви понесено в одній тільки Багринівській волості. А що робиться на просторах Поділля і Київщини?

В ноті до мене приплутують якогось Кирилська. Моїм помішником рахується сотник Н., який залишився для продовження праці на місці.

Далі скажу, що в ноті правда, а що брехня. За Яновське лісництво — брехня. Можливо там напали селяне, бо, буває, виникають непорозуміння між лісничими і лісниками з одного боку і селянами — з другого, через займанку худоби і великий штраф. Селяне проти заперету рубки ліса і т. и. Якого піймають, — штрафують за рубку ліса. Там ні я, ні хто інший з моїх козаків не був (не відповідаю за злодіїв, а їм лісництво під силу). За

лісника біля с. Горчичного — видумка. Їздило по Поділлю наших 8 кінних отрядів, за діяльність котрих я знав до дрібниць. В с. Успівцях був мій помішник сотник Н., який погодував 7 коней і 7 козаків, селяне радо прийняли повстанців, а співчуваючи комуністам сотрудник, який за донесення отримує пайок комуністичний, написав «донесення» до «Летотряду» з проханням їхати і рятувати село, бо бандити «грабують». Політ-біуро або особий відділ мусить мати такого секретного співробітника в кожному селі. Де його немає, то нарочно заарештовується який-небудь селянин, його страхають розстрілом а після випускають «сексотом» і видають спеціальний полотняний документ. Т. представник описав тільки діяльність сотн. Н., коли він, їдучи з 7 козаками, контролював роботу загонів. В Макові ним нікого не розстріляно. Мною був даний наказ конфіскувати совітські гроші, як державне добро ворога, для потреб отрядів. Дякуючи налогу, яким обложили селян большевики, селянство відчувало потребу в «мільонах» — тоді ми платили за їжу собі і коням «мільонами», а то й так роздавали селянам. Немає нічого дивного, що ми різали дроти. Бували менги, коли такого-то дня, в стільки то годин всі 8 отрядів, де б вони не були, мусіли різати дроти, руйнувати і т. и. Ніяких кооперативів на Україні, а є «райфілії» Народнього Комісаріяту продовольствія і воєнні продовольчі снабження (военпроднаб). Райфілії вимінують, мануфактуру в селян за хліб і відпроваджують в Росію. За гроші там нічого неможливо дістати. Райфілії «Наркомпрода», военпродснаби, «Совхози» і заводи є комуністичні російські установи, а не приватно- власницькі. Власників немає — все переводиться на грабницьку комуну, все є добро держави. Селяне дають свою робочу силу, а продукти труда забирає держава, заставляючи голодувати мільони селян-українців. Кожну хвилину з нас любий був готовий вмерти за самостійну Народно Республіку, ніхто з нас не думав багатіти і робити з повстання крамницю для наживи. Де я, чи мій козак подіне майно? Я не мав де голови прихилити, моя родина розстріляна була 2 роки (4 душі з моєї сім'ї). Кожному мойому козакові розстріляли, як не батька, то матір, то брата, то сестру. Кого з родини не піймали, то ловлять і гноять по підвалах «чека» і розстрілюють. Весь український нарід говорю моїми словами, всі серця бьються у унісон моему, і ми всі ждемо, падаючи в боротьбі, рятунку від цілого світу. Нас доля викинула тимчасово сюди, і тут нас найшли червоні вампіри і думають чесне імя сучасного українського повстанця заплямувати. От же і кажу, кожному з нас розстріляно кого-небудь близького, рідного, сім'я без притулку, господарство зруйноване — чи піде козак грабити, де він його діне? По 1-2 роки є козакі. що не бачились з родиною. У мене є козак. Два роки вже зі мною. За його повстанчу діяльність большевики в серпні 1921 р. застрілили його брата Давида, цього року піймали сестру, питаючи за Ониськом, катували її, насилували, живою засипали в ямку, яку вона сама викопала. Вона нічого не казала, бо нічого не знала і забрали її до губчека, де розстріляли. За що? Є козак Гриць Осадчук з 19 року в повстанні: йому за нього розстріляли сестру і старого батька. В с. Літинці 4 брати Антоноуки в повстанні з 19 року. Торішнього року в серпні їхнього батька Гриця Антоноука, питаючи за синів, мучили: подрізували вуха, носа, очі викололи, по суставам розбирали руки, обрізали губи, язика вирізали і шаблоюкою в горло закололи, вивезли за село і задоптали в болото і наказали неховати мученика. Коли виїхали кати, все село почало голосити, але боялось ховати. Тоді прийшли сини, збили домовину в своєму садку і там сховали мученика за Україну без попа і без хреста. Таких випадків мільони. Сльози навертаються, коли пишеш і пригадуєш все. В кожного з нас накіпіло на душі; за грабу-

нок ні один повстанець не думає. Бралось тільки те з державних установ, які назвав попереду, що було потрібно для організації і для життя отрядів. Кожний знав, що за ганебний вчинок буде розстріляний партизанським судом, за всім стежила к.-р. отрядів. І зараз по ту сторону іде по старому плану. Занадто погані інформації подає представник У.С.С.Р.Ф. Мною і підлеглими мені ватажками за 2 роки розстріляно до 1000 комуністів, а можливо й більше. Знищено більше 60 комячек, без конфіскації їхнього майна. Як би ми і бажали грабити, то не мали де його дівати. Возиться з майном не було змоги і не було часу, бо цілий час бої з червоними кінними отрядами на Київщині і Поділлію і з дівізіями піхоти 24, 45 і 44. Не було майже дня, щоб хто-небудь з нас, ватажків отрядів, не мав бою. В великих і малих боях знищено по наших підрахунках нашими загальними силами до 2677 красноармійців, ранено до 2000. Знищено «секретних ответственных сотрудників» (хто б він не був з націон. боку і соціального стану) до 200 на терені Київщини (за горішній рік) і на Поділлію ц. р. Шпиків губчека, політ-бюро повітових особих відділів військових частин за 2 роки чоловік 450.

Чому в ноті не зазначено бою в Нотаченському лісі з 3 полками I червонокозач. кінної дівізії? Там сам командир дівізії керував ходом бою. Ми вивели з строю 85 кіннотчиків і забито 70 коней, до яких підкралась моя сотня, коли вони були при коноводах. Це було в перших числах серпня. Чому не зазначено, що нами заняті були: м. м. Зіньків, Воньковці, Осламів, де перебиті комуністи в числі 15-18 душ і знищені волосні і містечкові ісполкоми. Чому не зазначено, що в Камянецькiм повіті знищено 5 волостей, розстріляні «военкоми», попалені всі папери, розстріляні комуністи, які мались на списку з певних джерел.

Не 5, а 3 серпня я зі Штабом групи захопив м. Бар, де було до 500 большевиків. В околицях стояли 1 і 2 червоні кінні полки. Всі в паниці втікли на Літин. Зруйновано було телефонну і телеграфну станції, спалено виконком і комсомол, розбито політ-бюро, розстріляно 7 комуністів-чекістів, документи деяких з них здані поручнику Н. для Генер. Штабу; погром — брехня, крамниць і складів ніхто не чіпав, на цукроварні взято в обмін 1 коня і більш нічого. На винокурнім заводі взяли 1 бочку спирту, а решту розілляли, хотіли спирт спалити, але була загроза для будинків, в яких жили робітники. За Ялтушківську цукроварню — брехня. Там я був, але в перших числах травня. Село Багринівці має волость. Активність волосної комячейки (30 душ) була дуже велика. Я порішив їх покарати. На Багринівці я їхав через Лознянський завод, нічого не грабив, а порубав 2 китайців, які згвалтовували жінок сахнівських повстанців і грабували селян. В м. Верхівці сотник Н. розстріляв 3 комуністів, сотрудників Жмеринського політ-бюро. Відносно жидів ганебна брехня. Н. було розстріляно скілька латишів-комуністів; нач. уголовного розіску Ущицького повіту т. Дікій, командант м. Ущиці Белий, його поміщик і один чекіст Ущицького політ-бюро і т. п. комуністи на відповідних совітських посадах. Не 4, а 7 серпня я з 60 кіннотчиками, Команді I-ої повст. бригади Г. кіннотчиків і командир окремої повст. бригади Х. зайняли м. Летичів. Большевики після стрілянини розбіглися. Поруйнували телефон і телеграф, як державну ворожу цілість. Кооперативів, як я зазначив, нема. Крамниць ніхто не чіпав. Тільки забрали мануфактуру і черевки в «Военпродснабі». В «Наркопродна-ської» філії нічого, окрім зажигалок і сірників, не було, бо все вивезено було в м. Деражню на станцію, де майно і комуністи були (і зараз є під прикриттям бронепотяга «Коршун», або «Красний Ураган» або «Красноармеец»). Ці 3 броневики і тепер курсують в районі Жмеринка-Проскурів, охороняючи шлях од нападу повстанців. Були спалені всі документи і книги в державних совітських установах, особливо дісталось політ-бюро і виконавчому комітету. З в'язниці випустили по списку політичних — вчителів, вчительок, заложників і обвинувачених в «бан-

дитизмі» — в повстанчому рухові — випустили до 40 чоловік. На всю в'язницю був 1 злодій, який грабив селян (б. червоноармієць). На очах всіх в'язнів він по приговору повстанчого суду розстріляний, як приклад, для агітації. Міст, правда, по стратегічно-тактичним причинам був спалений. За Барську Дуку брехня. Туди був посланий отряд в 40 козаків, в половині червня, спалили волостний виконком — всі папери було знищено, 4 комуністи розстріляно. Багринівська волость спалена з будинком, як гніздо міцної (30 душ) комячейки. З них 7 розстріляно, в те число попав і Командант м. Винниці — ярий комунар і відомий на цілу округу комуніст Люба, кривий на ногу. Обороняючись, він ранив з пістоля мого козака Гриця Сахнівського.

Після Летичева я поїхав не на Барську Дуку, а в Винницький повіт, в Пиківську волость. Г. поїав в Камянецький повіт, а Х. в Староконстантинівський. Мій поміщик Н. з метою контролю поїхав до Командира 2 бригади поручника Л. в Могилівський повіт і в Жмеринський до Л. комбрига 3 і до Н. в ямпільський повіт передав накази і відозви Командіру окремої бригади Л. в Ольгопільському повіті. Села Підлісного Мукарова нема. Ніхто там з підлеглих мені козаків не був. Село Камінна Горка є в Винницькiм повіті Калинівської волости. Там після бою з большевиками на Капоровім Яру був 20-го серпня, повечеряли козаки і поїхали. Камінна Горка — сільце невеличке, докола ліс, і харчового складу там не було і бути не може, хіба вовків годувати: комуністи про людей не турбуються, навпаки, вони трупом бідних українців в нашiм районі нагодували не одну тисячу собак і круків.

20 серпня всі отряди були в районі Вовковицецьких хуторів, очікуючи прибуття представників з повстанчої організації м. Києва до 25 серпня включно. За той час комуністи оточили цілий район навколо хуторів 1 кінним корпусом і 24 пішою Сам. залізн. дівізією (на всіх місцях і переправах заслони з кулеметами). Бій не на життя, а на смерть, тягся 26 серпня з 7 год. ранку цілий день. Моїх козаків вбито 4 і ранено 1. У большевиків до 100 душ утерті. Коні були захоплені, але не на фільварку (в 5 верстах на схід від Бару фільварку нема, вже по цьому видно правду), а в с. Гришках вночі на 26 серпня, коні належали «Летотряду» т. Каші з I-ї дівізії, але коней взято не 5, а 25. Були на схід від Бару і раптом того самого дня спинились під м. Салобківцями на 65 верств. Пробували робити наскок, нас одбило 8 Солобківських міліціонерів, які набрані з дезертирів, і так раді комуністам, як я — чи не ганебна брехня т. повноваженого представника Українсько-Російської Соц-Сов. Республіки! В ноті брехня і за єврея з Ялтушкова і за коні з якогось фіктивного фільварку і за м. Салобківці. В той час нам було не до того: 26 серпня цілий день бій, 27 погоня за ними 1-го, 2-го черв. козач. полків і 24 кавал., 28 цілий день бій в Могилів под. Ніччю на 30 серпня думали перейти за залізницю на північ, але всі переправи було занято, і ми днювали в районі Деражні, нас знайшли, і ми двинулись в Зіньковецький ліс. 31 серпня двигались без наскоків (коні заморені) за кордон. В ноті зазначено, що 2 вересня банда наскочила на Левадську цукроварню, це не я, а можливо, мій який-небудь другий отряд. Кордон я переходив не в 6 годин по полудні, а, як відомо, в 6 годин ранку я був на польськiм терені. Не міг я від Левади замореними кіннями в 6 год. пополудні (2. вересня) перейти кордон. Що торкається кордонної «української» (українці в ярмулах Псковської губ.) охорони, то ми її під час обстрілу повбивали. Під наші кулі попали комуністи «Погранчека». Що наведені в ноті факти ні в якій мірі не вичерпують тяжких втрат, понесених україно-російською комуністично-грабіжницькою республікою, то це зазначив я в своїй відповіді. Ніби можна пригадати, чи списати всі факти, все те, що зроблено і що робиться моїм поміщиком зараз на Україні з залишеними повстанчими загонами? Там була, і є боротьба, і буде, і то не поодиноких осіб, а цілого українського народу з ненавистною йому комуністичною, а в дійности окупантською та

З ЖИТТЯ КОЛ. УКРАЇНСЬКИХ ВОЯКІВ У СВІТІ

20-РІЧЧЯ І УД УНА В СУДБУРІ

*Москва лютує в Україні,
Руйнує, палить все кругом,
Вмирають діти на руїні,
Сумує Київ над Дніпром.*

Лицем перед історією стало до іспиту українське молоде покоління, виховане на традиціях Визвольних змагань. Молодь разом з своїми батьками, — учасниками визвольних змагань, вибрала без вагання шлях збройної боротьби з відвічним ворогом Москвою. Один із проявів прямування державницьким шляхом було створення військових формацій: УПА, а пізніше 1-ої УД-УНА. Молодь не завагалася в 2-ій світовій війні взяти від тимчасового окупанта зброю, щоб навчитися модерного вишколу і в слушний час стати до боротьби за визволення України від усіх наїздників.

20 років тому тисячі української молоді прощали своїх рідних, рідні села й міста України та наповняли вишкільні табори. По короткому і твердому вишколі дивізія схрестила свою зброю із московською партизанкою, а пізніше під Бродами і на інших фронтних відтинках.

Не судилося нашій Дивізії як раніше УСС, зі зброєю в руках, визволити Україну. Тяжка доля судилася нашим дивізійникам, а це довгий побут у полоні, а пізніше боротьба за тяжкий скитальчий хліб.

У вільному світі проживаючі дивізійники гідно відсвяткували 20-річчя створення нашої дивізії. Приємно відмітити, що Станиця Б-ва кол. вояків 1-ої УД-УНА в Судбурах (Канада) врочисто і гідно відсвяткувала 20-річчя постання нашої дивізії.

Дня 17. 10 1963 р. відправлено Богослужби в наміренні українського народу і поминальні панахиди за поляглих на полі бою дивізійників в обох українських церквах у

Судбурах. Тиждень пізніше Станиця влаштувала великий святочний бенкет і забаву з тої ж нагоди в просторій залі УНО.

О год. 19-ій голова Ділового комітету сотн. Р. Балицький відкрив бенкет вступним словом. Заля по береги була заповнена українським громадянством. Товстмайстер бенкету п. М. Коціловський попросив Всеч. о. УГПЦ Т. Славченка прочитати молитву і поблагословити Божі дари, розложені на столах. Після бенкетової вечері, проходили точка за точкою програми. Привітання зложили представники українських релігійних і національних організацій міста Судбури, як також запрошені гості з Торонта, п. полк. П. Силенко і п. сотн. С. Гуляк.

Головним бесідником на бенкеті був достойний гість полк. П. Силенко, який є почесним головою КУ Б-ва. Від місцевих організацій зложили привітання: о. Т. Прийма, парох із Коністон від УКЦ, як також і голова КУК, о. Т. Славченко від УГПЦ, від УНО — п. Г. Калистий, від ЛВУ — п. Рекуляк, БУК — п. Л. Дукаль, СУМ-у — п. М. Коціловський. При тому треба відмітити, що юнаки українських молодечих організацій — СУМ і УНО прекарно вив'язалися із своїх завдань під час обслуги гостей.

Закінчення бенкету довершив Всеч. о. Т. Прийма молитвою.

Друга частина святкування почалася великою забавою о год. 21-ій в тій же залі при звуках добірної місцевої оркестри, яка гарно забавляла публіку.

Мимоволі насувалися думки про Рідний край, коли то ми вдома по наших містах і селах також забавлялися. Згадувалися наші могутні здвиги «Просвіти», «Соколів», «Лугів», про наші фестини чи забави, де так само ми бавилися, як і тепер.

Святкування і бенкет залишився в пам'яті всій нашій

ВІДПОВІДЬ НА НОТУ ПОВНОВАЖЕНОГО ПРЕДСТАВНИКА УГССР У ПОЛЬЩІ

грабницькою владою чужинців. Народ наш розуміє себе і своїх борців, бо ми — народ, а народ — ми. Большевики це також розуміють і нещадно тероризують українців. Беруть заложників. Наприклад, за те, що піймають в селі повстанця, якого село не хотіло видати, або не знало, що він є в селі, — на місці розстріляють 2 заложників за 1 повстанця, а решта обкладається штрафом 200 пудів з заложника. За ватажка. в пять разів більше, згідно інструкції приказа К.В.О. ч. 2. Вище я зазначав відношення до родини повстанців, — чекісти і особісти залюбки їздять боротись з «бандитизмом» до сім'ї повстанця. Не помилюють: ні матері, ні сестри, ні дружини; згвалтують, пограбують, а кого захочуть, розстріляють на місці, що часто і роблять. Всіх селян без винятку рахують бандитами. Ніби так борються з кримінальними злочинцями? Ні, тут не те, і в нашій особі, і в нашій роботі, вони відчують загрозу своєму існуванню, через те йшли на все, щоби знищити ватажка. Скільки їх коштує душа золотом за Артема, Лиха, Заболотного, Богатиренка, Орлика, Карого і інших командирів повстанчеських частин! Невже це уголовні злочинці? Чого одні гинуть в боротьбі (солитус), а народжуються другі? Видно, повноважений брехун У.С.С.Р. навчився брехати на нашій Батьківщині і тут бреше, та самі ж комуністи по той бік що кажуть? Бувший комбриг Богунської бригади т. Атілло в балачці до комуністів сказав: «Что ни говорите, а Лольчевській ідейний українській націоналіст, я слезу за его действиями і віжу его. Тоже самое могу сказать і относительно его офицеров». І, в дійсності, — у мене при Штабі було чоловік 15 з університетською освітою, було чимало і з середньою. Як би я бажав грабувати, не ризикувавши собою, то в 2-3-х спритніших козаків жив би дуже славно, поки не забили б самі селяне. Ні, куди не верти, а уголовні злочинці не будуть їздити загонами по 100-150 чоловік на конях: з кулеметними тачанками, або зімуть, як я, з

козаками. Комуністи ж дають амністію? Чому з нас ніхто не пішов і не піде на амністію, а, навпаки, частина пішла за кордон на інтернацію, а інші загони продовжують боротьбу з ворогом. Ніби винесли б криміналісти стільки років боротьби? Кожен комуніст це знає. Видно, в душі кожного із нас горить вогонь кохання до рідного краю, і ненависть до ворогів його — головні імпульси, керуючі нашими ділами. Історія нашого повстанчого руху на Поділлі і Київщині за минулий і біжучий рік є ціла Одисея. «Т. представник» У.С.С.Р.Ф.Р. зазначив деякі факти, і ті неправдиві, намагаючись надати мої повстанчій праці уголовну окраску. Дарма. Моя совість чиста перед чесною святою боротьбою за краще майбутнє героїчного українського народу. Я знав, що все мине, все помре, а погана слава залишиться.

Від повстанчої діяльності втратила комуністична республіка і падали жертвою її громадяне. Так, скажу, що знищені занадто дорогі для комуністичної держави громадяне-комуністи, тільки в скільки тисяч разів більше, як зазначено в ноті, і, кажу, що ті, «громадяне» за кров, руїну, муки і сльози мого народу будуть нищитись мною, поки битиметься у моїх грудях серце, поки не засяє мій рай — УКРАЇНА.

В ноті зазначено, що територія другої держави, а тим більше заприяненої, не може дати захисту злочинцям. Що до карних злочинців, то так, але непотрібно рівняти мухи зі слоном. Відносно ж «приязні» большевиків до Польщі, в мене були докази, які захоплені нами в Штабі 1 дивізії червоного козацтва, як, наприклад, ділокаці я польських і румунських частин проти сектора першого черв. кінного корпусу, і інші документи, виявляючі справжню приязнь большевиків до поляків. Закінчаючи, всього тут неможливо описати за скільки годин. Документи з мого Штабу освітлюють правду, а вся правда написана кров'ю, на широких ланах України.

Сотник Гальчевський (Орел). 30. вересня 1922. р.

судбурській громаді. Станиця гідно і святочно сповнила свій обов'язок, що в далекій Канаді не забула про 20-річчя створення нашої дивізії.

Г. С.

ЮВІЛЕЙНІ СВЯТКУВАННЯ 20-РІЧЧЯ І УД УНА В ЕДМОНТОНІ

Минулого року, з нагоди 20-річчя створення І-ої Української Дивізії УНА, по різних країнах світу, де проживають колишні дивізійники, відбуваються менш чи більш величаві святкування. Відбулося таке святкування і в Едмонтоні, Алберта (Канада), де є Станиця Братства колишніх вояків І-ої Української Дивізії УНА.

12 і 13 жовтня 1963 р., старанням місцевої Станиці, в Едмонтоні відбулася зустріч дивізійників західної Канади з приводу 20-річчя створення І-ої Дивізії УНА. В ювілейних святкуваннях взяв особисту участь головнокомандуючий УНА, ген-штабу генерал-полковник Павло Шандрук.

Ген. Павло Шандрук приїхав до Едмонтону ще в п'ятницю 11. жовтня, а ввечері був гостем Управи Станиці. За споминами і дружніми вояцькими розмовами члени Управи перебули з достойним гостем до пізньої ночі.

Зустріч з членством Станиці Едмонтону й Калгарі та представником з Ванкуверу Б. К. відбулася в суботу, 12 жовтня при участі понад 100 дивізійників. Генерала вітали о. д-р Є. Камінський від Станиці Братства Едмонтону, який був теж і господарем зустрічі. Він також звітував і про працю Станиці та підкреслив і мету зустрічі. З черги достойного гостя вітали: Д. Гомонів — від Станиці Калгарі та В. Давидяк — від Ванкуверу. Представником з Вінніпегу був Третяк. Учасників зустрічі привітав також О. Климкович від УСС-ів. У своїм слові генерал П. Шандрук висловив свою радість, що він може бути між своїми бувшими вояками та разом з ними святкувати 20-річчя постанови Дивізії. Він також говорив про значення прапору, який був посвячений слідуєного дня для Станиці Братства в Едмонтоні.

Генерал П. Шандрук був теж гостем на забаві дивізійників і запрошених гостей, що відбулася в суботу ввечері, при участі понад 600 осіб.

У неділю, 12 жовтня, в катедральній церкві св. свящ. Йосафата, начальній капелан Дивізії, о. мітрат В. Лаба відслужив св. Літургію в сослуженні священиків, дивізійників, о. Л. Сивенького і о. д-р Є. Камінського, і виголосив зворушливу проповідь. По св. Літургії відслужено панахиду за упокій всіх упавших дивізійників, які в боротьбі за рідну справу поклали свої голови. По панахиді відбулося посвячення прапора для Станиці Братства, що його довершив о. мітрат Лаба. Хорунжими були: М. Блавацький, М. Кучер і Я. Бабій. Кумами — відпоручники Української Стрілецької Громади в Едмонтоні, Братства УСС, Братства дивізійників з Калгарі, Вінніпегу і Ванкуверу. З цієї нагоди куми і громадянство склали досить поважні пожертви і вписали свої імена до пропам'ятної книги. Церемонія відбулася в залі біля церкви. Понад сотня членів стояла під час св. Літургії і панахиди посередині церкви, позаду прапорів Станиці Едмонтону і Калгарі. Під час панахиди співав хор УНД-му яким дирижував п. М. Свистун.

Закінченням ювілейних святкувань був бенкет в неділю 12 жовтня, в якому взяло участь 280 осіб. Бенкет розпочато молитвою. Господарем бенкету був П. Саварин. Він представив головний стіл, а зокрема достойного гостя ген. П. Шандрука. До учасників бенкету промовляли о. полковник мітрат В. Лаба і ген. П. Шандрук, перший про те, що на дивізійниках далі лежить обов'язок їхньої вояцької присяги, а другий — про вояцьку мораль Дивізії.

Генерал П. Шандрук зокрема звернув увагу на те, що цим разом не було так, як колись в нашій історії, — «хай твоя голова за наші голови» і на те, що він від початку до кінця мав повне довіря старшин і стрільців дивізії. Д-р М. Росляк говорив про те, як творилася Дивізія, а д-р М. Снігурович зложив привіт від складових

організацій КУК. Чимало писемних привітів склали різні організації, що їх відчитав господар: від ген. хор. Крата М., від УСТ, від УСС, від СУМ-у, ЛВУ, Пласту, від провінційного Секретаря А. Головача, від хор. УГА кол. судді Т. Мацькова, від МУН, НТШ, від майора Липовецького, від Головної Управи Братства в США, від Крайової Управи в Торонто та інші.

В час бенкету господар подав до відома, що найвищими воєнними хрестами заслуги нагороджені були о. полковник мітрат В. Лаба, майор Ковальський і Д. Гомонів і В. Різник. Учасники нагородили їх рясними оплесками.

Під кінець бенкету хвилиною мовчанки учасники віддали поклін поляглим членам дивізії і згадали тих, які були ранені, помандрували з УПА на Сибір або осиротили жінок і дітей.

Велика участь у святкуваннях дивізійників і громадянства в Едмонтоні доказав, що ідеали, за які вони боролися, дорогі нам і досі, що дивізійники, хоча не в рідних одностроях, але за рідну справу боролися, бо без боротьби нема волі. Присутність братніх вояцьких організацій доказала силу побратимства зброї, бо другі, як казала Леся Українка, не могли «осторінь стояти» і споглядати, як «плеться братня кров».

Дивізійники були готові до боротьби і зі зброєю в руках виявили свою любов до України, як колись УСС-и, звані тепер «лицарями червоної калини». І тому колись дивізійників можливо назвуть «лицарями золотого лева», підуть їхніми слідами, наслідуючі українські вояцькі традиції, а згодом здобудуть Україні волю!

П. С.

РІК ПРАЦІ БРАТСТВА ДИВІЗІЙНИКІВ В ЕДМОНТОНІ

У наділю, 23 лютого ц. р., Станиця Братства колишніх вояків І-ої дивізії УНА в Едмонтоні відбула свої звичайні річні загальні збори в залі УНД-у. Відкриваючи збори, голова Станиці о. Є. Камінський провів молитву та привітав усіх присутніх членів. Вибрана президія зборів, інж. Ю. Чорнодолю — голова, М. Блавацький — секретар, проводила даліше діловими нарадами загальних зборів.

Зі звітами за цілорічну працю Станиці й Управи Братства виступили: М. Кучер — секретар, Я. Цвікілевич — касір, о. Є. Камінський — голова, інж. Ю. Чорнодоля за Контрольну Комісію. Короткі військові звіти уступаючої управи подали вичерпний перегляд цілорічної діяльності Станиці та управи Братства. Станиця Братства в Едмонтоні нараховує 80 членів. Управа Станиці відбула 11 засідань. З проведеної праці слід відмітити вдалу Зустріч дивізійників західної Канади з приводу 20-річчя створення І-ої дивізії УНА.

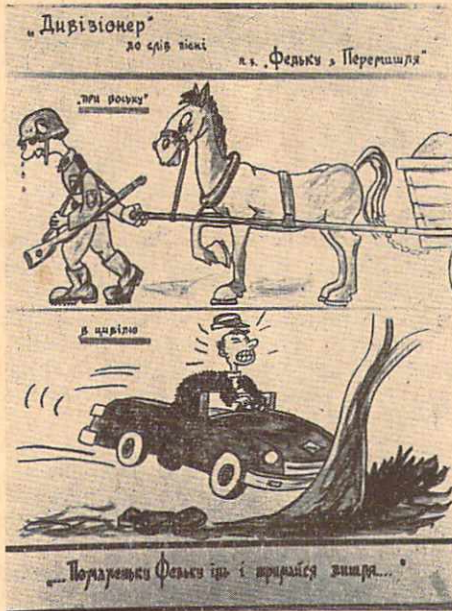
Завдяки ініціативи управи, Станиці, у порозумінні з Крайовою Управою Братства колишніх вояків І-ої дивізії УНА, поробила задалегідь старання, щоб з приводу 20-річчя постанови дивізії відбули Зустріч дивізійників Західної Канади, яка відбулася 12 і 13 жовтня в Едмонтоні. Ювілейні святкування звеличав своєю присутністю ген. штабу генерал-полковник Павло Шандрук, який на запрошення управи Станиці Братства в Едмонтоні приїхав з Трентону США, на зустріч. В зустрічі взяли участь представники Станиці Братства з Вінніпегу, Ман., Ванкуверу Б. К., велике число членів Станиці в Калгарах та представники Українських Січових Стрільців і Української Стрілецької Громади з Едмонтону.

По діловій дискусії та уділенні абсолюторії уступаючій управі, обрано нову управу Станиці Братства на 1964-65 рік у такому складі: В. Мацьків — голова, М. Блавацький — заступник голови, М. Кучер — секретар, Я. Цвікілевич — касір, М. Свистун — організаційний референт, Я. Бабій і М. Зубрицький — заступники організаційного референта, Б. Небожук — кольпортер, Д. Радьо, Р. Дринич-Р. Чучман, П. Саварин, П. Войко і С. Максимюк — члени управи. До Контрольної Комісії вибрані: о. Є. Камінський, М. Павлеса і Ю. Чорнодоля.

По обговоренні деяких актуальних справ та закличних побажань, закінчено молитвою загальні збори Станіці Братства колишніх вояків I-ої дивізії УНА в Едмонтоні.

ВРАЖЕННЯ З ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ ДИВІЗІЙНИКІВ У ЧІКАГО

28-го березня 1964 р. відбулися річні загальні збори чикагської станіці Братства 1 УД УНА. Тому що в цьому році приходить 20-річчя бою під Бродами, то управа станіці організувала ці збори зі святочним обходом. Крім членів Братства, на зборах взяли участь запрошені почесні гості: голова КУ Б-ва побр. І. Чмола та голови міс-

цевих комбатантських організацій — голова Міжкомбатантського Комітету, він же голова Т-ва к. вояків УПА, інж. Ст. Голяш, голова станіці Братства УСС-ів інж. Ант. Артимович, голова відділу ОбВУА побр. проф. Б. Заплітний і курінний Братства Карпатських Січовиків інж. Ант. Кущинський. Зборами провадив чітко і з щирим вкладом ідейности побр. Л. Рихтицький при секретарі побр. М. Маркевича.

Це були збори зі звичайним кожнорічним порядком денним, з формальними звітами про діяльність керівних органів за минулу каденцію. Але вони мали кілька моментів, що особливо додатньо характеризували цю ветеранську організацію ще «недавньої війни».

Велика зала зборів була виповнена членством вщерть, що вказує на активне заінтересування членів життям свого об'єднання.

До зборів допускались тільки члени, що мали вирівняні членські вкладки. Їх при вході декоровано синіми стяжками з написом: «Братство 1 УД УНА — станіца Чікаго 1944-1964. 11 загальні збори у 20-річчя бою під Бродами». Подібну відзнаку діставали почесні гості і члени управи лише на жовто-золотавій стяжці. Тому перед скарбником, що вмістився при входних дверях перед зборами стояла ціла черга побратимів, щоб платити свої залеглости. Це вказувало на певну дисципліну, якої не кожна організація може так похвалитися.

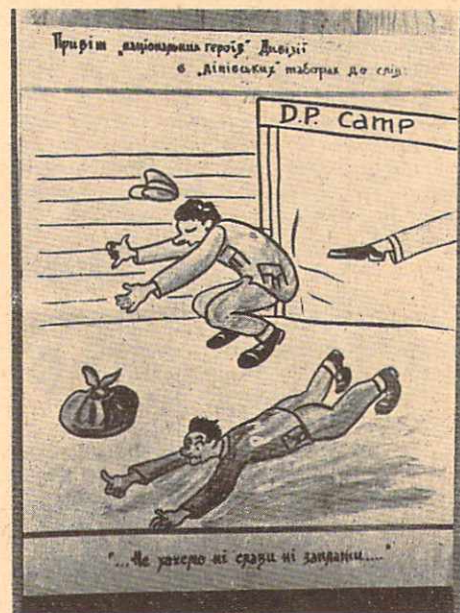
Звіти уступаючих керівних органів і їхніх поодиноких функціонерів подавано просто взірцево по військовому. Це були короткі рапорти, що містилися на одній сторінці листа, хоч і представляли широку й успішну діяльність дотичної галузі точно й вичерпуюче. Контрольна Комісія предсідник зборів і одночасно всі учасники зборів висловили кількакратно щире признання й подяку за видатну жертвенну працю управи станіці, а особливо її голові Б. Кашубі. Всім були ясні їхні заслуги і тому звіти з чинности управи не викликали ні запитів ні жадної дискусії.

Вибори нових керівних органів видко, що було докладно наперед підготовлено «комісією-маткою» і пройшли зразково для добре зорганізованого товариства. Однодушно й одногосно до нової управи було обрано: Степан Стрільчук — голова, Богдан Кашуба — 1-ий заступник, Роман Ременюк — 2-й заступник, Михайло Дрогомирецький 1-й секретар, Михайло Харів — 2-й секретар, Степан Тринога — зв'язковий середний південь, Григорій Дронь — зв'язковий далекий південь, Мирослав Павлюк — організаційний реф., О. Ковальська — жіноча реф., Богдан Гана і Дмитро Михайлишин — імпровізовані референти, Михайло Свачій — реф. сус. Опіки, Марко Марчук — скарбник. **Вільні члени:** Евстахій Ільницький, Зенон Мандибур, Софрон Вортник, Василь Чорняк, Роман Лазурко, Юліан Чорній, д-р Роман Ковальський, Михайло Воробець. **Контрольна Комісія:** побр. Р. Припхан, Т. Чурма і д-р О. Фаріон.

Цікаво, що в станіці не існує свій побратимський суд, що вказує на добрий стан внутрішнього життя організації.

Але ясні запитання та довший обмін думками прикликали до себе дві справи, що виходили поза обсяг компетенції місцевої управи станіці. Заінтересування цими двома справами дає доказ глибоко-ідейного настановлення гарної і великої (232 члени) клітин комбатантського об'єднання.

Найперше, це були турботи про охорону далеких могилок побратимів, що впали на полі слави в другій світовій війні. Тут виявилось широке заінтересування та бажання докладно знати про чинність Т-ва Броди-Леви, інших організацій та установ і не тільки українських, але й німецьких та австрійських, що опікуються тією справою. До глибини душі було приємно спостерігати як щиро й часом гаряче живі товариші по зброї турбувались долею тих далеких могилок своїх побратимів, що поклали свої буйні голови за «друзі свої», за дорогу Батьківщину і за її волю. Чи ті збірки, що провадились в Чікаго, дійшли по призначенню і як саме їх використовувано? Чи добре упорядковано могилки? Чи в тій акції дотримано престиж імени українського вояка? Чи якийсь цвинтар, що постав за часів війни ще лишився, чи його знесено, то тоді чи перенесено тліні останки наших побратимів і куди саме та як уложено на новім цвинтаріщі? і т. д. і т. п. Запитання сипались та виносились постанови з побажаннями мати

докладні і публічні звіти про витрати фондів та які принципи при призначенні тих фондів існують в дотичних опікунських установах?.. Ось що інтересувало цю шляхетну вояцьку, хоч тепер уже в цивільно, громаду дивізіоників, яка так ревно пам'ятає своїх побратимів, що десь далеко в чужій землі сплять й «про долю й волю снять»... Ве-

лика честь належить за це дивізійникам, що у них палає стільки пієтизму в серцях до пам'яті своїх засвітих друзів...

Другою справою, що також у великій мірі інтересувала присутніх на зборах, — це доля музею-архіву 1-ої Укр. Дивізії, який вже довгий час лежить в Чикаго неупорядкований і некаталізований і тому ще недоступний до використання. Розуміння цінності цих воєнно-історичних скарбів і необхідності кращого забезпечення їхнього збереження, а для того створення відповідного апарату, було темою обміну думок, дискусій, часом висловлених до сіль гаряче. Однак, чогось практично-дефіцитного не було рішено. Справа така важна лишилася до розв'язки вищим органам Братства, бо дивізійний музей-архів є дорожчим майном всього Братства...

Поза цими питаннями інші точки порядку денного приймалися, як інформації до відома ширшого членства або для керування нової управи. Це було рішення зборів про бажання величаво відсвяткувати 20-річчя бою під Бродами та інформаціями про утворення в Чикаго частини видавничого центру Братства.

Загалом, ці збори були прикладом для наслідування іншим побратимським комбатантським організаціям, як по своїй організованості, так і по ідейності та діловитості. У великій мірі це було результатом доброї підготовки уступившої управи. З другого ж боку збори багато вигравали від інтуїції їхнього керівника. Він толерантно ставився до промовців, а в той же час уміло не давав «заговорюватись» та відбігати від теми, скеровуючи її обміркування в ідейному і разом з тим практичному висліді. Таке мистецтво виявив побр. Л. Рихтицький.

По зборах відбулася «товариська вечірка» з смачною перекускою, що було заслугою дамського комітету дивізійників на чолі з п. О. Ковальською. Такий приємний був кінець того вечора, коли в товариській гутірці «нової війни» з почесними представниками «старої війни», згадувалось про те, як то «було 20 років тому назад».

Ант. Куциньський

ЧИКАГСЬКІ ПОБРАТИМИ НА ЗЕЛЕНІ СВЯТА

Управа чикагської станиці Братства кол. вояків 1-ої Української Дивізії УНА запросила цього року всі місцеві українські комбатантські організації прилучитись до них у дотриманню зеленосвяточної традиції, вивезеної з Рідного Краю, помолитись на могилах кол. українських вояків, що спочивають на місцевих цвинтарях. На той заклик в неділю 21 червня на цвинтарі св. Миколая зібралося п'ятдесят уніформованих в своїх ветеранських шапках дивізійників зі своїм прапором на чолі з головою побр. Ст. Стрільчуком та делегації: УСС-ів — побр. Ант. Артимович, М. Петрунчик, Н. Рибак, А. Турчин і М. Цурковський, Карпатських Січовиків — побр. Ант. Куциньський, Д. Гандзюк і В. Шевчук-К. та представник Т-ва к. в. УПА — побр. Ів. Гарвас. Спільну панахиду за спокій душ усіх українських вояків, що боролись за волю Батьківщини, відслужив о. Яр. Свищук серед цвинтаря коло високого металевого хреста, що красується на чавунному п'єдесталі з барельєфами хрещення Руси-України та тризубами з хрестами. Після панахиди вся група комбатантів обходила вояцькі могили і коло кожної, після короткої молитви священика і покроплення її свяченою водою, побр. Р. Припхан (кол. командант 1-го полку Укр. Дивізії за її побуту в таборі Ріміні), подавав команду — «Струнок!», прапоронісець сотні М. Харів схилив прапор над могилою, а всі присутні співали «Вічну пам'ять». На цвинтарі було багато родин к. вояків та іншої публіки, що з пошаною придивлялись до того, як то українські ветерани не забувають своїх побратимів, які вже відійшли від них у вічний похід на Найвищий Наказ!..

Погода сприяла поминкам і братія вояцька зі «старої і нової війни» ще довго затрималась в дубовому гаю, що своїми міцними коронами сторожить спокій наших дорожчих і незабутніх...

В той же час ту традицію дотримала і станиця СУВ на цвинтарі св. Володимира. На жаль, не маємо відомостей з кіл місцевого ОБВУА та Об. к. в. УПА, чи й вони не забули спом'янути про цей святий обов'язок і традицію у день Зелених Свят?

Звітодавець К. С.

«МИ ПОВЕРНЕМОСЬ»

Прямо, часом не хочеться вірити трагічним вісткам, які появляються у формі некрологів на сторінках наших еміграційних часописів.

Здається, що ще так недавно людина переживала ці бурхливі, повні грізи і жаху, воєнні дні, останнього перебування на Рідних Землях, перед мандрівкою в невідоме скитання. Чи це правда, що вже минуло двадцять років, а декому і чверть сторіччя, як покинули ми Рідний Край?

Ні, справді невіряться!

Але щож, життя має свої права, днів, місяців, років, не можна стримати, і вони йдуть наперед не оглядаючися, неначе б хотіли знівечити минуле темною заслоною забуття. Хотіли б. Але... часто трагічні вістки — некрологи відсвіжують пам'ять про ці страхітливі дні останнього перебування на Рідних Землях, та приводять людину до жахливої свідомості, що людина з котрою в минулому ділилось добро й горе, НЕ ЖИВЕ!

Така вістка, трагічна вістка стрінула нас, коли прочитали ми в числі 114 журналу «Вісті» (видання Крайової Управи Братства кол. Вояків 1 УД УНА в Німеччині) про смерть Всеч. Отця Олександра Маркевича, останнього пароха в Болтоні — Англія.

З Покійником в'язали нас щирі дружні взаємини ще на Рідних Землях в одному селі на Зборівщині, де я і мій чоловік вчителювали, а Покійник був парохом. І мимоволі, на вістку про його смерть пригадується 1944 рік місяць березень.

— «Ми скоро повернемося» — такими словами, звертаючись до своїх парохіян на цвинтарі, закінчив Покійник свою останню, на Рідних Землях, похоронну відправу, в цей слотливий березневий день.

Якби у відповідь на ці його слова, десь в околиці Тернополя глухо ревли гармати, в повітрі висіла гроза поворотної навали червоних полчищ. Тисячі і тисячі свідоміших і zagrożених фізичним знищенням українців покидало рідну стріху, та втікало світ за очі, щоб рятуватися перед червоним терором. Зараз же після похоронної місії на цвинтарі Покійник прийшов до нас і з виразом глибокого пригноблення на лиці сказав: —

— «Панство, час в дорогу!..»

Ми вже вповні були приготовані, тому разом з Покійним пішли на приходство, де вже ждав на нас віз. Покійник сам на себе взяв обов'язок погонича і ми, стримуючись від плачу, покидали село, в якому за час нашого недовгого перебування почувалися немов у рідній місцевості. Тому й не дивно, що нас провожало з плачем населення, аж на край села. Якимось ніяк почувалися ми в примушеній ролі збігців, в очах цих простодушних людей, котрих в недалекому майбутньому ждала незавидна доля.

Біля двох місяців «подорожували» ми з Покійником, щоб знайти якийсь прибіжище в цім скитанні. Неодноразово в час, здавалося б цілковито психічного заломання, Покійник все підбадьорював нас своїм: — «Панство, а я все ж думаю, що ми скоро повернемося». Це додавало нам сил поборювати не одні труднощі. Наші дороги розійшлися тоді, коли Ти, Дорогий Отче, відійшов на наказ своїх церковних властей до Стрілецької Дивізії «Галичина», щоб там своїм бадьорим словом дати духову опіку нашим Добровольцям.

Чули ми про Тебе самі похвальні вислови. Чули про Твою стійкість в час тривожних, післявоєнних днів, коли Ти із десятима тисячами Дивізійників опинився за дротами табору воєнопонієних в Ріміні — Італія.

Не судилося Тобі, Дорогий Отче Парох, повернутися на Рідну Землю, яку Ти так страшенно любив. Не судилося

Тобі вернутися до своїх Парохіян, котрим Ти приобіцяв Свій скорий поворот.

Навмолима смерть забрала Тебе від нас, чужа земля прийняла Твої тлінні останки, але лишилися Твої, повні віри і надії слова, що МИ ТАКИ ЩЕ ПОВЕРНЕМОСЯ ДО ВІЛЬНОЇ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ!

Хай цих кілька незугарних рядків будуть щирим виявом глибокої пошани до Тебе.

ВІЧНА ТОБІ ПАМ'ЯТЬ!

Євгенія Потерийко, Рочестер Н. Ю.

*

Замість квітів на могилу о. Олександра Маркевича складемо 5 дол. на пресовий фонд журналу «Вісті» — видання Крайової Управи Братства кол. Вояків 1 УД УНА в Німеччині.

Євгенія і Теодор Потерийко

КОМУНКАТ У СПРАВІ ПРОПАМ'ЯТНОЇ МЕДАЛІ Св. АРХИСТРАТИГА МИХАЙЛА

1. Рішенням Головної Управи Братства кол. Вояків 1 УД УНА, затвердженням Крайовими Управами Братства у світі видається пропам'ятна Медалі 1 УД УНА, імени Святого Архистратига Михаїла, у 20-річчя створення Стрілецької Дивізії Галичина.

2. Право на ношення Медалі мають всі члени фронтових, вишкільних та запасних частин Стрілецької Дивізії Галичина, пізніше 1 УД УНА, як теж всіх спеціальних частин, приділених до Дивізії, а саме: лікарень, пропагандивних, поліційних і т. п., члени Військової Управи, льокальних рекрутаційних Комітетів та всі особи, що зможуть доказати своєю співпрацю та своє позитивне відношення до Дивізії.

3. Медалю отримують автоматично Родини всіх Вояків, Підстаршин та Старшин Дивізії, що впали на полі слави, або загинули від бойових поранень.

4. Вигляд Медалі. Надаваний комплет складається із двох Медалей: нормальної величини та мініятури, обидві з лентами. Чолова сторона Медалі має вигляд хреста, складеного із чотирьох щитиків Володимира Великого, вістря до середини, з накладеним в центрі колом із по-статтю Святого Архистратига Михаїла. На лівому і правому щитику хреста дві дати: 1914 і 1943 вказують на дати створення модерних українських регулярних військових частин: УСС — 1914 і Дивізії — 1943. Задня сторона Медалі носить написи: вгорі, півколом: Вірібус унітіс (лат. буквами) і внизу, півколом: Стрілецька Дивізія Галичина; в центрі Герб Дивізії — Галицький Лев із трьома коронами. Медалю виконана в оксидованій бронзі. Проект Медалі виконав ппор. Любомир Рихтицький.

5. Організаційний Реферат Головної Управи Братства розсилає всім Станицям Братства автоматично заяви на отримання Медалі. Виповнені і завірені органами Братства (Станицями або Уповноваженими) заяви просимо надсилати на адресу: S. L. Rychtyckyj, 2037 W. Rice Street, Chicago 22, Illinois, USA.

6. Неорганізовані в Братстві Вояки, Підстаршини та Старшини Дивізії та всіх названих у точці 2-ій формацій можуть отримати заяви безпосередньо від Організаційного референта на вище подану адресу.

7. Просимо всі Станиці та Уповноважених Братства відшукати Родини Вояків, Підстаршин та Старшин Дивізії, що впали на полі бою, устійнити всі потрібні дані і передати їх на адресу Організаційного референта.

8. За всіма інформаціями і питанням просимо звертатися на цю саму адресу.

Організаційна Референтура Головної Управи
Братства кол. Вояків 1 УД УНА

ВІЙСЬКОВІ ВІСТКИ

ЗБРОЙНІ СИЛИ ЗАХІДНОЇ НІМЕЧЧИНИ

За офіційними відомостями, чисельність бундесвері на 1 січня 1964 року становила 420 тис. військовиків. Збройні сили Німецької Федеративної Республіки мають 1000 бойових літаків, 2300 танків, до 300 військових кораблів (разом з допоміжними кораблями), 70 устаткувань для вистрілювання ракет моделі «Земля-земля», 200 зенітних ракетних устаткувань. В усіх установах німецького міністерства оборони працює 170 тис. осіб. Прикордонна охорона нараховує 20 тис. військовиків, поліція — 100 тис. осіб, допоміжна служба для закордонних військ, що розташовані на теренах Західної Німеччини — 17 тис. осіб, війська цивільної оборони — 200 тис. осіб.

З 1-го січня почалася організація територіальної армії, яка на 1 січня 1965 року нараховуватиме 10 тис. осіб, а на 1 січня 1966 року — 50 тис. чоловік.

В резерві, що пройшли військову службу в бундесвері, і звільнені в цивільний стан — 475 тис. осіб.

В бундесвері нараховується пересічних вояків 60,5%, підстаршин — 33%, старшин — 6,5%.

МОСКОВСЬКО-БОЛЬШЕВИЦЬКІ ЗБРОЙНІ СИЛИ

На 1 січня 1964 року радянські збройні сили нараховували 3,450.000 військовиків. В тому числі: рядових вояків 54%, підстаршин — 35,6% і старшин — 10,4%.

Москва має 112 міжконтинентальних балістичних ракет, 220 глобальних ракет з ядерною головою, 800 балістичних ракет середнього засягу. Повітряно-збройні сили нараховують 13 тис. літаків, а крім того військово-транспортне летунство. Скільки літаків — невідомо.

В загальному радянські ракетні і летунські війська нараховують 600 тис. вояків, підстаршин і старшин. Танкові дивізії мають 22500 легких, середніх і тяжких танків. Чисельність повітрянодесантних військ 75 тис. Військово-морська фльота має: 450 підводних човнів, серед яких 20 атомових, 45 підводних човнів озброєно ракетами. Надводна фльота нараховує 19 крейсерів, 100 ракетних есмінців, 400 торпедних човнів, з яких частина озброєна ракетами і 2100 інших кораблів (разом з військово-допоміжними).

В установах міністерства війни по цілому СРСР працює 320 тис. осіб. Прикордонні війська нараховують 400 тис. військовиків, поліція — 308 тис., війська КГБ (внутрішні) 600 тис. осіб. «Цивільні» війська ДТСААФ 18 млн. чоловік, жінок і молоді.

Крім того, в СРСР існують війська т. зв. воєнізованої охорони, конвойні війська та різні будівельні війська.

АНГЛІЯ

26. 2. ц. р. в Баров (Англія) в присутності представників американської і англійської фльот спушено на воду перший англійський підводний човен під назвою «Резолюціон». Він буде мати на своєму озброєнні ракети «Поляріс». Кошти побудови його становлять 60 мільйонів фунтів. Це перший з серії тих 5-и човнів, що заплановано збудувати до 1969 р.

1. ч. ц. р. відбулася велика реорганізація адміністративного військового апарату. Три самостійні міністерства (фльоти, суходільних військ і летунства) сполучено під одну команду міністерства оборони, яке очолив міністер оборони П. Гторнекрофт. Він має 54 роки. Реорганізація стала дуже потрібною, щоб пристосувати армію до атомової доби.

ШВЕДЦІЯ

16. 4. ц. р. шведський парламент затвердив на біжучий рік для оборони країни 4,1 мільярди корон, Бюджет більший на 150 мільйонів проти минулого року.

Перед 2-а роками почалися конструкційні праці для побудови нового шведського бронетранспортера. Він має бути готовим у 1965 р. Його вага 13,7 тонн, озброєний ав-

томатичною 20 міліметр. гарматою, яка вмонтована на возі і може повертатись навколо на 360 градусів. Залога — 10 вояків, може провадити бій з ворогом з малих отворів в бронетранспортері. Крім 10 вояків, є ще водій і гармаш. Машина має швидкість до 60 км. на годину, а по воді — 7 км.

США

США диспонують тепер 12 атомовими підводними човнами, які можуть вистрілювати понад 192 ракет «Поляріс».

В Іспанії збудовано другу американську базу для підводних човнів з ракетами «Поляріс».

Американська армія одержить на своє озброєння нову гвинтівку, яка вистрілює світляні проміння, які можуть обпекти ворога і поважно поранити. Батерія нової зброї уможливіло вистріляти до 10 тисяч стрілів або 1 стріл на 10 секунд. Її носить вояк на собі. Конструкція її полягає на тому, що вона збудована за принципом «Лязера», в якому промінь звичайного світла спрямований на синтетичний коштовний камінь — рубін, який збільшує його потужну енергію.

20. 4. Пентагон заявив, що у квітні ц. р. буде пересунений до Зах. Німеччини батальйон, озброєний ракетами «Першінг». Це 4-ракетний батальйон 41 артилер. полку, який буде входити до складу 7 армії. Вони замінять старі ракети «Редстоне», які могли летіти до 320 км.

Розвідчий панцер «Генерал Шерідан» вже офіційно впроваджений в армію. Він важить 16 тонн і озброєний накермовуючими ракетами «Шілелег». Може плавати по воді. Тяжкий протилетунський скоростріль вбудовано на вежі.

Протилетунську базуку «Редей» одержить вкоротці армія. В голові того стрільна буде вбудований спеціальний інструмент, який реагує інфрачервоними проміннями і уможливіло спрямовувати стрільно до цілі. Його віддалі зберігається в тасмниці. Базаку коштує 3000 тисячі доларів і важить 75 кг. Її можуть обслуговувати два вояки. Наладовується лише одним ладунком, а пізніше треба наново ладувати.

Як подає міністерство оборони США, в квітні ц. р. повернуться з Зах. Німеччини ті частини, які були перекинені в 1961 р. під час берлінської кризи. Це є арт. батальйон, 1 панцерний батальйон і 1 панцерний полк. Разом 5100 вояків.

Внаслідок переведення реорганізації американської армії в Зах. Німеччині, американські дивізії зміцнили свою бойову силу. Вони одержать ракети «Першінг» і «Сержант», атомову артилерію 175 міліметр. і нові гармати 155 міліметр. (замість 105 міліметр.). Тепер армія США начислює в Європі 250.000 вояків.

ІСПАНІЯ

Іспанський міністер оборони ген. Пабло Марін Альсонсо заповів, що армія буде реорганізована. Американці будуть доставляти модерну зброю і вишкільників. Дивізії старого типу будуть реорганізовані в легкі і рухомі бригади та озброєні модерною автоматичною зброєю. Тому, що армія одержить модерну зброю, то не буде потреби удержувати велику кількість дивізій. Старшини і підстаршини перейдуть перевишкіл у спеціальних вишкільних таборах.

НІМЕЧЧИНА

Міністерство оборони оголосило вислід лікарських оглядин 6-ох річників, покликаних до військової служби чисельністю 2,5 мільйона мужчин. 80% з покликаних надаються до військової служби. В тому числі є також покликани, які хоч є і здібні до військової служби, але мають різні хвороби. З 303.000 переглянутих річника 1941, мають такі браки: 89% — деформації ніг, 43% — ослаблення нервової системи, 35% — серцеві недомогання. Це є наслідок війни, що позначився на народжених в часи війни. Лікарська комісія стверджує, що сьогоднішня молодь замало займається спортом.

Летунство одержить ракети «Першінг», які мають бойову головку 0,5 МТ. Вони можуть пролетіти 750 км. Тепер у США вишколюються залоги до обслуг ракет.

НАША ІНФОРМАЦІЯ

Протягом секунди електрон робить стільки обертів, скільки пропелер літака за п'ять років безперервного руху.

Ракети, що мають двигуни, які працюють на хемічному пальному, долітатимуть до Місяця за 10-15 годин.

Людина стала літати на літаку далі від птахів з 1926 р., коли літун Шалль і Вейзер пролетіли без приземлення (посадки) 5170 км. Париж-Бендер-Аббас.

Порох у військових боях в Європі вперше використали в XIV ст. еспанці під час облоги арабської фортеці Гібральтар.

Бронепотяги вперше брали участь у громадянській війні Півночі й Півдня Америки в 1861-1865 рр.

Перший кулемет винайдено в 1609 році. Він мав 64 цівки, при пострілі відразу вилітали 64 кулі. Заряджали цей кулемет близько години.

Сучасні кулемети — доскональна зброя. Але, як відомо, з ручного кулемета стріляється короткими чергами. Якщо ж стріляти безперервно, то цівка нагрівається, і кулі у вигляді великих крапель розплавленого свинцю падають поряд з кулеметом.

Московські науковці конструюють тепер батискаф, який ніби занурюватиметься на глибину до двох тисяч метрів. За своєю конструкцією він відрізнятиметься від зарубіжних, які будуються у вигляді дирижаблів і мають громіздкі поплавки. Московський батискаф матиме вигляд підводного човна, і віддалятиметься від бази на десятки миль. Розраховується, що він перебуватиме під водою до двох діб. Залога — дві особи. Головне завдання советського батискафу — мілітарні досліди. Передбачається, що за допомогою серії таких батискафів на великій глибині будуватимуться підводні бази для човнів-ракетоносців.

Член московської наукової ради по кібернетичі І. Захаров повідомив, що московські інститути електроніки настирливо працюють над проблемою конструкції надмірної радіостанції, яку б кожний вояк советської армії носив би так, як носять, напр., обручку на пальці. Мікроелектроніка дозволяє створювати такі радіостанції.

На міжнародній виставці човнів у Лондоні одна з англійських фірм показала підводну автомашину. Вона важить близько 200 кг., має прозорий корпус у вигляді груші. Цей оригінальний аквамобіль може занурюватись на глибину до 60 метрів і пересуватись під водою з швидкістю 5 км. на годину. Мотор працює від акумулятора і урухомлює два гвинти, що загібають воду. Аквамобіль легко маневрує у вертикальному і горизонтальному напрямках.

Китайський майстер Тан-Фу доповів імператору про винайдення ним нової зброї. Застосувавши порох, Тан-Фу виготовив першу в світі рушницю. Це була міцно заклепана з одного кінця рурка, що наладовувалася порохом, після чого з іншого, незаклепаного кінця в неї вставлялася стріла. На рурці був запальник — теж пороховий — з шнуром, по якому вогонь передавався до ладунку. Силою вибуху стріла викидалася з рурки на віддалі, недосяжну ніякій іншій тогочасній зброї.

Англійська газета «Дейлі Мейл» повідомила, що доктор Бернс Уолліс розробив проект літака, здатного літати як в атмосфері, так і в космічному просторі. Будова такого аерокосмоплярна коштуватиме 200 мільйонів фунтів стерлінгів. Пільоти здійснюватимуть на ньому лети навколо Землі на висоті 50 миль із швидкістю 18 тисяч миль на годину. Аерокосмопляр підноситиметься у повітря із звичайних летовищ.

РОЗШУК

Хто знає щось про дивізійника Ярослава Добошука нар. в Долині. Можливо, що брав участь в бою під Бродами. Просимо всі вістки про нього слати на адресу «Вістей».

Володимир Гоцький

Весна 1945 р. в Австрії

Продовження з ч. 114

Чорні мундири

Саме лив весняний дощ, як нас викликано до штабу сотні. Мовляв, прибув транспорт людей, яких зразу треба оформити, бо вони скоро підуть далі. Яке ж було наше здивування, коли під штабом побачили ми відділ з 97 людей у чорних мундирах з сірими вилогами. Це були стражники кадету у Фльосенбурзі. Сама босячня найгіршого гатунку, без національного обличчя, під командою якогось ляйтенанта фольксдойча з України, що не знав української мови. Більшість тих горлорізів — теж розмовляли лише російською мовою, а національність для них не грала ніякої ролі, аби можна було погуляти. На запит, хто з них почуває себе українцем, вибухнула сальва сміху. Коли ж ми їм спокійно пояснили, що до дивізії приймають лише українців, то вони почали розпитувати, що буде, коли вони скажуть, що вони не є українцями. Ми дали їм і на це чемну відповідь. Тоді вони щось пошунукали й сказали: «Плювають нам на все, пиши українці».

Почалось переписування, таки на дощі, при соковитих матюках. Виявилось, що між ними є й українці, навіть із західних земель було кількох. Та вони були так заглокані, стероризовані босячню, що на самостійний виступ не могли відважитися. Вони від нас скоро не відійшли. Було з ними немало мороки. Три рази треба було їх роззброювати та ревідувати, бо зброї та нагробованих речей мали при собі гори. Раз здемолювали хагу старому «баворові», бо не хотів варити яєшні. То знову згвалтували «баворку», але всеодно не могла пізнати, котрий саме. Врешті їх відіслано до Власова й тоді на останньому апелі вдалося нам сімох із поміж них намовити залишитися з нами.

Великодні дзвони й канонада

В цьому році вчасно випав Великдень, — у перших днях квітня. Скрізь повесело, заповідалася гарна весна, та в повітрі весь час висіла тривога. Частішали налети. Грац і вдень, і вночі обкладали бомбами. На сході заграви спалахів та гуркіт канонади свідчили, що там гаряче.

В ніч під самий Великдень пробудились ми від якогось руху. Поночі пізнали, що то наші лянштурмаки попід наші вікна кудись помаршували. За ними потягнувся на схід теж якийсь відділ із сусіднього села. Коли ж ми повставали вранці, то перше, що ми побачили, — це при дорозі, що на Грац, покинуті гармати. Якась частина, тікаючи з фронту, гармати залишила, а на конях подалася далі. Ще ми не очунали від такого дива (це ж до фронту, за нашими обрахунками, добрих 40-50 клм.), коли знизу показалося чоло якоїсь колони. Маршували на схід. Приглядаємось, а це ж такі наші хлопці. Ще не встигли левиків понашивати на рукави, ще напевно не встигли вивчитись крісом орудувати, а вже йдуть на фронт. Ми пізнали серед них кількох, що п'ять днів тому ми їх вивчали до Вишкільного Куреня. Пощо й куди йдуть, — не знали. Здогадувались, що кудись на Грац.

Пов'язавши всі ці факти разом, настирливу канонаду на сході, покинуті гармати при дорозі без варті, відхід лянштурми зі села, та перемарш нашого Вишкільного Куреня на Грац, — і нам моторошно стало. Невже на фронті аж так зле? Тож не до Великодня нам тоді було. Ні рум, ні подвійна порція ковбаси, ні запросини до сусідів не радували. Все це відбивалося немов у півсні, у тривожній, притисненій атмосфері. Одиноко лиш наші «чорномундирники шуміли», якби нічого не було.

Забракло військових книжечок

На всі наші домагання, щоб нам прислано дальших 10.000 військових книжечок, наш штаб відповідав, що не може сполучитися з одиницею в Берліні, що їх виготовляє. Вирішено вислати туди за тими книжечками двох людей. Поїхали Пилипик і Прокоп.

Не пам'ятаю, як довго вони були в дорозі. Здається, що три тижні. Та все таки вернулись і дещо книжок привезли. Розказували про несамовиті знищення у Німеччині та в самому Берліні, де властиво ніхто нічого певного не знає, де кого можна шукати. Відносну установу знайшли десь за Берліном, але вона ніяких запасів не мала, бо все залишилось у руїнах Берліну. Хтось там погодився поїхати з нашими людьми та допомогти їх шукати. Так щасливо щось там відгребли та привезли. Подорож, однак, була таки найгірша, бо налети не лише попроривали сполуки, але прямо унеможлилювали всякий рух по рейках. Тож добились то «автостопом», то пішки назад, до нас.

Тємна команда

Ще на Словаччині багато говорилось про те, що німці хочуть з нас зробити парашутистів та перекинути у большевицьке запілля, або в Карпати, або аж на Полісся. Та з хвилиною відмаршу ті поголоски припинились. Тепер же у Предінгу вони знов ожили. Приїхав якийсь старшина до нас, німець, і заявив, що шукає людей охочих, вишколених із знанням російської мови. Багато людей були змуджені одноманітним та сірим життям, тож охотники знайшлись. Їх виділено в окрему групу, приміщено на другому кінці села у школі, для них виготовлено похідні документи й вони чекали лише на виклик. Із нашого коша зголосилося 24 людей з яких пригадую собі лише ред. Бохенського зі Львова. Одної ночі прийшов виклик і вони поїхали та рано вернулись, бо щось там не було готове. Таких викликів було більше, та все щось не виходило. Врешті, стало відомим, що їх справді завербовано на вишкіл парашутистів, що відбувався десь на території Судетів, що перша група вже вишколена й відправлена у большевицьке запілля, а наші мали йти на чергову відправу. Та в той час сам осідок вишколу уже був zagrożений весняною офензивою, то другим разом транспорт розторощено вщент, аж врешті все розплилось.

Саме в той час, замість вишколу парашутистів, ген. Фрайтаґ придумав для нас Робочий Курінь, до якого призначено норму для кожної частини. До того Куреня відправляли малонадійний (з німецького погляду) елемент, щоб у той спосіб скріпити дисципліну. Попав до того Куреня мій колега Забавський, попало немало вояків, що недавно перебігли з большевицьких лав до нас. Чи знав хто з наших штабовиків про ці пляни німців? Варто б почути авторитетні голоси.

Вертаються наші хлопці з Грацу

По трьох, здається, днях попри нас знову верталися наші хлопці до своїх давніх вишкільних квартир. Довідуємось, що справді ходили латати діру. Якась німецька частина, маючи досить війни, знялася з фронту й подалася на захід. Резервів не було, тож большевицькі танки посунулися без перепон аж до самого Грацу. Тому-то так поспішно викликано й лянштурму й Вишкільні, але не вишколені ще, Чоти. Паніку в місті опановано, роззброєно німецьких мародерів, а просування большевиків затримали інші частини. Наші хоробрі Вишкільники по дорозі ще роззброїли мадярів й зі славою переможців верталися до сірої буденщини.

Жіноча Служба Батьківщини

Недалеко від нас на схід, у бараках під лісом, розмістилися відділи Жіночої Служби Батьківщини. Були там австрійки, але було теж немало присланих з Німеччини дівчат. Частина з них відбувала вишкіл у протилежній обороні, а решта працювали на полях. При зустрічах ми кенкували з них, радили не пробувати стріляти до літаків, бо літакам шкоди не зроблять, а собі клопоту на голови натягнуть.

Десь відразу після Великодня, під вечір, зацокотіли

за горою скоростріли. Ми вибігли на двір. Там кружляв спокійно літак. Стріляли, мабуть, по ньому дівчата. Літак покружляв та й відлетів, але за кілька хвилин з низького польоту надлетіло їх три тай скинули свій вантаж, аж земля ахнула. Над лісом піднявся дим. У повітрі запахло смоляним згаром.

Вранці повз нас маршували дівчата із Служби Батьківщини, обладвані своїми манатками. Встигли нам розказати, що 17 із протиповітряної залоги прийшлося поховати. Йшли кудись на північний захід, глибше у гори.

Французи теж відходять

Того ж дня біля полудня проходили біля нас французькі полонені. Жваві, бадьорі. Йшло їх не більше, як дві сотні, а охорони було всього три вермахтівці. Тітовці зайняли сусіднє містечко й їх евакуювали пішком кудись на північ.

Тривогою насичене було повітря цієї весни. Тривога малювалась теж на обличчях наших господарів. Наш шпіс, що донедавна ходив повний енергії та був втіленням службовості та порядку, тепер щораз частіше заходив на розмову до нашого господаря, щораз більше часу проводив за чаркою слівовіци чи куклем мосту. Почав заходити й до нас. Казав собі показати мапу, де ми відмічали просування фронтів, дивився, дивився, зітхав, та не сказавши слова, виходив. Жалко було нам його і як німця, і як людини, якого родина опинилася вже по большевицькому боці, десь у Саксонії.

Дістаємо застрики бадьорости

Якось до нашої канцелярії зайшов українець, хорунжий. Представився: хор. Олесницький. Розпитав про знайомих, шукав за Вергановським. Сказав, що має при коші очолити робочу сотню з нездібних до військової служби людей. Заповів теж, що найближчої неділі матиме доповідь про нову зброю III Райху.

З розмови чулось, що це людина нам близька. Багато знали його з передвоєнних часів. Знали його теж з військової служби, як здібного старшину панцерних з'єднань. Чому він опинився у нас? Чому саме він буде давати нам підбадьорюючі застрики?

В неділю зібралось братство під ліском, розсілося на травичці та й з правдивою приємністю вислухало доповідь, що була не тим, чим повинна була бути. Була це цікава розповідь про розвиток панцерної зброї та про найновіші досягнення в летунстві. При кінці лише кілька втертих фраз про неминучу перемогу та про смертельні удари ворогам, в яких то, ударах, і нам прийдеться брати участь.

Люди прийняли цю доповідь по-різному. Одні приймали за добру монету, другі ж вбачили в ній свого роду пересторогу, щоб нам не вірити у все те, що проповідує пропаганда. Щоб речі приймати реально, не вірити у чуда.

Десь там є своє командування, та де воно?

Врешті нам прочитано наказ, що ген. Шандрук Павло перебрав організацію У. Нац. Армії, до якої включено теж нашу Дивізію. Доходять вісті, що німці не хочуть передати Дивізії ген. Шандрукові. Що до штабу Запасного Полку прийшли наші старшини, призначені ген. Шандруком, та полк. Маркс не признає їх і не передає частини. Багато дечого говорилось, а інструкцій ніяких, нічого певного. Ніхто не знав ближче, хто такий ген. Шандрук, хто з ним, хто за ним.

Хтось привіз вістку, що вже замінюють орли на тризуби, що ген. Шандрук відвідав фронтові частини. Та у нас усе без змін.

Знову присяга

Перший раз бачив я присягу, ще як цивільно-новобранець у Нойгамері під час Свята Зброї. Другий раз на Словаччині, на фабриці прийшлося і мені присягати на вірність фюрерові. Тому я немало здивувався, коли

шпіс нам заявив, що без ріжниць, чи хто присягав уже, чи ні, мусять усі ставитись до присяги знову.

Місце визначено далеко за селом, біля лісу на пасовиську. Там зійшлися всі широко розкинені частини нашого Коша із усіма його прибудівками. Не було лише Виздоровчої Сотні, бо вона стояла залоогою, як охорона штабу нашого Куреня у Міклянцгофі.

Якось радісно звучали тим разом слова присяги. Не Гітлерові, а Україні присягали ми вірність. Та думку тривожило питання: чи не запізно це вже?

Текст присяги, писаний по-українськи, ми мусіли тепер вклеювати до всіх нових військових книжечок. Але тризубців ми таки не отримали.

Й знову відмарш

Десь за тиждень після Свят прийшлося й нам вантажити свої манатки. Групи відмаршували перед полуднем, звичайним порядком. Було знову й сльози дівочі, й пачки на дорогу, а наших мулярів — то прямо трудно було відшукати та від «баворки» визволити.

Після обіду виїхали й наші підводи з майном та ми в асисті. Весь час польовими дорогами на захід, часами на південний захід. Коли ми вже поночі доїхали до замку Ейбісвальде біля Віс, то наших пішоходів ще не було. Замок був занятий вермахтом, у стайнях примістились якісь магазини. Ми своє добро скинули під мур, прикрили шатрами. Нас двох залишилося пильнувати того добра, а підводи лише трохи підкормили коней, подалися назад до Предінгу по решту добра.

Коли ми їхали, то тричі нас обстрілювали «кукурудзяники» з низького польоту. Та обійшлося без втрат. Але коли наша валка, складена з 8 возів, верталася ніччю, то над ранок заскочили їх тітовські літаки, двох коней забили, а третього підстрілили. Люди завчасу втекли до ровів.

У старовинному замчиці

Поки наші люди надійшли, вермахт звільнив для нас цілий перший і другий поверх замку. Сам замок робив доволі несамовите враження. Височезна будівля в чотирикутник. Посередині велике моцне подвір'я з галеріями кругом, на яких ми відбували свої збірки. Залі величезні, що легко містили по 100 людей. Сама ж будівля така старезна, що третій і четвертий поверхи закрито з уваги на небезпеку обвалу. Поруч замчища — господарські забудовання. Через подвір'я дорога кудись в ліс, а від замку до містечка, в долині, старезний парк із ставком. За господарськими будинками — молодий садок. Чи жив хто із цивилів — не знаю, бо ми пробули там всього кілька днів.

Рекрути у мундирах

У Ейбісвальде мали ми повні руки роботи. Прийшов наказ, що всі рекрути того самого дня, коли реєструються, мусять бути умундировані. Тож зразу мусіли ми вести всіх невмундированих на кілька кілометрів віддаленого Вісу по мундири. А тим часом до нас приведено знову більшу групу, як на ті часи, бо щось біля 80 людей, в більшості наших поліцистів, визволених від Власова. Були між ними й молоді поліційні старшини, були й батько із сином, Семенюки з Косівщини.

Одні з нас писали документи, а другі зразу ж вели записаних по мундири, й так до самого вечора. А на другий день рано — загальний апель, формування похідних груп і після вибрання сухих харчів — знову відмарш.

На кордоні Австрії та Югославії

Тим разом знову зорганізовано цивільні підводи, й мені прийшлося ескортувати одну з них. Дорога весь час під гору. Дорога слизька, тож по дощі машини позастраювали й спинили весь рух. Наша валка мусіла на зливному дощі перечекаати, поки тягачі не повитягали злосливих машин. За нами товпилась довжезна валка мадарів. Якийсь шпиталь військовий, а з ним цивільні вози, запряжені волами.

Старий австріяк відмовився далі їхати. Сказав, що йому було сказано, що це лише до кордону безцірку, а ми вже переступили кордон безцірку та в'їздимо на територію Югославії. Він сказав, що боїться за своє життя, бо тут уже партизани нападають на військові валки. Зразу ж його вмовляв, просив, а врешті треба було під загрозою кріса старого змусити до дальшої їзди.

На самому верху гірського перевалу справді побачили ми це прикордонні стовпці, стару станицю прикордонників з постріляним дахом та повибиваними шибамися та гранатою зірваними дверима. Перед нами в долині синіла лента Драви та простягалась широка надбережна долина. Вже поночі в'їздимо на подвір'я якоїсь фабрики, як пізніше виявилось, була це хмільярня при якомусь фільварку. Всі приміщення саме зайняв мадярський шпиталь, а для нас залишилася лише сама сушарня хмелю. Тож порозміщувалися хлопці, мов коти, поміж міхами сухого хмелю, або й на долівці. Деяка частина відійшла на два кілометри далі до школи. Було це містечко Маренберг. Як ми пізніше розвідалися, в ньому вже раніше примістилось наше дивізійне саперське депо.

Проблема їжі

Мадяри варили, що хто мав, пекли воли та вівці, варили якісь куліші, попивали вином. А ми на сухих харчах просиділи до ранку. Та проворніші ще поночі роздобули якісь кури, якісь кози, та навіть теля. Та, мов цигани, почали й собі варити на власну долю. Та наш командир Керн не мав найменшого зрозуміння для того роду промислів. Зразу післяв Ромєвах, Букиду та інших, щоб порозкидали вогнища, та поліквідували всі самотійні кухні. Букида, що мав партиципувати сам в телячій юшці, з жалем серця енергійним ударом ноги мусів вилити паруючий казан. Та щоб мати хоч трошки задоволення, не дозволив теж ординансові шефа досмажити яєшні. Полетіла й яєшня по зеленій травичці.

Повертаються із вишколу

Десь під вечір привели до нас групу з 120 наших хлопців з артилерійського вишколу. Під деревами, в садку, реєструємо їх і вони зразу того ж вечора відходять до Вишкільного Куреня. Того самого дня прибула ще група старших віком москалів — інтелігентів. Ми їх мусіли переписати, але порадили нашому шефові зразу відіслати теж до Штабу Полку, бо їхня провокативно-чорносотенська поведінка могла викликати прикрі інциденти. Як пізніше стало відомим, один з тих панів став шефом пропаганди у Власова, а другий — начальником канцелярії.

Прибуло до нас кількох наших недобитків із 22 кавалерійської Дивізії, що була розторочена під Дебричином. Прибуло кілька з Вікінгу, що, поважно пошкодженний під Варшавою, скривавився дорешти під Будапештом. Прибув теж один десятник з дивізії Тотенкопф, що розбита в Нормандії під час альянської висадки. Цей десятник, на цивільно перебраний, переїхав ровером усю Францію, дістався до Італії й звідти добився до нас. Тут, здалека від залізничних шляхів, налетів не було зовсім, тож у вільний час оглядаємо старе замчище, страсну дорогу на горі, та приглядаємось валкам мадярів з пушти. Вони розпатлані, з лютими поглядами, навівали моторошні думки.

Боротьба за признання підстаршинських ступенів

Було зарядження, що хто не пройшов нормального військового вишколу в німецьких частинах та не має документів про свій ступінь, мусить у нас починати від рекрута. Навіть ті, що мали залишитись при ромбах чи бельках лише умовно, — до часу повної верифікації у Штабі Дивізії їхніх ступенів. Коли ж почали до нас напливати наші поліційські старшини та підстаршини, що пройшли нормальну німецьку муштру й мали в порядку всі свої документи, виринула проблема, як їм бути. Вони твердо обстоювали свої права, а наш шеф став на становищі, що поліційний вишкіл — це не військовий

вишкіл. Справа пішла до гори, бо вони поробили рекурси. Тим часом наш шеф наказав усім повідпорювати їхні старшинські чи підстаршинські відзнаки. Більшість того наказу не виконала, опираючись на тому, що хочуть такий наказ бачити на письмі з штабу Дивізії. Почалися суперечки. Шпіс Ромєвах почав присікатись до опірних, посилати їх на всякі менш приємні функції, тощо. Змівив багатьох з постів командирів груп. Звертався до них по імені, а не по ступні, тощо.

Реакція була така, що колишні підстаршини не реагували, коли їх кликано по імені. Це доводило до люті й шпіса й шефа. Коли ми вже відходили із Маренбергу, шпіс Ромєвах прикликав до себе поліційського майстра, родом з дрогбиччини (прізвіще призабув), людину середніх уже літ, дуже шанованого й здисциплінованого, та дав йому свої чоботи, пасту й шітку без одного слова. Це мало принизити його в очах не лише рекрутів, але докучити йому самому. Майстер покивав лише головою за відходячим шпісом, поставив чоботи під дерево й пішов до своєї групи, що вже збиралась до відмаршу. Можете уявити собі міну шпіса, коли він під час маршу наздівав майстра й спитав про свої чоботи, та дізнався, що вони залишилися під деревом в садку.

Долиною Драви

Котимось далі на південний захід. Гори залишилися за нами. Ми ж просуваємось широкою долиною Драви. Минаємо села, замчища, яких тут повно на всяких скелях, стрімких горбах, над озерами. Вечором бачимо на гірських узбіччях потой бік Драви вогнища. Втаємничені інформують нас, що це партизанські сигнали. Або про наближення ворожого війська, або заповідаючи збірку партизанів.

Ночуємо в якійсь величезній стайні, що зараз пустою стоїть, а ранком минаємо Унтердрауенбург і під вечір прибуваємо до замку Зоне, що під лісом недалеко невеличкого широкого розкинутого села. Ми тепер над якимось допльвом Драви, що заховалась за гірським пасмом. Розквартируємося тут на довше. Та на як довго? Хіба ж не всеодно?

У Зоне

Ми примістилися в адміністраційному будинку. В одній кімнаті урядували й спали. Та найчастіше урядували ми при столику під розлогим каштаном, що напроти ганку нашого будинку. На першому поверсі примістилися наші шефи та шпіси, а на долі у другій кімнаті — ціла канцелярія шефа з «мельдерами» включно.

Всі рекрути — на горіщі в просторій стайні та в порожній клуні, що зараз же через дорогу. Під смереками на подвір'ї парувала наша кухня-мама зі своїм шефом, незаступним Лисечком з Малкович під Перемишлем.

Маєток цей належав до родини Розенберга, але на місці жив лише адміністратор з родиною. Зараз, він, як і вся прислуга, примістились в будинку, що прилягав до стайні, в якому були й льох, і молочарня, а нагорі жили слуги та адміністратор. У задній кімнаті за нами примістився наш «Айнзац цуг», А. Ф. чота та Б. К. Ф. сотня — десь у сусідньому селі. Вони мали свою окрему кухню під опікою кухаря Фардиги.

Наш побут заповідався доволі романтичним. Далеко від різних шляхів, серед багаті зелені, переважно шпилькових лісів, думали ми й закінчити «войну». Та не так вийшло. Наші пан-отці відновили молебні зразу за стайнями на луці. Ми ж усі вільні хвилини лазили до старого замчища, що зразу за нашим будинком, або до річки по рибу.

Перша тривога

Твердо було хлопцям спати на вбитій землі, тож уша Кушнір зарядив вимарш до лісу по сіно, де видніли скирти ще торішнього. Ми знали, що це терени вже насичені партизанами, тому для охорони було взято кількох озброєних вояків. Та сіна не довелось дістати. Від оборотів посипались постріли, й хоч жертв не було,

уша мусів ставати до звіту, а ціла справа опинилася аж у Кафки, бо він всюди добачав порозуміння з партизанами.

Одного вечора прибіг задиханий стрілець з-над річки та зголосив, що до села увійшло кільканайцять озброєних партизанів. Наш шеф, в якого жилах грала пруська юнкерська кров, зразу поставив нас усіх у стан строгого поготівля, а сам з Айнзац цугом пішов на партизанів. І справді, скоро в сумерках весняного вечора заграли скоростріли. Наш один, а партизанських — щось три. Зразу все це було біля крайньої хати, а далі просунулось у яр, що до лісу, й там поволі завмерло. Наші не вертались, а нам кріси палили долоні. Ми ж догадувалися, що то могло бути дуже добра звичайна примана, щоб витягнути із маєтку бойову силу, а нас голими руками забрати. Не так нас, як усі запаси наші та мундири наші. Та біля півночі вернули наші з перемогою і на тому цілий інцидент скінчився.

Другого разу наш шеф, разом із своїм невідлучним перекладчиком Відосем, зайшли до місцевих учительок на розмову. Виявилось що одна з них австрійка, але друга словінка. Що половина місцевості — це австрійці, але є теж багато словінців, що співпрацюють з партизанами. Саме під час розмови відкрилися двері й до хати увійшло трьох озброєних партизанів. Один був братом учительки. Зразу хотів розбродити наших гостей, але на прозбу сестри та по розмові з Відосем, залишив їм зброю, лише наказав не зачіпати їх більше та не переслідувати місцевих людей.

І знов горять кругом вогні

Сиділи ми під каштаном та розказували всякі паролі. А було їх тоді всяких багато, й люди вже зовсім свобідно про все говорили. Найкращою новиною було, що Кафку на дорозі затримали партизани, казали злізти з брички, скинути чоботи та пістолі. Забрали бричку та поїхали разом з фірманом, а Кафка мусів босо вертатись до Міклянцгофу.

Розказували «мельдери», що піших ніхто не займає, але за мотоциклістами, то прямо полують. Що вночі мотоциклісти тепер не виїздять, волять пішки бігти, бо так безпечніше.

Западав вечір, а на горі, що за річкою запалало вогнище. Та не мале, а цілий костир. Потім друге, далі третє. І так кругом нас, хоч ми були в долині й не мали широкого вигляду в терен, начислили ми одинадцять вогнищ. Що воно значить? Чи не концентрація партизанських сил? І чому якраз кругом нас? Що вони можуть від нас сподіватися? Прибіг гонець з сусідньої частини й доповів, що кругом, як око сягне, аж ген у високих Альпах, палають ватри.

В поготівлі, нероздзягаючись, при подвоєних стійках, дочекали ми до ранку. Ніякого наскоку не було. А наші люди мали вже й тут добрі приятельські зв'язки з населенням, тож скоро розвідали про причину. Це партизани віддавали останній салют померлому Рузвельтові.

А у нас велике свято теж

Ще у Чадці я звернув був увагу, що ми переступили 15.000 зареєстрованих новобранців. Та тоді якось про це не було часу думати, бо рекрути ще пливом плвли. А тепер, коли транспорт новобранців став рідкістю, коли добитись до нас охотникові належало вже до свого роду героїства, бо транспорти майже не існували, а небезпека чигала на всіх шляхах, факт, що ми реєструємо 20.000 рекрутів, став подією великого значення. Наш шпіс Зіберт зголосив це шефові. Цей казав на ту оказію видати нам додаткові харчі з магазину та по менажці руму на кожного писаря. Ми приготували канапки, «зорганизували» ще дещо «наліво» й вечором добре посвяткували в нашій канцелярії. А рано при звіті наш шеф Керн подав цей факт до відома загалу та подякував нам, сірим, писарям за добру працю.

Перші втікачі із Сербії

Дорога бігла попри сам замочок, так, що ми мали перегляд усього руху в нашій долині. Одного разу надїхала невеличка валка козаків при повній зброї, з важкими

скорострілами на возах. Прямували кудись до своєї частини, що пішла прямим шляхом на Клягенфурт. Звідки йшли, так і не сказали. Та за ними примаджали батько, мати, синок, а другий в мундирі німецької поліції. Самі бувовинці. Через Угорщину зайшли до Югославії, де віднайшли свого сина в німецькій поліційній частині. Скористали із наскоку тітовців і разом із сином подались до Австрії шукати за другим, що лежав під Клягенфуртом у шпиталі. Були втомлені, бо йшли переважно лісами. Тут люди їм сказали, що квартира українська частина, тож вийшли з лісів. Затримали ми їх у себе. Старих приділили до помочі в кухні, а обох хлопців причепили до рекрутів. Підживились у нас трохи, а як мали відходити знову рекрути до Вишкільних Куренів, — усі знову шугнули у ліс. Чи вціліли? Чи знайшли третього сина? Хто може дати відповідь?

Керн лютує

Вірю, що людині, вихованій на пруській юнкерській дисципліні, людині, що звикла наказувати й слухати, трудно було житись у психіку маси новобранців, між якими одні були справді добровольцями, інші — закинуті в вояцькі ряди обставинами, треті — шукали лише хліба та даху над головою, четверті ж шукали прямо пригод серед воєнної заперюхи. Вдержати таку масу в рамках дисципліни було дуже важко, та ще людині, що не знає мови тих людей. Тож побої рекрутів, що вештались по селі проти виразної заборони, що крились перед відсилкою на вишкіл, — належали до денного порядку. Ми пробували посередньо впливати на Керна, щоб припинив того роду практики, бо це лише озлобить людей до крайнього й може довести до явного бунту, або створить пригожий ґрунт для партизанської пропаганди.

Одиноким результатом наших переконувальних було те, що в Зонеґу офіційно створено арешт біля зброєвої камери й там не раз по кілька ламачів дисципліни просипляли весняні дні.

Хитруни й проступники

А було тоді всякої всячини доволі. Були такі (москалі, татари та хитрі малороси), що їх ми ще з Нойгамеру відправили до Власова, бо у нас вони не хотіли залишатись, а ми їх не затримували дуже. По кількох місяцях деякі з них знову з'явилися у нас на Словаччині. І знову подали, що не хочуть у нас залишатися, тож підждали до чергового транспорту та й поїхали знову до Мінсінґену до Власова. Яке ж було наше здивування, коли ми їх знову побачили у себе в Зонеґу. Так роз'їжджаючи з Мінсінґену до нас, на військовому пайку та безплатному переїзді, вони задумали докінчити війну. Та тим разом від нас уже їх не відправлено до Мінсінґену, а перекинено до робочої сотні, що її очолював хор. Олесницький при Запасному Полку (просимо не змішувати з Робочою Сотнею, створеною при штабі Дивізії, до якої відправлено українців, що на погляд німецьких командирів були не надто надійним елементом). Разом із тими ноторичними подорожніми приїхали якісь два типки, що розмовляли по-російськи, але видавали себе за українців. Наш кухар розпізнав їх, що вони були вже у нас ще в Чадці, й там не лише завжди бешкетували біля казана, але й крали з-під рук, що лише могли.

До нас щотижня присилали з штабу Дивізії, а часом із штабу Запасного Полку т. зв. «зухерів». Загинула десь без вістки людина, загубились чийсь документи, виринули якісь розбіжності в поданні особистих даних, тощо. Ми мусіли тоді переглядати всі наші архівні матеріали, справджувати дані, та в міру наших можливостей давати точні відповіді. Цією справою займався у нас Максимум, часто з допомогою Любицького та мене, бо ми обидва найбільше мали до діла з людьми, тож могли щось пам'ятати, знати, де за чим можна шукати. Тож покликали ми тих хлопців до канцелярії й питаємо їх ясно, чи вони вже у нас були. Твердять, що ні, що приїхали прямо від «бавора», а документи покликання загинули разом з їхнім провідником під час налету. Про Дивізію дізнались від друзів, а що «бавор» був дуже недобрий, тож вирішили піти. (Далі буде)

З глибоким смутком і великим жалем повідомляємо кол. українських вояків, передплатників та читачів журналу «Вісті», членів Братства кол. вояків 1 УД УНА в Німеччині та все Українське Громадянство, що 21 липня 1964 року, о год. 12.10 в Мюнхені, на 48 році життя передчасно і несподівано помер на удар серця

бл. пам. ЯРОСЛАВ БЕНЦАЛЬ

абсолювент Духовної Семінарії в Станиславові, народжений 26 лютого 1916 року в Тернополі, на Західніх землях України.

Покійний був поручником піонір-батальйону 1 УД УНА. До Дивізії вступив добровільно і брав участь у всіх бойових дивізійних операціях. **Бл. пам. мгр. Ярослав Бенцаль** був активним організатором Братства кол. вояків 1 УД УНА, довголітнім членом Головної Управи Братства, Головою Крайової Управи Братства кол. вояків 1 УД УНА в Німеччині, членом Редакційної Колегії «Вістей», головою Головної Управи Центрального Представництва Української Еміграції в Німеччині, керівним членом інших чисельних товариств і організацій, а також видатним членом ЗЧ ОУН і активним суспільно-громадським діячем.

Похорон відбувся в суботу 25 липня 1964 року о год. 15.30 на кладовищі «Вальдфрідгоф» в Мюнхені.

**Крайова Управа Братства в Німеччині,
Редакційна Колегія журналу «Вісті».**

В Гайльброні, Німеччина, 11. 8. 1964 р. несподівано помер на 69 році життя член Б-ва кол. вояків 1 УД УНА

бл. пам. полк. ОЛЕКСАНДЕР БОЛДИРІВ.

Покійний народився на Харківщині. Брав участь у Визвольних змаганнях в армії УНР, а в часи другої світової війни був у рядах 1 УД УНА.

4 вересня ц. р., після довгої недуги помер кол. український вояк, член ОБВУ в Англії

бл. пам. ФРАНКО МАЗУР.

Похорон відбувся 11 вересня на місцевому цвинтарі.

Редколегія журналу «Вісті» з глибоким смутком повідомляє передплатників і читачів журналу «Вісті» та українське громадянство, що 27 червня 1964 року, о год. 16-й після довгої і тяжкої хвороби в шпиталі Оттобрун відійшла на вічний спочинок

бл. пам. ЗІНАІДА КОНСТАНТИНІВНА СТЕЧИШИН

народжена 28 жовтня 1891 року в с. Чобручі, Тираспільського повіту на Херсонщині, в православній священичій родині.

Похорон відбувся 1 липня 1964 року о год. 12.30 на цвинтарі «Вальдфрідгоф» — Мюнхен.

Покійна З. К. Стечишин була матір'ю члена Крайової Управи Братства кол. вояків 1 УД УНА в Німеччині, члена і адміністратора журналу «Вісті» пана Володимира Стечишина.

*

Родині Покійної, зокрема п. Стечишину Володимиру Редколегія журналу висловлює своє глибоке співчуття.

Редколегія «Вістей»

З великим сумом повідомляємо українське громадянство, що в неділю 1-го листопада 1964 р. о год. 14.30 помер на 74-му році життя

бл. пам. полк. АНДРІЙ МЕЛЬНИК

сотник УСС, полковник СС, Шеф Штабу Дійової Армії УНР, член Начальної Команди УВО, Голова Крайового Сенату УВО-ОУН, Голова Проводу Українських Націоналістів, кол. в'язень польських тюрем і німецьких концентраційних таборів, почесний член різних Товариств і Організацій в Європі й за океаном.

Похорон відбувся в суботу 7-го листопада ц. р. вранці в Люксембурзі.

З великим жалем ділимося з українським вояцтвом та громадянством сумними вістками, що 7 вересня 1964 року помер у шпиталі Сен Жермен ан Ле (Франція)

бл. пам. ДАМ'ЯН КЕНДЗЕРСЬКИЙ

Покійний був вояком УПА, і, зводячи бої проти німецько-гітлерівських та московсько-большевицьких окупантів України був важко поранений.

6-го вересня 1964 р., після трагічного випадку на дорозі відійшов у вічний спочинок кол. вояк української армії УНР.

бл. пам. СЕМЕН ЖИКУЛ.

Похоронений на цвинтарі «Стоні Ройд» — в Галіфаксі (Англія) 12. 9. 1964 р.

14. 8. 1964 р., після несподіваної хвороби помер кол. вояк Української Армії

бл. пам. ІВАН ЛЕВИЦЬКИЙ

народжений в селі Парищах Станиславівської області.

Ділимося з українською громадою сумною вісткою, що 15 серпня 1964 року в Судбурах, Онт., упокоївся в Бозі на 44 році життя кол. вояк 1 УД УНА

бл. пам. ВАСИЛЬ ФАЛАТ.

народжений 23. 8. 1920 р. в Серафинцях, Зах. Україна, член Б-ва і ЛВУ. Похорон відбувся 18. 8. 1964 р. на цвинтарі «Парк Ловн Семетері» у Судбурах.

Дня 19 липня 1964 року в Единбурзі несподівано помер підстаршина 1 УД УНА

бл. пам. ПЕТРО ДУРБАК

учасник боїв під Бродами. Покійний народився 1909 р. в Станиславові.

28-го серпня ц. р. відійшов у вічність у Брадфордї (Англія)

бл. пам. ІВАН ОЗЕРСЬКИЙ

Покійний народився 22. 7. 1912 р. в Підгайцях (Західна Україна). Був українським вояком і членом ОБВУ. Похоронений на цвинтарі Норт Байлей (Брадфорд).

В Ноттінггам (Англія) 23-го серпня 1964 року несподівано помер кол. вояк 1 УД УНА

бл. пам. ЯКІВ ГУБЕР.

Похорон відбувся 29-го серпня ц. р. на цвинтарі Вільфорд у Ноттінггамі.

Нехай чужа земля буде їм легкою!

ALIMEX

ВИСИЛКА ПАКУНКІВ ДО СХІДНІХ ДЕРЖАВ

■ зовсім без мита для одержувача	ПОЛЬЩА
■ за потвердженням одержання посилки	СССР
■ також грошові перекази	ЧСР
■ на долларовій базі для закупу товарів	УГОРЩИНА
■ (за винятком ССР)	РУМУНІЯ

через уповноважену німецьку спеціальну фірму,
яка втішається повним довір'ям харитативних
і державних установ:

**ALIMEX — G.m.b.H. München 2, Neuhauserstr. 34/V,
oder München 33, Postfach 140
Tel.: 55 06 41**

Якщо ви зажадаєте від нас безплатних проспектів, то
просимо назвати бажану країну і покликатись на ого-
лошення «Вістей».

ФІРМА ВЕДЕ ЛИСТУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.

Українсько-Американське Подорожнє Бюро

— TRAVEL AGENCY —

«ДО ВСІХ КРАЇН СВІТУ»

«ПЕРШЕ ЛІЦЕНСІЙОВАНЕ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКЕ
ПОДОРОЖНЄ БЮРО»

— В ШІКАГО —

У А П БЮРО.

РЕЗЕРВУЄ І ПРОДАЄ КВИТКИ:

залізничні, автобусові, корабельні, летунські,
на всі лінії, в Америці і закордоном.

Дає інформації і поради в справах еміграції

до ЗДА, зокрема тим усім українцям Чикаго і околиці, що мають ще
в Європі своїх, приятелів, знайомих, яким хотіли би прийти з до-
помогою і уможливити еміграцію до ЗДА.

Бюро полагоджує теж всі транспортні справи новим емігрантам.

По інформації звертайтеся до братів
ВОЛОДИМИР І ПАВЛО РИЖЕВСЬКИЙ.

Зайдіть або пишіть на адреси:

Головне бюро.
3441 W. NORTH AVE.
CHICAGO 22, III, U.S.A.
Телефон: EV. 4-25.25.

Філія.
2101 W. CHICAGO AVE.
CHICAGO 22, III, U.S.A.
Телефон: AR 6-76 24.

Години праці.

Кожного дня від години 10-ї до 8-ї вечером.
Субота від години 9-ї рано до 6-ї вечером.

ВІСТІ

Орган Військово-політичної
думки
Крайової Управи кол. воєнів
1 УД УНА в Німеччині

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛ

Редагує:

Редакційна Колегія

Статті, підписані прізвищем чи
ініціалами автора, не завжди від-
повідають поглядам Редакції.

Редакція застерігає собі право
скорочувати статті і правити мову.

Всі розрахунки слати до пред-
ставників:

Австралія:

Mr. S. Dubrownij, 51 Belmore
Ave, Belmore, N. S. W.

**Австрія, Бельгія, Німеч-
чина і Канада:**

Wolodymyr Steczyszyn,
München 8, Ayingerstr. 25/II 1.

Англія:

K. Rosneckyj, 89 Bannerman Rd.,
Bulwell - Nottingham.

Аргентина: Братство к. в. 1 УД,
Fraternidad de los ex-comb. de
la 1 UD, Curapalique 760,
Buenos Aires.

Бразилія:

Mr. Bohdan Bilynskij, rua Piaui
205-3, Sao Paulo, Brasil.

Франція:

V. Malynovytsch, 47 Av. Valioud
47 «Le Brevent» SAINTE-FOY-
les LYON/Rhone, France.

Парагвай:

Iv. Lytvynovych, Casill Ado Cor-
reo 70, Encarnation, Paraguay.

США:

Mr. Bohdan Kaszuba, 2451 W.
Rice St., Chicago 22, Ill.

Туреччина:

Sot. Mikola Zabello, Istanbul,
Beyoglu Posta Kutusu 224, Turkei

Адреса Редакції і Адміністрації:

Wolodymyr Steczyszyn
8 München 8,

Ayingerstr. 25/II
Bundesrepublik Deutschland

Diese Zeitschrift erscheint Dank der
freiwilligen Geldspenden ehemaliger
ukrainischen Soldaten

Друковано в друкарні:
Druckgenossenschaft „CICERO“ e.G.m.b.H.
München 8, Zeppelinstrasse 67.

Ціна на журнал за одне число:

Австрія	— 5.00 шил.
Австралія	— 0.3.0 шил.
Англія	— 0.2.0 шил.
Аргентина	— 15 пезів
Бельгія	— 15 фр.
Франція	— 1.50 фр.
Німеччина	— 1.50 нм.
США і Канада	— 75 центів.

PREIS IN DEUTSCHLAND

1.50 DM